

MÜLLER LAJOS S.J.:

AZ APOSTOLI HITVALLÁS

ELSŐ ÁGÁZAT
I. RÉSZ

„HISZEK EGY ISTENBEN“

—KORDA R. T. KIADÁSA, BUDAPEST —
1944

Nr. 310|1944. Imprimi potest. Stephanus Borbély S. J. Praep. Prov. Hungáriáé.
Budapestini, die 22. Augusti 1944.

Nihil obstat. Dr. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus. Nr. 1354|1944.
Imprimatur. Strigonii, die 24. Febr. 1944. Dr. Michael Török vie. gen. subst.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepreghy-utca 2.

ELŐSZÓ

Már másfél évtized múltott el, ami óta kis monográfiáimat az Isten tizparancsolatáról, a hét szentségről és az isteni erényekről közrebocsátottam.

Hasznávehetőségüket nagy elterjedtségiük igazolta. A legújabb időkig számosan fordultak hozzáim, hogy a Hiszekegyet is hasonló módon dolgozzam lel. A kérések teljesítését nemcsak azért halogattam, mert egyéb sürgősebb teendők állottak útjában, hanem azért is, mert a feladat nagysága — őszintén bevallom — visszariasztott. Időközben annyi tudományos és népszerű munka látott hazánkban és külföldön napvilágot — hogy csak Tóth Tihámér Hiszekegyről szóló szentbeszédeit említsem. Ezekután megszólalni legalábbis a szerénytelenség vádját vonhatná magára. Viszont azonban a tárgy mérhetetlen bősége és szépsége lelkesített és bátorított. Maradt és marad még a világ végéig mondani való a Hiszekegyről, és hasznávehetően is tárgyalható, ha abban a modorban adjuk elő, ahogy azt a tizparancsolattal tettem. Megmaradva a tudományos alapon, igyekszem az igazzágokat az élethez mind közelebb hozni, és lehető legkönnyebben érhető, sőt tölem telhetőleg élvezetes módon előadni. így aztán — amint reményelem — jó szolgálatot teszek a hitoktatónak és szónokoknak, akiknek nincs idejük arra, hogy előadásaiakra hosszú tanulmánnyal készüljenek. De meg a művelt közönség is, amely a vallás dolgainak bővebb megismerésére szomjasabb ma, mint volt valaha, szívesebben veszi majd kezébe a könyveket, mint a tudományos könyvek vaskos köteteit.

A tárgyilagos kritikát nemcsak hálával fogadom, de

egyenesen kérem is, hogy azt esetleg a munka folytatásában hasznomra fordíthassam.

Forrásnak főleg kitűnő teológusunknak, Schütz Antalnak, Kühár Flórisnak művelt, Spirágónak kátéját és példatárát, Krebs, Lippert, Bougaud könyveit, nevezetesen pedig Koch: Homiletisches Handbuch eddig megjelent 6 vaskos kötetét használom. Főleg az isteni tökéletességekről szóló fejezetekben a Koch-féle könyv anyagát gyűjtöttem össze és csoportosítottam, hogy így mások munkáját megkönnyítsem.

BEVEZETÉS

VALLÁS ÉS VALLÁSOSSÁG

Mikor még a minden ség kaotikus állapotában forrongott s minden atom az Istenről beléje adott törvények szerint a helyét kereste, amelyen rendeltetését be kell töltenie, Isten Lelke, mint óriási galamb lebegett felette. A belőle áradó teremtő, termékenyítő, rendező erő valósította s valósítja meg azota az Isten örökk gondolatait.

Isten életteret akart készíteni, amelyen az ember majd öt megismerheti, szolgálhatja, szeretheti s akit viszont ő szerethet, boldogíthat, üdvözíthet. Szóval Istennek első gondolata az emberrel való kapcsolata (*religio*), a *vallás* volt.

Ma is forrong a világ. A népek mintha csak keresgélnék, hogyan helyezkedhetnek el újra a föld színén. Isten Lelke ma is lebeg felettünk és észrevétlénél is eszközli, hogy nagy terve, célja, választottainak üdve, boldogsága, szóval a vallás célja megvalósuljon. Lehet, hogy romokat épít majd be Isten nagyszerű művébe, de ez a dolgon mitsem változtat. A cél megint csak a *vallás*. „*A vallás a legmélyebb téma*ja az emberi szívnek és a világ-történelemnek.“ (T. Pesch S. J.)

A világ története voltaképen a *vallás története*. Ha volnának egyesek, sőt népek, amelyek az új világ kiépítésében a vallást nélkülözhetőnek tartják, a saját vészükre végzetesen tévednek.

A vallás ugyanis nélkülözhetetlenül szükséges.

1. Mutatja ezt már az emberi természet. Ez olykor nyíltan elárulja, de mindig sejtve, titkon eped Isten után, s nyugtalan, míg meg nem találja. Az ember valahogy el akar jutni Istenhez. Bármily paránynak érzi is magát,

de hiszi, hogy Isten meghallja szavát. Érzi, hogy bár-milyen legyen is a távolság köztük, de vannak az ember szívének kiáltásai, amelyek szükségképen, csalhatatlanul meghallgatásra találnak. Ez a hite. Mondhatja valaki, vakmerő hit. De kitéphetetlen, megdönthetetlen meg-győződése. Sőt mi több, az ember sóvárog, hogy meg is lássa az Istent, s ezért leszálljon hozzá az Isten.

Ezért csinált magának bálványokat ás. A nemesebb, felvilágosodottabb lelkeket tudták, hogy ezek csak jelképek, az *igazi* Isten erőinek, tökéletességeinek kifejezői. A pogány ókor nem szűnt meg Platón ajkán kiáltani: „Ó jöjj!“ „Ó hasítsd ketté az egeket és szállj le!“ „Uti-nam disrumperes coelos et descenderes!“ — sóhajtotta Izaiás ajkán az Isten választott népe.

„Zúzd szét a menny boltozatát,
Mely elterül műved felett,
Vond szét a titkok fátyolát,
Mutasd meg szent Felségedet.“

Ha pedig okát keressük ennek az epedő, olykor öntudatlan vágynak, kívánságnak Isten után, megtaláljuk azt magában az emberi természetben. A Teremtő helyezte el beléje ezt a legmélyebb rugót, amely száz és száz módon jelentkezik, árulja el magát. „Ač Isten után epedő vágy az emberi lélek természetes hozománya, halhatatlan ékszere, legragyogóbb szikrája az isteni Szeretetnek, amely az emberi természetben ki van öntve.“ (Adam: Jesus Christus 312.)

Amint az életcsíra abban az elvetett magban áttöri a burkát, a több arasznyi földet is, hogy világosságra, fényhez jusson, amint a vándormadarat ellenállhatatlan ösztön viszi, hajtja a napsugaras, meleg tájak felé, úgy a lélek is eped a világosság s fényesség forrása: Isten után. Mint minden súly keresi a mélypontot, s nem nyugszik, míg azt meg nem találja, úgy a lélek is nyugtalan, míg csak Istenében meg nem pihenhet. Szépen mondja Adam: „Az emberi lélek nem üres tábla. Mint függő, véges lény lényegileg valami utolsó, önmagában nyugvó abszolút Lényre van utalva. Életének ez a legmélyebb

érzelme vonzódás, amely nála mint valami kínos, titokzatos elégedetlenség, mint belső nyugtalanság, mint az örökkévalóság utáni honvágy nyilatkozik meg. A lélek Istenről beteg.“ (U. o.)

Még akkor, mikor az ember *nem is gondol rá*, végelmezésben Isten felé törtet. Az ember szomjazza a tudást, az igazságot, kutatja azt sokszor életét is odaadva érte. Gondoljunk a tudomány vörternapjára! Ámde mi a tudás, mi az igazság, ha nem maga Isten, aki az emberbe a tudásvágyat oltotta?! Hasonló következtetésre kell jutnunk, mikor látjuk, hogy az ember szinte halálosan bele szeret a *szépbe*, jóba, a szentbe, a tökéletesbe, s életét teszi fel, hogy azt elérje. Maguk a szentek is mi mások, mint a nagy vágy, a nagy epedés emberei? És mikor az ember — még a legrosszabb is — jobb akar lenni vagy legalább jobbnak feltűnni, ha felsír lelke mélyén az óhaj, bárcsak más tudnék lenni, mi egyéb ez, mint a léleknek epedő vágya Teremtője, a Szentség, a Tisztaság, a Jóság után, akinek képmására van alkotva?!

Vagy ki nem tapasztalta azt a kínzó kívánságot, hogy szeressék? Ki vágyódiik arra, hogy őt *ne* szeressék?! Íme a léitek ösztöne a szeretet ösforrása után! Lehet, hogy téves, hamis utakon nyomoz utána, de lemondani róla nem tud, míg csak meg nem találja. Éppen ezt az ösztönös vágyat a pogányoknál is megtaláljuk: „Az emberekben nagy epedés lakik az isteneket tiszteni és imádni“, mondja egy pogány rétor. „Mint a gyermekek, akiket anyjuk karjából kiragadtak, leírhatatlan vágyat s kívánságot éreznek utánuk, tőlük távol karjukat tárják ki feléjük, róluk álmodna, úgy óhajtja az ember, hogy állandóan az istenek közelében legyen s velük foglalkozhassak.“

Vannak, akik állítólag ebből az ösztönből, epedésből mitsem tapasztalnak. Honnan van ez? Mert nem adják meg a lehetőséget, hogy ez a lelkükkből kibugyogjon. A lelkük mélyéből feltörő hangot túlkiabálják vagy halatlansára veszik. De előbb vagy utóbb tapasztalják azt a fenecketlen, talán már kitölthetetlen hézagot, ürességet,

amely ennek nyomában támad. Ha vannak, akik szemüket kiszúrják, azért az embernek mégis természete a látás; ha vannak, akik fülüket bedugják s nem hallanak, azért az embernek mégis csak természete a hallás.

Mások megint így érvelnek: a vallás valami képzelt, csinált dolog. Éppen a boldogság, szépség, jóság utáni vágy teremtette meg. Minthogy az ember ezt nem találja meg, hát alkotott magának valakit, valamit, ami az ő kívánságának tárgya legyen. Ez az elképzelt dolog az *Isten*.

Eltekintve attól, hogy az Isten léltét, a vallás alapját *nemcsak* az utána való vágyból bizonyítjuk, de igenis ebből is bizonyíthatjuk.

„Én vagyok. Tehát *van* Isten! Ez több, mint bizonyítás, ez -szemlélet. Vitatkozhatnak a világ bölcsei, érvelhetnek ellene s mellette, de az emberiség a vita végeztével ugyanazzal a meggyőződéssel hangoztatja: én vagyok, tehát van Isten. Mert mi vagyok én? Tökéletlen, korlátolt töény vagyok, aki elmúlik és elenyészik. Tehát van lény, aki tökéletes, nem korlátolt, el nem enyészik. Mert — amint Bossuet szépen mondja — máért léteznék a tökéletlen, és ne léteznék a tökéletes? Azaz miért léteznék az, akiben sok van a semmiből, és *ne* léteznék az, akiben semmi sincs a semmiből? (Bougaud: Keresztenység és korunk.)

Honnan volna a vágy, az epedés, ha nincs, ami ki-elégítse?

A természet nem csal meg! A méhecske, amint megsületik, csakhamar virág után néz. S ne léteznék virág? A kis kacska, amint a tojáshéjból kibontakozik, vizet keres — és ne léteznék víz? Az ember természetesrűleg eped a halhatatlanság után, több szép, több jó, több boldogság után, mint amit a világ, a korlátolt földi élet neki megadhat, — és ne léteznék örök élet, végtelen szépség, végtelen boldogság? Ne léteznék Isten?

Szomjam az igazság, a szépség, a szeretet után csalódás volna? Ez nem lehet! A szellem, a szív, a lelkismeret, az imádság, a költészet, a lelkesedés, a tisztaság,

a fájdalom mind azt kiáltják: *mi a végtelen felé haladunk!* Tehát *van* végtelen! Van Isten, s így szükséges a vallás, a *religio*, ami nem más, mint összeköttetés az Istennel.

2. Az ember természeténél fogva társaslonyság. Ámde a társadalmi rend, a család, az állam vallást követel, mert e nélkül fenn nem állhat. minden rend alapja a morál, a lelkiismeretesség. Ez pedig vallás nélkül az alapját nélkülözi. Ezt minden nagy gondolkodó tisztaan látta, elismerte. Lesz még alkalmunk arról szólni, hogy az emberiség elitje hívő, vallásos ember volt. Itt csak két államférfi nyilatkozatát idézzük, akik állításunk mellett törnek lándzsát.

Washington 1787-ben 55 társával az Egyesült Államok jövendő kialakulásáról, sorsáról tanácskozik. Erre feláll az aggastyán *Franklin* és így szól: „Uraim, imádkozzunk! Nagy kort értem, de minél tovább élek, annál inkább meggyőződtem, hogy az emberiség sorsát Isten intézi. Ha veréb nem eshetik le a háztetőről az Ö engedélye nélkül, hogyan tudnók mi az államot nélküle megszilárdítani?!“

A másik a sok közül legyen az az államférfiú, aki nek tárgyilagosságához, legalább ebből a szempontból, gyanú alig férhet. Ez *Clemenceau* (1841—1929). A tigrisnek nevezett hitetlen Clemenceau, aki minisztersége alatt keresztlöhajtotta az Egyháznak az államtól való szétválasztását. Mégis, barátjának, Hervének kevessel halála előtt így nyilatkozott: „Elhagyom a világot. (Azt akarta, hogy a sírba állva tegyék, ne fektessék!) ön tudja, hogy egész életem folyamán a vallás felett gúnyolódtam, s így tett valamennyi republikánus kortársam. Most biztos vagyok a felöl, hogy lehetetlen társadalmi rendet a hitetlenségre felépíteni. Ha ezt előbb beláttam volna, akkor ezt (az álláspontot) félelem nélkül védtem volna a gúny ellen. Felhatalmazom önt, hogy ezt a hagyatékomat nyilvánosságra hozza a fiatalabb nemzedék okulárára.“

„A szabadság — mondja Stolberg gróf — a törvé-

nyéken nyugszik, a törvények az erkölcsön és az erkölcs a valláson.“

„Nézzétek — úgymond Görres — székesegyházaink pilléreit! Hány nemzedék özönlött alattuk, éppen azokban a pillanatokban, amikor talán éppen a legnemesebb érzelmek töltötték el, mint ahogy a vízár ömlik a hidak ívei alatt. Már átmentek nemzedékek, és majd jönnek újabbak és újabbak, amelyek még meg sem születtek. És azok a pillérek némán állnak ott az emberáradat köztől, ma csakúgy, mint ahogyan évszázadok előtt. így állnak a vallásnak és erkölcsnek pillérei is a történelemben. A történelem átvonul, mossa ezeket a pilléreket, megtörök rajtuk, simára súrolja őket, de meg nem rendíti. Mert építményük nem emberi mű, hanem Isten munkája, amely mellett az idő eljár, s az ellene intézett támadások megsemmisülnek,“

AZ IGAZI VALLÁS

Tehát a vallás nélkülözhetetlen, a valiMs szükséges, de az *igazi vallás*. Mert az igazság tesz bennünket szabaddokká. (V. ő.: Jn. 8, 32.) Ezt jól meg kell szívlelnünk, mert a mai korszellem nagyon meghamisította a vallás fogalmát, s mondhatnám ettől beteg, ettől lázas a mai társadalom. Már Szent Pál inti a híveket: „Ne szabjátok magatokat a világhoz.“ (Róm. 12, 2.) Figyelmeztetése — ha valaha — ám ma időszerű. A 16. századtól fogva ugyanis vallási szempontból mindenki által az ú. n. *irrationalizmus* jutott túlsúlyra, vagyis az az irányzat, amely a vallás lényegét nem az észbe, hanem az érzésbe helyezi. Mintha bizony a vallásos meggyőződésben a józan észnek, az érveknek, a bizonyításnak édeskevés vagy semmi szerep sem jutna. Ezzel szemben a katolikus Egyház — s mondhatjuk egyedül — az egészséges intellektualizmus, vagyis az észszerűség álláspontján áll. Ez annyit jelent, hogy amit mi hiszünk, azt exaktan bizonyítani is lehet. Nevezetesen azt, hogy Isten van, Isten adott kinyilatkoztatást. Ezt pedig a kereszténység, az Egyház őrzi.

Ezzel szemben áll a modern irrationalizmus, amely

a metafizika terén az ész megismerő erejében kételkedik vagy tagadja azt, s az értelmet az érzéssel helyettesíti. Rendkívül fontos, sorsdöntő világnezeti kérdésről van itt szó. Mert ha egyszer a vallás súlypontját az érzellembe helyezzük s nem a józan észbe, ezzel tág kaput nyitottunk a szubjektivizmusnak, amely minden igazságot a saját ízlése szerint csűr-csavar s ha valami az egyetlen zsinór-mértékkel, az érzéssel nem egyezik meg, egyszerűen túlteszi magát rajta. *A végcél persze az ember függetlensége a vallástól, az Isteniől.*

Ha pedig valaki erre azt mondja: Igen, de a szívnek, az érzésnek is vannak igazságai s az intuíció is forrása a megismerésnek, erre csak azt válaszoljuk: Helyes, ezt mi is elfogadjuk, sőt valljuk is! De csak olyan értelemben, ha az a szívből, intuícióból merített megismerés megállja aztán a józan észnek s a hitnek kritikáját.

Hogy pedig tisztán lássuk a mi álláspontunkat, tekintsük előbb az ellenkező véleményt vallók táborát, legalább főbb s jelentősebb képviselőiben.

AZ ÚJKORI IRRACIONALIZMUS.

Luther

Az újkori irracionalizmusnak egyik atyamestere Luther Márton. Mikor ugyanis az Egyháznak vallási dolgokban tévmentes tekintélyét elvette, ezzel egyben — vallási téren — a tárgyilagos megismerésnek egyik főoszlopát kidöntötte. Hátra volt még a másik oszlop, az ingatag emberi ész. Ennek is nekiment azzal a világos tendenciával, törekvéssel, hogy a vallást teljesen szubjektív, érzelmi térré vigye át. Ő ebben teljesen a renaissance filozófusod pártjára áll s szembefordul a skolasztikusokkal. Szinte gúnyolja a józan észt. „Az ész — mondja — a legveszedelmesebb dolog a világón; amit az csak kikutat s előad (örtert und schleusst), olyan biztosan hamis és téves, mint hogy él az Isten.“ (Werke ed. Walch. XII. 400. Halle. 1742.) Ha azonban az észben nem lehet bízni, akkor már vallási meggyőződésről sem lehet beszélni. És minthogy a vallás mégis csak nélkülvéhetetlen, mi marad egyéb hátra, mint vagy vakon hinni abban, amit a reformátorok eléje adnak, vagy pedig csak azt fogadni el, ami az érzésnek éppen jól esik! S csak-ugyan, a protestantizmus jobb elemei a tiszta *érzelmi* vallásosságnak, a pietizmusnak hódolnak mai napig.

Kant

Ezt a felfogást bölcsletileg megfogalmazta s rendszerbe fogalta az újabb kor egyik legjelentékenyebb gondolkodója, filozófusa: Kant Immanuel (1724—1804),

*V. ö. Premm: Religion Gefühlssache? Linzer Quartalschrift. 1937. 262.

akit méltán tart a protestantizmus a *saját bölcsészének*, csakúgy, mint mi katolikusok Aquinói Szent Tamást tartjuk a *magunkénak*.

Kant tagadja, hogy a dolgokat úgy ismerjük meg, amint azok magukban vannak. Ami pedig kívül esik érzéki tapasztalatunk körén, — mint Isten, halhatatlanság, túlvilág — az nem tartozik a tudomány területére. *Azt akarnunk kell hinni.* De bizonyítani itt mitsem lehet.

A modern filozófia, amely jórészt Kant nyomán halad, ma már nem érzi szükségességét Istennek, halhatatlanságnak, másvilágnak. Nem is foglalkozik vele. Szerinte csak ami érzékelhető, az létezik, s ezzel be is éri. Kant még emlegeti Istent stb.-t, de a modernek rendesen már szóra sem méltatják.

A Kant-féle filozófia egyik oldalhajtásának tekintető a X. Pius által eretnekségnek bélyegzett *modernizmus* is.

Modernizmus

A modernizmus is — mint Kant — azt vallja, hogy az értelelem csak az anyagi tárgyakat tudja megismerni, azoknak is csak az érzékeinkben keltett hatásait. Az érzékfeletti dolgokról semmi *ismeretet* nem szerezhetünk, így tehát Istenről sem. A megismerést pótolja bőven az *érzelem*. Mi Istenhez a szív útján jutunk. Lelkünk mélyén él a velünk született szükségérzet Isten után, ebből ered — megfelelő körülmények között — a vallásos *érzés*. Ha ennek az érzésnek tudatára ébredünk, akkor átéljük Istent s belekapcsolódunk a végtelensébe.

Ebben áll az Isten önkinyilatkoztatása. A hit tehát nem úgy ered, hogy mi Istennek csodákkal is igazolt szavát a józan ésszel elfogadjuk, a kinyilatkoztató Isten tekintélyének meghódolunk. A hit saját *természetünk*ből bugyog elő s mi azt megérezzük. Az Egyház aztán a mi érzelmeinket bizonyos formákba önti. Ezek a *dogmák*. Ezek tehát voltaképen csak jelképek. Nem a megismerhetetlen Istennek nyilatkozatai, hanem érzelmeink tükrei. Minthogy pedig az érzelmek a korral, kultúrával változ-

nak, éppen azért a dogmáknak is idők multán más és más értelmük lesz. Tehát minden vallás a saját korában, a maga helyén jó és *igaz*.

A szentségek a szívnek ama vágyából keletkeztek, hogy hitét külsőleg is kinyilvánítsa.

A hit és a tudomány közt ezekből kifolyólag nem lehet semmi ellentét, mert egészen más téren mozognak. A tudomány a megismerés terén, a hit az érzelmek terén. A modernista, *mint tudós*, tagadja, hogy Isten a világ sorsába beleavatkozhatott és a maga igazolására csodákat művelhetett, de *mint hívő* mindez alázatosan elfogadja. Mint Loisy mondotta; „A modernista fejével po-gány, szívével kereszteny.“

A modernizmust katolikus teológiába a francia Loisy és az angol Tyrelle akarta becsempészni. X. Pius Pascendi kezdetű köriratával ünnepélyesen elítélte s el is intézte. Sacrorum antistitum kezdetű iratával pedig elrendelte, hogy minden felszentelendő pap, minden egy-házi elöljáró s tanár hivatalba lépés előtt letegye az ú. n. antimodernista esküt.

Nemzeti szocializmus

Világnézeti ellentében van velünk az ú. n. nemzeti szocializmus is, amely az igazságot s így a vallást is a fajjal, faji tulajdonságokkal azonosítja. Rosenberg szerint (Mithos des 20. Jahrhunderts. München. 1930.) hit, vallás és világnézet szinte egyet é's ugyanazt jelenti. A világnézet pedig nem az észből, megismerésből ered, hanem a vérből, a fajból. E szerint tehát a vallást a faj határozza meg, termeli ki. A zsidó faj termelte ki a zsidó vallást, amely a keresztenységgel lényegében azonos. A germán faj kitermeli a saját vallását, amelyben a legfőbb érték a becsület, a dicsőség. Hogy az egyes világnézetekben mi az abszolút igaz s helyes, azt nem lehet megállapítani. Az ellenkező világnézetet azonban le kell rombolni, nem azért, mert hamis, hanem azért, mert a mi *fajunktól* eltérő (artfremd). Csak a vérből forrásosó, faji

világnézet biztosítja valamely népnek fellendülését.
(113—116. oldal.)

A nemzeti szocializmus egy másik korifeusa Krieck. (Wissenschaft, Weltanschaung, Hochschulreform. Leipzig. 1934.) A személyes Isten létét, gondolatát, mint az intellektualizmus találmányát veti el. A vallást népi szempontból kell megbírálni. Hogy megfelel-e, nem-e, azt nem az értelem, a szellem dönti el, hanem a *biológia*, tehát az anyahV

Mindezeknek a világnézeti elágazásoknak gyökere abban van, hogy a *vallás lényege* nem a megismerés, az értelem, hanem a szubjektív érzés. Célja pedig ezeknek a tanoknak — mint mondottuk — az érzelmeknek, az akaratnak autonómiája, az embernek függetlenítése az élő, igaz Úr Istentől.

A KATOLIKUS INTELLEKTUÁUZMUS

A józan hit előzményei

A felsorolt irányzatokkal szemben a katolikus Egyház horgonyát az Istenről adományozott józan észbe veti s a szerint rendezkedik be. Azt vallja, hogy két dolgot minden hitet megelőzőleg *a józan ésszel kell szilárdan s kétséget kizárálag megismernünk*. Ezek megismerése után lehet csak szó ésszserű hitről, „istentiszteletéről“, az obsequium rationaleről, amelynek szükségességét Szent Pál is hirdette. (Róm. 12, 1.) E két dolog egyike ez: *Van Isten* és másika: *ez az Isten* szólott az emberiségek hitelesen közölte igazságait és akaratát.

Ha ez a kettő be van bizonyítva, akkor már ismét a józan ész követelménye, hogy a kinyilatkoztató *Isten tekintélyének meghódoljunk*, s neki elhiggyük azt, amit bölcs okokból tudomásunkra hoz.

a) Az első igazság, amely a józan hitet megelőzi, az Isten léte és az bebizonyítható.

Kant és a modernisták tehát — mint láttuk — elfogadják, hogy Istennek *kell lennie*. De miért fogadják el? Azért, mert ez a saját akaratunknak, érzelmünknek, a társadalmi rendnek, stb.-nek követelménye. De Isten léte — szerintük — *józan eszünkkel*¹ bebizonyítani nem lehet. Az Egyház ellenben a vatikáni szent zsinaton ünnepélyesen kihirdeti: „*Isten léte a körülöttünk lévő teremtésből az emberi értelem tiszta, természetes világánál bizonyosan megismerhető.*“ (Denz. 1806.) X. Pius ezt még mintegy kiélezve az *antimodernista* eskü formájában így módosítja: „*Isten a iMtható teremtésből csakúgy bebizonyítható, mint az ok az okozatból.*“ (Denz. 2145.)

És ha Isten léte tudományosan bebizonyítható, akkor;

úgy nagyjában a lényege is. Mert ellenmondás volna tudni valamiről vagy valakiről, hogy van, de mitsem tudni arról, hogy mi? S valóban az Egyház s a keresztény bölcszetet kezdettől fogva a kinyilatkoztatástól függetlenül *is* megállapítja Istenről, éspedig helyes, tudományos bizonyossággal, hogy Ö szellemi lény, örök, változatlan, mindenható, tökéletes stb. (IV. Later. Denz. 428.)

Mit nem mond például Isten céltudatos bölcseségéről a modern fizika, kémia, csillagászat! A hozzáértőket lesújtja a tudás — mint Newtont — s térdre kényszeríti. A mezőkön barangoló Linné mindenütt látna Isten lábnymát, másik meg a lepke szárnyával¹ is rombolni kész az istentagadó okoskodását. Azért, mikor K. Barth, a protestáns teológus a vatikáni zsinatnak a teremtésből vett istenérvét nyomorúságosnak nevezi, ugyancsak visszafordítható fegyvert vett kezébe. És ha ugyanő komolytalannak és rövidlátónak mondja, ahogyan az Egyház az Isten létét bizonyítja olyannyira, hogy már e miatt se tudna katolikus lenni, akkor csak részvéttel tudunk reá gondolni. (Die kirchliche Dogmatik. München. 1932. S. VIII.)

b) A másik igazság, amely a józan hitet megelőzi az, hogy Isten magát kinyilatkoztatta s ennek valóságát csodákkal és jövendölések beteljesedésével igazolta.

A protestantizmus liberális, racionalista szárnya a kinyilatkoztatást, a csodát mint lehetetlenséget már eleve kizárja. Az ortodox protestantizmus szerint viszont Isten Lelke *mindenkinek külön-külön nyilatkoztatja ki magát*. Ennek külső jelei s bizonyítékai legalább is feleslegesek, ha ugyan ilyenek egyáltalán vannak,

Magá Luther, Kálvin, Kant, Schleiermacher, Jakobs fddeisták, vagyis azt vallják, hogy a hit csupán valami szubjektív vallásos érzés, s így nincs szüksége bizonyításra.

A modernizmus ugyanezt vallja. Szerinte is kiki Istant csak saját belsejében élheti át s éppen ezért tagadja a külső kinyilatkoztatást. Ezekkel szemben a *katalikus Egyház* tanítja: „Az isteni kinyilatkoztatás külső

jelek (csodák, jövendölések) által válthatik hihetővé!“ És az antimodernista esküben ezt a hitvallást követeli meg: „Elismерem mint a kinyilatkoztatás külső bizonyítékait a csodákat és jövendöléseket, ezek legbiztosabb jelei a kereszteny vallás isteni eredetének.“ (Denz. 2145.)

c) De nemcsak az Isten léte s a kinyilatkoztatás ténye, hanem maguk a *hitigazságok* is, mint általában minden *létező* doleg, minden *igazság*, sőt maga Isten is értelmükkel felfogható, bár nem hatolhatunk azoknak legbelőbb rejtekébe. Sőt a kereszteny filozófia a *hititkotat* is igyekszik megmagyarázni és igazolni, hogy azok jóllehet *észsielettiek*, de nem *észellenesek*. Az Egyház azok kifejezésére műszavakat szentesít, mint „átlényegülés“ (Eucharisztia), „megtestesülés“ stb. És minden kereszteny gondolkodó szívéből vette ki a szót Szent Anzelm, mikor azt mondja: „Kívánom valamelyest megérteni az igazságot, melyet hisz és szeret a *szívem*. De nem azért törekszem azt megérteni, *hogy higgyek*, hanem azért hiszek, hogy *megértsem*.“

Minthogy a katolikus hitrendszer a *józan észbe* van beágyazva, azért oly szolid, változatlan, józan s férfias. Nincs kitéve annak, hogy azon minden politikus, szellemes író vagy szónok a saját ízlése szerint változtasson, azt módosítsa.

Elismerik ezt még a katolikus táboron kívül is.

Mint a Times 1935 február 7-i száma jelenti, egyik ünnepi összejövetelen, amelyet a londoni missziós társsulat a kereskedőknek rendezett, dr. W. R. Matthews, a Szent Pál-székesegyház dékánja arról a súlyos válságról, amelyben manapság a keresztenység leledzik, így nyi/M-kozott: „A mi civilizált világunkban széles körök ingadoznak és kételkednek, vájon a világgyetem keletkezését illetőleg minő világnézet mellett döntseneck. Cso-dálkozva kérdik, vájon kitartsanak-e a régi hitben, amely szerint a világgyetemnek szellemi Alkotója van, avagy az ellenkező meggyőződést fogadják-e el. Ezt a vitás kérdést nem lehet érzelmi alapon eldönten. Az emberek tudni akarják, hogyan is vagyunk ezzel a do-

loggal? Az anglikán egyháznak sürgős feladata külde-tésének tudatára ébredni s azokra az alapokra gondolni, amelyekre hivatása támaszkodik. Jelenleg a római kato likus Egyház az, amelynek ellenmondás nélküli, következetes teológiaja van. Meg vagyok győződve, — folytatja a szónok — hogy a római katolikus Egyház azt a hódítást, amelyet napjainkban éppen a művelt körökben saját javára elkönyvelhet, nem az érzelmekre való hivatkozásnak köszönheti, hanem sokkal inkább a rendelkezésére álló, ellenmondást kizáró, következetes gondolatrendszerének.

A hit ténye

d) Maga a hit, a hívés a protestáns felfogás szerint tisztán akarati tény, bizalom, indítás. A modernizmus szerint átélés, melyhez az értelemeknek nincs köze. A katolikus felfogás szerint a hit az értelem műve, az értelem alkal-mazása a megismert igazsághoz. *Szóval igaznak tartása annak, amit Isten mondott, éspedig azért, mert azt ő mondotta.* Igen! azért, mert ő mondotta s ez bizonyos előtttem. Tehát teljesen ézszerűen *akarok hinni*, bár egyben-másban az, amit hiszek, homályos előtttem. A kinyilatkoztató Isten tekintélye folytán mégis akarok *hinni*, értelmet kényszeríteni, hogy meghajoljon és hitet gyakoroljon.

A hitnek az éettel való legszorosabb kapcsolata folytán az *intellektualizmus a katolikus erkölstanban is* érezeti hatását.

AZ INTELLEKTUALIZMUS A KATOLIKUS ERKÖLCSTANBAN

A katolikus erkölstanban is az észé ez az *elsőbb-ség*. Azért teszem a jót, azért kerülöm a rosszat, mert azt *lelkismeretem*, tehát a józan ész, az értelem jónak, illetőleg rossznak ítéli.

Lelkiismeretem elbírálásánál se legyen tehát döntő, hogyan érzem magamat, hanem mit mond a józan eszem.

Vannak, akik katolikus kötelességeik alól felmentve gondolják magukat vagy egyes dolgokat megengedhetőnek vélnek, mert e miatt nyugtalanságot *nem éreznek*. Vasárnap elmaradnak a szentmiséről, mert otthon vagy a szabad természet ölén imádkozva *több vigaszt éreznek*. El mernek menni áldozni súlyos bűnben talán éveiken át, mert úgy érzik, hogy ott vigaszt és megnyugvást találnak. Viszont mások nem mernek áldozni, mert bár *lelkismeretük* nem vet semmi súlyosat szemükre, de ők úgy érzik, hogy méltatlannak.

Mindez nem katolikus felfogás, amely *a józan intellektualizmus* alapján áll. Mit mond a hit és kegyelem által is támogatott józan ész? Ez a döntő. *Ez lesz egykor a mérték Istennek ítélozséke előtt, ahol egyszer mindenjáunknak meg kell jelennünk.* „Hiszen majd mindenjában odaállunk Krisztus ítélozséke elé“, mondja az Apostol. (Róm. 14, 10.)

Vallás

A vallás, mint latin neve mutatja: *religio*, „kapcsolat, kötelék“ Isten s ember között. Hogy értelmének mélyére hatoljunk, ismernünk kell a kettőt, akik között a kapcsolat létesül: Istant s az embert. Ebből kell aztán a gyakorlati következtetéseket levonnunk. Mint az előzőben kifejtettük, értelmünk *alkalmas*, hogy Istant megismерjük. Lássuk tehát a következőkben, vájjon minőnek mutatja be Istant a józan ész, amelyet most már a kinyilatkoztatás is ellenőriz és támogat.

Istenről először is tudjuk, hogy van, éspedig mint személyes, élő valóság.

HISZEKEGY

ISTEN LÉTE

Az Urunk születése utáni 51. esztendő körül érkezett Pál a klasszikus világ székhelyére, Athénbe. Már hetek óta rója annak utcáit, hogy mielőtt apostoli munkájába kezdene, kis környezettanulmányt végezzen. Az egész város olyan volt, mint valami ókori búcstújáróhely, telve templomokkal és istenszobrokkal. Petronius szerint Athénben könnyebb volt istennel találkozni, mint emberrel. Nem csoda, hogy mint az Apostolok Cselekedete elmondja, „Pái lelke megrendüle“. Az ő igaz Istenéről buzgólkodó lelkét megrendítette, hogy itt az emberi szívnek legszentebb igényei Isten után, az égiek után tisztára esztétikai élvezetté laposodnak el. Szánta a népet. Egész mezítelenségében feltűnt előtte ennek a nagyra termett népnek jelen mélységes vallási süllyedése. Baranholásában egyszerűszerű egyik utcasarkon templomocskára akad, amelynek oltárán ez a felirás állott: „Agnosto Theo“. „Az ismeretlen Istennek“. Megilletődve tekintett ekkor bizonnal az égre és vérző szível gondolt az ő lángolóan szeretett Krisztusára, akit és akinek üdvözölését tanítását itt még nem ismerik.

Történt később, hogy az athéni naplopó filozófusok előtt, akiknek nem volt egyéb teendőjük, mint a piactéren ácsorogni és újságokra vadászni, Pál — velük szóba elegyedve — különös eszméket ejtett el. Ezek megragadják őt és az areopág nevű szent tanácsuk elé vezetik, hogy ez az új tanokat meghallgassa és esetleg elbírálna.

Ez a körülmény alkalmat adott Pálnak, hogy beszédet mondjon, amely időhöz, helyhez alkalmazott, és az attikai szónoklat valóságos remeke. A beszédnek kétségtől kívül csupán vázlatát, vezérgondolatait Szent Lukács

örökítette meg. Prat így igyekszik a hézagokat betölteni: Pál szójátékkal kezdi. Az athénieket „szerföltő valásosaknak“ szólítja, nevezi, amely kifejezésnek akkorában már a görög nyelvjárásban bizonyos babonás, „démonuktól félő“ mellékíze is volt. A hallgatóság ezt bizonyos hízelgő dicséretnek is vehette. Ezzel meg voltak már nyerve. Aztán megígéri nekik, hogy megfejti az általuk ismeretlenül is tiszttel Istennek titkát, kilétét. Ti ismeretlennek nevezitek és ebben bizonyos értelemben igazatok is van. Mert ez az Isten titokzatos lény és valóságos rejtett Isten.

De azért mégsem lehet előttetek *teljesen* ismeretlen. Hiszen kinyilatkoztatta magát a *teremtés által, a természet*, az *ég és a föld* által, amelyek az ő keze művei, remekei. Mint a város polgárainak, amely egy Platót adott a világnak, nem kell bizonyítanom, hogy van magasabb Lény, aki messze felül áll a szegény olimpiai isteneknek. Ti bezárjátok isteneiteket a ti szűk templomaitokba, pedig Ő a földkerekség ura, és betölti jelenlétével az egész mindeniséget. Nem lehet tehát őt képekkel, szobrokkal ábrázolni. A Végtelent kép nélkül, szobor nélkül is lehet s kell imádni. Ti körülveszítetek isteneiteket szolgaszemélyzettel és lakomákat hordtok elérük, hogy legalább azok illatában gyönyörködjenek. Ámde Isten nem szorul mindezekre. Hiszen ő adja nékünk a létet, a lelket, a lélekzetet és életet.

Ti azt mondjátok, hogy Zeus és a többi istenség ott lakozik az Olimpuson és eszük ágában sincs nekik a mi ajunkkal-bajunkkal törődni. Ez nincs így. Isten örvend keze művén és semmit sem vet meg abból, amit alkotott. Neki terve van az emberi nemmel, amelyet egy ember-párból származtatott. Miért is Ő nemcsak a görögöket szereti, gondozza, hanem az egész földkerekségén szétszortan élő emberi családot. Valamennyiünkbe isteni szikrát rejtett el, hogy őt megismerjük és keressük. Talán meg tudjuk őt érezni, meg tudjuk sejteni.

Minden nép természetétől fogva Istant kereső, de ti görögök elsősorban azok vagytok. A ti nagy látóitok,

egy Homeros, egy Pythagoras, egy Pindár, bölcséitek, mint Aristoteles, Plató Őt sejtették, Őt keresték. — Ti azonban minden jóakaró, Isten után vágyódó törekvés-tek mellett is eltévedtetek. Istant már nem ott keresitek, ahol van. Térjetek vissza önmagatokba. Nemde a ti nagy költőök, Epimenides nyilván megmondotta: „Benne élünk, mozgunk és vagyunk.“ Ez az oka, hogy oly közel van a mi lelkünkhez, szívünkhez: innen van bennünk az érzék is, hogy Őt kitapogathatjuk, megérezhetjük...

És most megfejti nekik az Isten utáni vágyuk leg-mélyebb értelmét a Zeus-himnus szerzőjének, Kleantes-nek szavát idézve: „Mert az ő ivadéka vagyunk.“ Isten több, mint a mi létünk oka. Mi az ő képére vagyunk alkotva. A művész nem lehet kisebb, mint az ő műve. Ha belénk oltotta a szellem, a lélek szíkráját, Ő sem lehet más, mint szellem, akinek életében mi is részt tudunk venni...

És míg Pál filozófiai alapon maradt, nagy figyelemmel hallgatták...

Csak mikor aztán eme pompás bevezetése után — talán túl korán — Krisztusra és a bűnbánatra tért át, váltott ki a legtöbb ellenmondást, sőt gúnykacajt. (V. ő. Holzner: Paulus.)

Isten megismerhető

Az első, amit Pál hangsúlyoz, hogy az igaz Isten *megismerhető*. Hiszen az okság elve, amely értelmes természetünknek egyik törvénye, szükségképen reá vezet. Van mindenisége, van világ, tehát van, aki alkotta. A világ léteből a józan ész annak Teremtőjére, Alkotójára teljes bizonyossággal következtethet. Ez olyan igazság, amelyet a vatikáni zsinat a hitágazatok méltóságára emelt. (Vat. 3. c. 1., de Deo. Denz. 1801.)

Világosan és biztosan felismerhető a tiszta, józan ésszel az Isten, éspedig az *igaz* Isten. Szóval az a leg-főbb lény ismerhető fel, aki *önmagától való, végtelen tökéletes*. Aki továbbá szellemi lény, tehát gondolkodó és akaró személyiség. Aki világ felett álló s attól egészen független.

Mindezt, éspedig még sokkal világosabban és körülönbeli az Isten kinyilatkoztatásából is tudjuk. Hiszen ezt többek közt Pál által — mint láttuk — Isten maga is kijelentette.

De nemcsak a kinyilatkoztatásból ismerjük Istant és annak lényeges tulajdonságait, hanem *a józan ész világánál is*.

És ez felette fontos. Aki Istant csakis a hitből, kinyilatkoztatásból akarná elismerni, annak hite volta képen minden szolid alapot nélkülözne. Előbb tudnunk kell, hogy van *szavahihető s hozzánk beszélő Isten*, hogy aztán hitelt adhassunk szavának.

Ellenfeleink

Nagyon tévedett tehát többek között Luther, aki azt tanította, hogy az áteredő bűn folytán elhomályosodott, megtorpantható eszünkkel éppen olyan képtelenek vagyunk a vallási igazságokat és így magának Istennek létét is megismerni, mint ahogy a bagoly szeme nem alkalmas, hogy a napfényt befogadja. Ide lyukad ki Kant és az ú. n. pozitivisták lis valamennyien, akik szerint csak az a bizonyos, amit tapasztalásból ismerünk. Ámde Istant nem tapasztaljuk, tehát ismeretlen X. előttünk. Legtisztábban és legőszintébben beszél szinte valamennyiök nevében Littré Emil (1801—1881), aki azt állítja: „Mit kérded makacsul, honnan jössz és hová megy, s van-e értelmes, szabad és jó Teremtő? Sohasem tudsz meg erről egyetlen szót sem. Hagyd hát hiú képzolgásad... Ezek a problémák maguk is betegségek, és az ember csak úgy gyógyul ki belőlük, ha nem gondol rájuk.“ — Csak megjegyezzük, hogy ez a tudós végre maga is belátta vaskos tévedését, és halála előtt kibékült az addig „isme retlen Istennel“.

De szemben állnak az Egyház tanításával a *tradicionalisták* is, akik az Isten-hitet csakis a hagyomány által ránk származott ősi isteni kinyilatkoztatásnak tulajdonítják.

A mai időben annyira lábrakapott *teozófia* szerint is

Istent egyesek, az ú. n. vezetők „érzik“ meg, s a többi aztán ezek után indul.

Mindezekkel szemben mi katolikus lélekkel hisszük és valljuk, hogy *Isten a józan ész világánál a teremtett dolgokból megismerhető*.

Istenérv a teremtett világból

Hogy a teremtő Istent természetes módon megismерjük, nincs más módja, mint az ő műveit megfigyelnünk, s mint okozatokból a végső s első okra felkövetkeztetnünk. Nem célravezető tehát Szent Anzelmnek bármennyire tiszteletremélton törekvése, aki magából Istennek, a legtökéletesebb lénynek fogalmából a létére akart következtést vonni. Azt állítja, hogy nem lehetne végtelenül tökéletes lény az Isten, ha nem léteznék. Hiszen a lét a tökéletességek közé tartozik, s annak alapja, forrása. A Szent azonban elfelejtett az elmélet és a valóság közt hidat verni. Először azt kellene ugyanis bizonyítania, hogy olyan általa elgondolt legtökéletesebb lény a valóságban csakugyan létezik is.

Erre pedig neki sincs más módja, mint bárki másnak, t. i. a teremtett világból a Teremtőhöz való szükségszerű felkövetkeztetés.

Reinke, híres természettudós beszéli, hogy mialatt Kielben 1923-ban Maxim Gorkijnak „Éjjeli szállás“ című művét adták, a nézőtéren — szokás szerint — halk zizegés volt. De mikor a darabban elzüllött alak lépett a zarándok elé és felvetette a kérdést: „Atyuska, mond meg, van-e Isten?“, egyszerre olyan feszült csend támadt, hogy az ember meghallhatta volna a légynek neszét is. mindenki várta a feleletet. Kit ne érdekelne az a titokzatos Lény, akit Lippert „vakítónan ragyogó sötétségnek“ nevez, s akitől klasszikus költönk zengi:

„Léted világít, mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet.“

Bár mindaz, amit Isten megismerhetőségről elmondottunk, egyben az ő létét is bizonyítja, azért nem lesz

felesleges a pozitív bizonyítékok közül is egynéhányat a föbbek közül előadnunk.

Az egyikre, a legföbbie, maga Szent Pál mutat rá a rómaiakhoz írt mélységes, szinte alapvető levelében: „Ami ugyanis megtudható az Istenről — írja a nemzetek Apostola — az világosan megismert köztünk, mert az Isten világosan megismertette velünk. Hiszen ami látthatatlan benne, örök ereje, valamint istensége, *észlelhető a világ teremtése óta, mert az értelem a teremtmények révén felismeri*. Ezért nincs mentség számunkra . ..“ (Róm. 1, 19. 20.)

A dolgok létezése

Az első bizonyíték Isten léte mellett ez: vannak létező dolgok, tehát van, aki azokat létrehozta.

A doleg ugyanis vagy magában bírja az okát vagy másban. Ha magában bírja okát, , akkor *szükségképen* létezik, akkor a lét a fogalmához, lényegéhez tartozik, akkor nemlétezése ellenmondás és elgondolhatatlan s így örök. Ha most már körültekintek a nagyvilágban, ilyen dolgot nem találok. Vegyem csak az embereket, állatokat, virágokat, köveket és csillagokat. Melyikre / mondhatnám rá, hogy ez szükségképen létezik és nélküle a világ elgondolhatatlan volna? Tehát akkor ezek a dolgok okukat nem magukban bírják, és abból kifolyólag *másban* bírják. Annak oka, hogy miért léteznek és miért nem inkább nem léteznék, nem magukban, hanem másban van. Ezt kellene állítanunk és elfogadnunk még akkor is, ha öröktől fogva léteznének is.

De még ha végtelen sorozatot veszünk is fel, akkor is megköveteli a józan ész a létesítő és okát önmagában bíró okot, amelytől az egész sorozat függ. Mint a vasúti kocsiknak — mondjuk — végtelen mozgó sorozata is megköveteli az elője fogott mozdonyt, amely a kocsikat — mint magukban véve mozdulatlanokat — mozgásban tartja. Egyébként az egész sorozat mozgása érthetetlen. Ez alkalmazható minden mozgásra, minden változásra, módosulásra, fejlődésre stb., amit Arisztotelész röviden

így fejez ki: „Minden, ami mozog, más által mozog.“ Hogy ilyen mozgató végok, szükségszerű ok csupán egyetlenegy lehet, arra majd később térünk rá, mikor az Isten egységét bizonyítjuk.

De nagyobb világosság kedvéért tegyünk csak egy kis sétát a nagy természetben. Az első, amit öntudatlanul is megállapítunk, az, hogy a dolgok, melyeket látunk, *vannak*, léteznek. Van ember, állat, virág, víz és ásvány. Kérdezgessük őket Ágostonnak Isten után kutató lelkével: „Vájjon ti vagytok, vagy melyik közületek az én Istenem? Valamennyi egyhangúlag feleli: Nem, mi nem vagyunk a te Istened, fölöttünk keresd!... De legalább mondhatok róla valamit! Ő teremtett minket“, felelik azok valamennyien és egyhangúlag.

És csakugyan, ha mélyebben kutatok és vallomásuk őszinteségéről és valóságáról magam akarok meggyőződni s kérdezősködöm tőlük: Honnan van a ti létetek? Magatoktól vagy másvalakitől? A felelet: Létünk nincs magunktól, úgy kaptuk azt ajándékba, kölcsönbe.. . Igazuk van. Már csak azért is világos ez, mert a legtöbbről nyilvánvaló előttem, hogy nem volt mindig. Ha okát önmagában bírná, minden létezett volna. — De hát ki az a más, akinek léteket köszönhetíték? Vég-elemzésben ennek *valakinek* kell lennie, aki már nem mástól kapta létet, hanem önmagáiból meríti. Ez az a titokzatos egyetlen lény, az, aki magamagáról kijelenti: „Én vagyok az, Aki vagyok.“ (Exod. 3, 14.) Vagyis én vagyok a lévő, maga a lét, a tiszta, mással nem elegyedett, mástól nem kölcsönzött lét. Ez az a nagy, örök Isten, akiről a Hiszekegyben valljuk: *Hiszek egy Istenben*.

Ugyanerre a következtetésre jutok, ha a dolgokban megnyilvánuló tökéletességeket, erőt, szépséget, életet, értelmettséget stb. figyelem meg. Megint csak visszatér a kérdés: Honnan mindez? öröktől fogva? Magukból merítik vagy *mástól* kapták? Minő kérdés! Ha már magát a mezítelen létet sem kaphatják maguktól, mennyivel kevésbé az ilyen vagy amolyan létet, annak különböző tökéletességeit. Végelemzésben csak attól

kaphatták, aki mindezért önmagából meríti, szükségeképen birtokolja, aki maga a lét, maga a szépség, az erő, a tehetség, az értelem. Minthogy ez a Lény maga a lét, azért adhat, vég és határ nélkül adhat, a nélkül, hogy maga bármit is vesztene.

Mindennek megfontolása vezette már a pogány Arisztotelész annak kijelentésére: „Jóllehet Isten a halandó természetre nézve láthatatlan, de műveiből felismerhető!“ (De mund. 6.) *Faulhaber* modern nyelven így fejezi ezt ki: „Habár a rádióban a szónokot nem látjuk, de szava elárulja nekünk, hogy él.“

Az Arisztotelész által felállított elv: „Ami mozog, létesül, tökéletesedik s változik, azt más mozgatja“, s amelyet a fentiekben mi is kifejtettünk, minden komoly tudósnak bevilágolt, és Isten létét, mint *tudományos igazságot* is elfogadták. Többek közt Reinke János (1849—1931), az élettan hírneves tanára Kiében, meggyőződései így fejezi ki: „A természetismeret kikerülhetetlenül vezet el az Isten-eszmére és az okság elvénél fogva Isten léte éppen olyan bizonyos, mint a természet léte.“

Kircher Atanáz, hírneves jezsuita csillagász, egyik közismert istentagadót a szobájában felállított kis égboltozat-utánzáttal tett szinte nevetségessé. Mikor ugyanis a nevezett úr gyönyörködve kérde, ki csinálta f ezt a kis remekművet, a tudós vállat vonva csak annyit válaszolt: „Ezt senki sem csinálta, ez magától lett.“ Mikor az illető vendég szinte sértődötten kéri ki magának, hogy vele tréfát üzzenek, a tudós komolyan feleli: „Amint ostobaság feltételezni, hogy ez a kis éggömb magától lett, még nagyobb ostobaság a nagyszerű világegyetem létreíjöttét a véletlennek tulajdonítani.“

Az érvelés oly egyszerű, világos, hogy minden tudományos okfejtést szinte feleslegessé tesz. Szent Pál nemcsak a tudósokat, bölcséket, akik e tekintetben valósággal „esztelenek lettek“, teszi az Isten nem ismeréséért felelőssé, hanem egyszerűen az emberi értelmet.

Egy francia természetbúvár, látva a puszta homokján térdelő, ájtatosan imádkozó arabout, megkérde tőle:

„Mit művelsz?“ — „Imádkozom“ — volt az egyszerű felelet. „És ugyan kihez?“ — kérdei a tudós tovább. „Istenhez“, válaszolja az arab. „Ostobán cselekszel“, folytatja a tudós, „ha olyasmiben hiszel, amit te sohasem láttál, hallottál és éreztél“. Az arab mitsein felelt. Másik reggel korai kilovoglás után megállapítja a tudós, hogy az éjjel itt valaki tevén áthaladt a közelben. „Láttad?“, kérdei most már az arab. „Nem“, szólt a tudós, „de íme itt vannak a lábnyomok“. Éppen akkor volt a nap mélősággal teljesen felkelőben. „íme“, szólt erre az arab ünnepélyesen, „íme az Isten lábnyoma!“

Rend és célszerűség

Nem kevésbbé világos és észhez mért bizonyíték Isten léte mellett a rend és bámulatos célszerűség, amely a világban észlelhető.

Az érvelés oly világos és kényszerítő erejű, hogy csak a szennedély által elvakított értelemben tud előle kitérni.

Már Arisztotelész többször is használja ezt az okfejtést Isten létének bizonyítására. „Ha valaki — úgymond — a trójai Ida-hegyen állna és látná, mint sorakozik fel rend és csoport szerint a síkságon a görög sereg, előbb a lovasok paripáikon, aztán a kocsik, majd utánuk a gyalogság, okvetlen az a gondolat ébredne benne, hogy kell valakinek lennie, aki a harci csapatokat vezérli és a katonáknak parancsol. Ha valaki láta, hogy a hajó miként fut be duzzadó vitorlákkal egyenesen a kikötőbe, feltétlenül arra következtet, hogy van azon kormányos, aki a járművet a révbe irányítja. Éppen így azok, aikik már először is az égre tekintettek és látták, miként kel fel a nap és mint folytatja pályáját nyugtáig, és szemlélték a csillagoknak jól rendezett seregeit, figyelték ezt a remekművet, *sziúksékgépen* arra a következtetésre jutottak, hogy minden nem véletlenségből támadt, hanem van hatalmas és halhatatlan rendezője, aki az Isten.“

A csillagrendszerben megnyilvánuló bámulatos rend Newtont, a csillagászok egyik fejedelmét arra a nyilat-

kozatra bírta, hogy „A világ Alkotója kitűnően értett a számtanhoz és a mértanhoz.“

Ki hinné el józan ésszel, hogy a minden ség létrejötte a pusztá véletlenség műve, mikor az égitestek rendszere, mozgása s egymáshoz való viszonya a lehető leg pontosabb számításokat tételezi fel! Ezért van, hogy pl. a csillagászok a nap- és holdfogyatkozásokat akár évszáزادokra előre ki tudják számítani. Magának a Neptun csillagnak felfedezését számításoknak köszönheti a tudomány. A szaktudósok ugyanis már előzőleg bizonyos jelenségekből arra következtettek, hogy vagy a Newton-féle törvénybe csúszott be tévedés vagy valamely eddig ismeretlen égitest befolyásolja a vonzóerőket. 1845-ben Arago meg is bízza az ifjú Laverriert, hogy ezirányban tegyen kutatásokat. Ez számítások folytán arra a következtetésre jutott, hogy az égboltozatnak egyik általa megjelölt helyén még egy eddig ismeretlen csillagnak kell léteznie. Miért is 1846 szeptember 23-án azzal a kérés-sel fordult a berlini csillagvizsgáló intézethez, hogy a kijelölt helyen vizsgálja meg tüzetesen az égboltozatot. És íme, még aznap este a csillag a kijelölt helyen, a Neptun, fel volt fedezve, pályája számítások útján meg lett állapítva. Amit tehát hosszú, nehéz, komplikált számítások igazolnak, azt a vak véletlennek járéka hozta volna létre?

Aki kételkedik, ám nézze meg csak a saját zsebóráját. Vájjon mutatná-e az a pontos időt, ha kitűnő órás nagy gonddal össze nem szerkeszti? S kételkednék-e az órás léteben, jóllehet azt a kerekék között sehol sem találja? Aztán vonjon következtetést a mérhetetlen, évezredek óta pontosan járó órára, a csillagrendszerre ... Azért nevezte Balmes Jakab, a halhatatlan spanyol bölcsész a zsebóráját „istenérvnek a mellényzsebben“.

És ez a céltudatos rendezés ezer és ezer más alakban is szembeötlő.

Vegyük csak a víz pályafutását és szerepét a természetben. Mint öntözi a földet, mint borítja télen mint meleg takaró a tenyészetet, mint takarja mint jégpáncél a víz-

nek éppen a felszínét, hogy a folyamok és tavak állatvilágát megóvja stb., stb ...

A két elemnek keveréke is, amely a levegőt alkotja, mily célszerű, mennyire megfelel az ember és állat tüdejének és a növényzetnek. És minden mennyire kiegészíti egymást és közremüködik a közös célra. Mikor egyszer Eckermann Goethe előtt erre példákat sorakoztatott fel, ez végre is felkiáltott: „Aki ezt hallja és Istenben nem hisz, azon nem segítenek már sem Mózes, sem a próféták.“

De mit szólunk az összhangot zavarni látszó tünetekhez, disszonanciákhoz? „Ezek a disszonanciák, amelyek szemembe tűnnek, — mint Sonnenschein megjegyzi — egyáltalában nem tüntetik el a megnyilvánuló rendet, amelynek milliomoszoros megnyilatkozása messze túlszárnyalja a látszólagos zavarokat.“

Meg elvégre senki sem állítja, hogy ennél a világrendnél tökéletesebb nem is létezhetnék, de az bizonyos, hogy ez az Istennek kitűzött célját tökéletesen szolgálja.

Istenérv az entrópiából

Tudományos szempontból kifogástalannak tartjuk Isten létének bizonyítását az entrópia elvéről, amelyet Clausius Rudolf (megh. 1888) bonni fizikus fejtett ki legvilágosabban. E szerint a természetben lévő energiák arra törekszenek, hogy hővé alakuljanak, hőben morzsolódjanak fel. Nincs mozgás, nincs változás, amelyben a kifejtett energia egyrésze hővé ne alakulna. A hő aztán az éter hullámain tovaterjed és szétoszlik a világűrben. Ez a hő teljes mértékben újra munkaképes, hasznosítható energiává sohasem változik vissza. Vegyük csak magát a napot. Óriási energiái állandóan hőbe mennek át, amely szétoszlik a mindenisége a nélkül, hogy a napba mint energia bármiképen is visszatérne.

Ennek aztán szükségképen az lesz az eredménye, hogy minden energia előbb-utóbb hővé lesz. Ez pedig egyenletesen elterjed a világűrben. Ez egyet jelent a világ halálos nyugalmával, minden mozgás és élet meg-

szüntével. Ha a világ öröktől fogva léteznék és mozgalomban lett volna, ez a folyamat — bármennyi időt venne is igénybe — már lejátszódott volna. Mert az örökkévalóságból minden idő kitelik. Minthogy azonban a ki-egyenlítődés még most folyik, világos, hogy a világnak kezdete volt. De ki által?

Vehetünk hasonlatot ismét csak a zsebóránktól, amely most mozgásban van. Nemde, az acélrúgonak feszítő ereje állandóan csökkenőben van. Amint a felhúzás által felhalmozott feszítő erő, energia elfogyott, az óra megáll. Abból aztán mint bizonyosat következteted, hogy az órát egyszer felhúzták, és van, aki azt felhúzta. Ha csak azt nem tételezed fel, hogy az a feszítő erő, amely az órát mozgásban tartja, végtelen, ami lehetlenség.

Így vagyunk a nagy világgépezettel, világóraval is.

Amde ki az, aki az anyagot kezdetben alkotta, beléje az energiatömeget adta, ki az, aki az óriási világszerkezetnek az első lökést megadta, aki ezt a hatalmas, oly pontosan járó órát először felhúzta?

„Minden esetre az első lökés, amely a keringő mozgást megindította, éppen olyan megfejthetetlen előttünk, mint a, dolognak keletkezése. Ez azoknak a mozzanatoknak egyike, amelynek oka a kutató előtt megfejthetetlen és számára a tudásnak határoszlopát jelenti, amelyen túl csak a Teremtőben való hit merész kedik“, mondja Gotta Bernát (f 1844), híres geológus.

Az entrópiából merített istenérvet aligha dönti meg az a fantasztikus elgondolás, hogy az energiájukat vesztett égitestek egybeomlás, az űsködbe való visszatérés által nyerik vissza az energiájukat és így a Kant—Laplace feltevése szerinti világ alakulás újra kezdetét veheti. Ha a világ öröktől fogva állna, ez a folyamat végtelen sokszor márás végbement volna, éspedig újabb és újabb entrópiával, összegyűjthetetlen hőkifejtéssel, amely hő sohasem válik teljes mértékben munkaképes energiává.

„Ameddig a mai fizikai tudásunk terjed, mondja

Branca (Branco) Vilmos (1828) berlini geológus és paleontológus, megállapíthatjuk, hogy az összes égitestek egy-másba ütközésének örökösi visszatérése és a csillagoknak ebből eredő újabb és újabb fejlődése, kialakulása lehetetlenség. És ezzel semmivé foszlik a próbálkozás a világ örökkévalóságát annak új, ismételt kifejlődéséből bizonyítani.“

Az élet mint istenérv

Mindenütt a földkerekségen éettel találkozunk, emberi, állati, növényi éettel. De honnan az élet? A tudomány megdönthetetlen dogmája, hogy minden élő előtől származik. És az *első élők* honnan? A föld sok millió év előtt még tüzes, folyékony állapotban volt, ami minden életesírát kizár. Egyszercsak megjelenik rajta a bámulatos, sokféle, színes élet. Honnan? Honnan, ha nem a Teremtőtől?

Még csak kézzelfoghatóbbá teszi az érvelést, ha az élet rejtelmes szerkezetét figyelem, amely végtelenül bölcs és mindenható tervezőre és alkotóra utal. Vegyek csak egy egyszerű kis virágot. A részeknek mily csodálatos közreműködése, amely nélkül az élet lehetetlen. A gyökérzet, a karcsú törzs, mely a nedveket le- és felcsatornázza, aztán a korona, az illatozó virág, a gyümölcs, a mag, amelyben az újabb élet lappang. Mily cso-dálatos munka folyik, miközben a fekete földből s levegőből szín és lillat, virág és gyümölcs lesz! Ha a rejtelyle okát kutatom, rá kell jönnöm, hogy itt nemcsak vegyi folyamattal van dolgom, hanem valamivel, ami az anyagnak életet ad, és ez a *lélek*. Igen! minden élet valamiféle titokzatos lelket tételez fel, amely fenntartja, hordozza, irányítja az életet, a fejlődést, a tenyészetet. Ha ez eltűnt, nem tudja semmi emberi erőkötés pótolni. Nem tud művirágból soha előt csonálni. Nem tudja megadni a lelket. Ha ez a lélek eltűnik, a növény és minden egyéb élő csakugyan visszatér a földbe, amelyből anyaga véve van. Ámde honnan ez a lélek és az általa hordozott élet, ha nem az élő Istantől, az élet korlátlan urától?

Igen! Az élet tanulmányozása is az Istenhez vezet: „Engem — úgymond Schleich Károly Lajos (1859—1922) hírneves sebész és feltaláló — hívő emberré a mikroszkóp és a természet tanulmányozása tett. minden tőlem telhetőt szándékszom megtenni, hogy a tudományt és a vallást egyesítsem. Aki a természetből sokat és alaposan ismer, annak feltétlenül el kell jutnia a hitre, hogy van metafizikai tevékenység is. A csoda túl sok! És a tudománynak legelőkelőbb feladata bebizonyítani, hogy a ránk nézve legközönségesebb dolgok, legmegszokottabb és legegyszerűbb folyamatok is a csodálatos kijelentések és kinyilatkoztatások és titkok láncolatát tartalmazzák.“ Azért mondotta Langbehn is: „Reám nézve minden fűszál olyan fontos, mint akár a kölni dóm, sőt amattól gyakran többet tanulok, mint ettől.“

Szellemesen érvel és következtet Nagy Szent Gergely pápa is az életről az Élőre. „Ha feltámad a halott, mindenki csodálkozásba tör ki. És íme naponkint hány ember, aki eddig nem létezett, lép a születés által az életbe, és senki sem csodálkozik, jóllehet azt mindenki belátja, hogy több kell annak létrehozására, ami eddig nem volt, vagyis a teremtéshez, mint visszaállításához annak, ami már eddig is volt. Hogy egyszer Áron veszseje kivirágzott, mindenki csodálkozik. Naponkint látjuk, hogy a száraz földből kinő a fa, és ez a por anyagát favá változtatja, és ebben senki sem talál csodálni valót. Hogy egyszer öt kenyérből ötezer ember jöllakott, miként szaporodott a kenyér úgyszólvan az emberek fogá alatt, bámulatot ébreszt. Naponkint szórja a szántóvető ember a földbe a magot, amely ott megsokszorozódva, dús kalászban tér vissza, ezt meg senki sem csodálja. Azok, akik hajdan tanúi voltak, miként változott a víz borrá, elbámultak. És íme, a szöllővenyige állandóan szívja a föld nedvességét, amely a szöllőfürtökön keresztül borrá változik és senki sem bámulja. Mindez tehát csodálatos, de az emberek már rá sem hederítenek, mert a megszokás folytán eltompult az érzékük, hogy minderre tüzelesen figyeljenek.“ (Mor. 6, 15. 16.)

„Az ember — mondja Szent Ágoston — csak a szokatlanra figyel fel és azt megbámulja. De hogy honnan jön az ember maga, azon ki csodálkozik? Honnan a testi alakja, honnan tagjainak sokfélesége, honnan nemes fellépése? Minő úgyszólvan jelentéktelen semmiből indul ki mindez, (10/1000 mm) sejtből! Ám az ember minden felett csodálkozik, pedig hiszen ő a legnagyobb csoda.“ És vájon ki és mi műveli azt a csodát?

A természet törvényei. Igen! De ki hozta ezeket a törvényeket?

„Valahányszor csak halljuk a teremtésnek tomboló viharát vagy az életnek szelíd és mégis elpusztíthatatlan fuvalmát érezzük, mindannyiszor az Életadónak merész és izzó, lágy és egyszersmind rettentően fenyegető lehelleterére kell gondolnunk, amely Istennek végtelenségén vonul keresztül.“ (Lippert: Credo 2. 94.)

Egyéb istenérvek

Néhány istenévre csak rámutatunk majd, minthogy könyvecskeink keretei nem nyújtanak módot azok bővebb kifejtésére.

Ilyen érv az Isten létezése mellett az emberiség általános, közös meggyőződése, amelyet igazán nem ront le egyes igazán kivételesek istentagadása. Ennek az istentagadásnak őszinteségéhez is — mint a tapasztalás bizonyítja — sok esetben szó fér. Származtatathatjuk ezt az általános istenhitet az ősi *kinyilatkoztatásból*, és akkor már más célnál vagyunk és további bizonyítás feleslegessé vált. Ha pedig nem az ősi kinyilatkoztatásból származik, akkor a józan ész posztulátumának és így feltétel nélkül helyesnek és igaznak kell tartanunk. Mert ha az általános meggyőződés ilyen érzékfeletti igazságokban téves volna, akkor mint Szent Tamás helyesen megállapítja, magát az emberi elmét kell vádolnunk és annak bizonyos szerkezeti hibát tulajdonítanunk, mint amely minden korban, mindenféle műveltségi állapotban mindenkit ily meggyőződésre vezet.

Hasonló érvet lehet vonni a lelkiismeretből, amely

mindenkiben él, tőle függetlenül, és törvények, köteleségek elé állítja és bíráskodik felette.

Egyéb érvekre már utaltunk, midőn a vallásról és vallásosságról tárgyaltunk.

Az előadottakból tehát világosan következik, hogy Isten, éspedig az igaz Isten csakugyan a józan ész világánál megismerhető. Erről az előadott érvek alapján meg ii'S győződhettünk.

Ez azonban még nem elégsges az üdvösségre. Ne-künk nemcsak *tudnunk* kell, hogy Isten létezik, hanem *hinnünk* is. Miért is a Hiszekegyben nem azt mondomb: Tudom, hogy van egy Isten stb., hanem: Hiszek egy Istenben.

Ez a megismert Isten ugyanis kinyilatkoztatta magát, beszélt magáról. Nevezetesen megmondotta az embernek, hogy ő van, hogy az ő neve a „Lét“, s több mászt is kijelentett, amit, éspedig most már *az Ő tekintélyére támaszkodva* el kell hinnünk, illetőleg meg kell cselekednünk, ha hozzá eljutni és az ő örök boldogságában résztvenni akarunk.

Isten az ő kijelentéseit *csodákkal* és *jövendölésekkel* hitelesített és igazolt prófétái, apostolai és főleg erre a világra küldött szent Fia, Jézus Krisztus által hozta tudomásunkra, a Szentírásban és a szent hagyományban rögzítette, s a katolikus Egyház őrizetére bízta.

A katolikus Egyháztól fogadom, tanulom a Hiszek-egyet is, mint a kinyilatkoztatás rövid foglalatát. minden tétele előtt ott van vagy kifejezetten vagy odaérhetően a: Hiszem!

De ez éppen nem zárja ki, hogy a józan ész érveit is felhasználjuk, hogy így a mi vallásunk, istentiszteletünk, mint az Úr Szent Pál által kívánja is, „ézszerű legyen“. (Róm. 12, 1.)

EGY ISTEN VAN

Az apostoli hitvallás, a Hiszekegy kihangsúlyozza, hogy mi keresztények *egyetlenegy Istenben* hiszünk. Különböző időszerű volt ez az apostolok idejében, amikor

a világ túlnyomó része, még a művelt világ is, sok isten imádásába volt merülve. A zsidó népnek volt hivatása, hogy az egyistenhívést átmentve a világ számára, megőrizze. De még náluk is a prófétáknak szinte hősi küzdelmébe került, hogy a sokistenhívéstől visszatartsák nemzetüket. A keresztenységnek is számtalan vértanújába került, míg az egy Istenben való hitet döntő győzelemre juttatta.

Ellenfeleink

Megdöbbentően csodálatos, hogy 2000 évvel Krisztus után még akadnak, akik az egy Isten hitére és imádására el nem jutottak. Nem beszélünk most a 100 milliókról, akik az evangéliumról még mitsem hallottak. Csak megjegyezzük, hogy ezek is eredetileg egyistenhívők voltak s csak az erkölcsi és ezzel kapcsolatos kulturális süllyedés folytán merültek „a halál árnyékába“, a sokistenimádás babonás ejtszakájába.

„Minél inkább tanulmányozom a világtörténelmet, — mondja Schlegel Vilmos (f 1845), annál inkább meggzőződöm, hogy a polgárosult népek a legfőbb Lény tiszteletéből indultak ki, és csupán a természet mágikus hatalma lívtá később elő a sokisten-imádást, és így homályosultak el a néphitben a vallásos eszmék.“ A hírneves Grimm Vilmos (f 1859) szintén azt állítja, hogy az egyisten-tisztelet volt a hitnek eredeti formája és csak abból támadt a sokisten-imádás.

Mily szellemi és erkölcsi hanyatlást jelent tehát, mikor még napjainkban is akadnak, akik a sokistenhithez szítanak és azt a kereszteny világnezet fölé merik helyezni.

Már Renan Ernő (1823—1892) meleg pártfogásba veszi az „isteneket“, és „képrombolással“ vádolja meg az egy igaz Istant Athénben hirdető Pál apostolt. „Reszkesettek, — kiált fel franciás pátossal — ti szép és tiszta képei *igazi* isteneknek és istennőknek. Itt áll a férfiú, aki majd kalapáccsal tör reátok. A végzetes szó elhangzott: *ti bálványképek* vagytok. Ennek a kicsi, csúf zsidónak

tévedése a ti halálos ítéletetek.“ (V. ő. Holzner: Paulus, 388.)

Az annyira ünnepelt Rosenberg is „Mithos des 20. Jahrhunderts“ című könyvében, csupa gyűlöletből a zsidóság és a kereszténység iránt, az egyistenhitnél magasabbra értékeli a germánok ősvallását és a görög mitológiát. Elfelejti vagy nem tudja Rosenberg, hogy még a görögöknel is csak a műveletlen közép hitt sok istenben, míg ellenben a gondolkodók, a filozófusok a sok istenben csak az egy istenségnak és különböző működésének és erőmegnyilvánulásanak szimbólumait látták. Ami pedig a.-visszasírt boldogságot illeti-, ebből a modern tudomány már meglehetősen kiábrándította a világot. Beigazolta, hogy a görög művészet voltaképen „Dal a fájdalomról“. A görögök legrégebb müemlékei, — amikor még hittek az istenekben — a síremlékek és a felírásokszívszagató fájdalomról, epedésről és a reménytelen válás szörnyű fájdalmáról beszélnek. Nem „olimpiai vidámság“ az, amely azokról felénk kacag, s amely megokolná a kitörést: „Hej, mikor még istenek kormányozták a világot az öröömök járszalagán, mily jó volt akkor még minden!“ Boeck helyesen állapítja meg: „A hellének műveltségük fénykorában s szabadságuk virágkorában is szerencsétlenebbek voltak, mint gondolnók.“

Azt az egyet azonban meg kell engedni, hogy a görögök, akik főleg hőskorukban még hittek az istenség természetfeletti működésében, s ennek a hitnek erejével halhatatlan hőstetteket hajtottak végre, mégis csak közelebb állottak a keresztény világnézethez, mint a mai fajimádók, akik csak vérük tompa zúgásában vélik felismerni az Isten hangját.

Bizonyítékok

Hogy csakugyan csupán egyetlenegy Isten van es csak egy lehet, bizonyítja maga Isten önmagáról.

Hogy a szinte megszámlálhatatlan hely közül a Szentírásból csak néhányat idézzünk: „Én vagyok az Isten, és nincs más.“ (iz. 45, 22.) „En vagyok az első és

én vagyok az utolsó, rajtam kívül nincsen Isten“ (Iz. 44, 6.) olvassuk a Prófétánál. „Az Isten pedig egy“ (Gal. 3, 20.) mondja az Apostol.

De az Isten egysége metafizikai bizonyossággal magából az Isten fogalmából is következik. Isten ugyanis mint az első ok, mint maga a lét, minden Lét, szükségképen végtelenül tökéletes is, *minden* tökéletesség birtoklója. Amde, ha nem Ő volna az egyedülvaló Isten, hiányt szenvedne, mert nem birtokolná azt, amit egy másik Isten bír. Nem volna mindenható, mert hatalmában korlátozná egy vagy több ugyancsak mindenható társa.

Egyébként az egész minden ség bámulatos összhangja is világosan igazolja, hogy a hatalom, a rendezés és kormányzás egyetlenegy kézben van.

Az egyistenhit egyébként is a józan észnek annyira megfelel, hogy még a pogányok is a végveszélyben annak ösztönszerűen tudatára ébrednek.. P. Kummer S. J. 1897-ben írja Bombayból, ahol a ragály[^] idején teljesített szolgálatot: „Itt láthatja az ember, hogy ezek a pogányok a halál komoly pillanatában felejtik (isteneiket és istennőiket és felhagynak babonáikkal. Kezüköt és szemüköt ég felé emelik, és nem az ő isteneiket és istennőiket emlegetik, hanem egyszerűen *Istent* (Khudaa), és hozzá esedeznek bocsánatért.“

Romámis remetét a pogány bíró. kihallgatja. Többek közt így védekezik: „Akármelyik gyermektől megkérdezheted, vájjon a bálványimádás nem ostobaság-e.“ Hogy a bíró ezt az állítást megcáfölje, valóban gyermeket kerít elő az utcáról. A kis Barulás volt ez. „Mondd meg, — szól erre a vádlott a gyermekhez — vájjon mi a helyes? Egy Istant imádni vagy pedig az emberkéz faragta isteneket?“ „A dolog nagyon is világos, — feleli frissen a gyermek — hogy Isten kell imádni, aki mindeneket pillanat alatt teremtett, nem pedig az isteneket, amelyeket emberkéz köből, fából készített.“ A bíró dühös lesz és megvesszőzeti, a gyermeket. „Ki tanított téged erre? — kérde tőle. „Senki, — válaszolt a gyermek— de minden

reggel édesanyámat így hallom imádkozni: „Egyetlen Isten és az Ö Krisztusa!“ — „Anyámtól hallottam, anyám pedig magától Istenről.“ „Tehát akkor te is kereszteny vagy?“, faggatja a gyermeket tovább a bíró. „Igen, én is Krisztusban bízom, éppen úgy, mint édesanyám.“ Felhivatják erre az anyát, aki vértöl ázva látja a kínpadon kedves kisfiát. Ez meglátva szülőjét kis vizet kér, mert a seblázban nagyon szomjazott. Mire az édesanya: „Gyermelek, mondj le a vízről, hiszen nemsokára az élő víz forrásánál, Krisztusnál lesz, aki a gyermekeket megkörönézza és belőlük vétanúkat csinál.“ A következő napon, február 18-án a kis Barulást Antiochiában mint az egy Isten vétanúját lefejezték.

Az egy igaz Istenben való hit az üdvösségi alapfeltétele. Fiesoléban a ferencesek kapuja felett ez a felírás olvasható: „Egyetlen Isten van. Ha ő az én ellenségem, előle hová menekszem? Egyetlen a lelkem, ha azt elveszem, mi marad nékem?“

VAN ÉLŐ ISTEN

Van élet, tehát van annak élő oka, forrása is. Ez az, amit az öntudatra ébredt emberi elme először tudomásul vett, amit Teremtője számtalanszor hirdetett neki: „*Élek én!*“ Ez az, amit Jézus és apostolai elsősorban tanítottak. Ez az, ami körül minden életnek — mint tengely körül — forognia kell. *Van élő, személyes Isten.* Nincs, ami az ember lelkét, szellemét ennél jobban érdekelné s ami kutatásának méltóbb tárgya lenne. Hiszen Isten léte a saját életének is létoka, állandó forrása. Mennyire szeret az ember élni! Főkép a mai ember! Szinte reszket az élet után. A sok sport, gimnasztika, a testedzésnek szinte túlhajtása mi mást mutat? Szeretünk élni, minél erőteljesebben s tovább élni. A tudomány (orvosi), a technika, a szociális irányzat mind arra tör. Élni! Élni! Minél tovább élni! És mi ne érdeklődnénk az „élet Alkotója“ s feltétlen Ura iránt?!

Hogyan él Isten?

Abból ugyan, hogy mi élünk, biztosan következtethetjük, hogy Isten is él. De éppen olyan bizonyos az is, hogy más az élet mibennünk és más az Istenben.

A mi életünk ugyanis csak részesedés, mástól kapott élet. Azért korlátolt, tökéletlen. Isten magából meríti az életet, s azért az ő élete korlátlan, tökéletes. Isten élete teljesség hiány nélkül, erő gyengeség nélkül; szépség folt nélkül; a fenségnek, boldogságnak, termékenységnek, szentségnek élete. mindenfeletti élet, amelynek semmi tér vagy idő korlátot nem szabhat!

De hogyan is alkossak magamnak erről az életről némi fogalmat?

Ott ül a tudós mikroszkópjával s figyeli, tanulmányozza a sejtet. Bizonyos törtétezzserű, lüktető önmozgalmat vesz benne észre. Felkiált: íme az élet! A csodálatos élet! Az élet derengése ez.

Mennyivel csodálatosabb az emberi élet, amely szintén észrevehetetlen semmiből indul ki. A sejtből bámulatos szervezet fejlődik, amelynek halhatatlan, szellemi lélek az ura, irányítója. Ezt nevezhetném az élet hajnalának.

Magasabb formája az életnek a romlandó test bilincseiből kibontakozott, attól egészen szabad élet, aminő a szentek s angyalok élete az égben. Ez már napfény.

És mégis, mindez csak részesedett élet, amelyet óriási, mérhetetlen örvény választ el a fenecketlen élet-óceántól, az önmagából való isteni élettől!

Ó, mit jelent ezt az életet meglátni, ebbe elmerülni! Mdkor a görögök Xenophon alatt végeláthatatlan, kimerítő menetelés után felhágtak az utolsó hegygerincre s a Fekete-tengert megpillantották, valamennyien ugyanazon kiáltásba törtek ki: A tenger! A tenger!

Mikor Hannibál merész vállalkozással ezernyi veszély közt seregének töredékével átkelt az Alpokon, katonái végre lábuk alatt látva a pompás Pó-völgyet, szinte üvöltik: Itália! Itália!

Hasonlóképen Kolumbus hajósai oly hosszú, remény-

telennek látszó utazás után végre partot látva lelkese-
sedve kiáltják: Szárazföld! Szárazföld!

Mindez még halványan is alig sejteti, mit tesz az, az életőceánt, Istant, szemtől-szembe, úgy, ahogy van, meg-láttni. Szemlélni azt, hogyan árad öröktől fogva örökké a végtelen élet az Atyából a Fiúba, belőlük a Szent-lélekbe s onnan vissza minden másik személybe! Hogyan hullámzik bennük az élet a nélkül, hogy forrását el-hagyná, megosztódnék, fogyatkoznék. Végtelen termékeny élet ez. Miközben állandóan adja önmagát, semmit sem veszít!

Állapítsuk meg most már ezek után néhány — a gyakorlati életbe nagyon belevágó — igazságot.

1. Isten maga az élet s így minden életnek — a természetes és természetfeletti életnek egyaránt — *forrása*. Ha bármely élet forrását kutatjuk, szükségképen Istenhez jutunk.

2. Isten az életnek feltétlen ura. Korlátlanul rendelkezik annak hossza és mikéntje felett.

Nem vonhatjuk Öt felelősségre, miért adtál s miért *ilyen* életet adtál? Nem dobjatjuk azt durcásan vissza. És amint az egész élet kizárolag Istené s mi annak csak haszonélvezői vagyunk, úgy Istennek tartozunk minden gondolatunkkal, szavunkkal s cselekedetünkkel is. Ez már a teremtés tényének szükségszerű folyománya.

3. Isten *akarja az életet* és *védi* az életet mint az Ö életének kiáradását.

Alig teremti meg az első családot, nyomban meg-áldja: „Szaporodjatok s sokasodjatok s töltétek be a földet.” (Gen. 1, 28.) Noé és családja előtt a vízözön után ismétli ezt az isteni igét. Aztán Isten védi az emberi életet. Megfenyegeti és megátkozza azt, aki az Ö korlátlan jogába avatkozik és emberi életet olt ki. „A ti életek vérét számon kérem minden állattól és az embertől: számon kérem az ember lelkét az embertől, a testvérétől. Aki embervért ont, annak ontassék ki a vére, mert az Isten képére alkottam az embert.” (Gen. 9, 5—6.)

Azért tiltja a merényletet a saját s felebarátunk élete,

nevezetesen a fejlődő gyermekélet ellen is, tehát a magyar népnek ezt a tömeges öngyilkosságát is. Mert sajnos, amit Faulhaber bíboros mond a német népről, rólunk még fokozottabb mértékben elmondható: a püspöknek nagyestürtökön több betegek olaját kell szentelnie, mint katekumenek olaját a keresztséghez.

Ugyanő mondja, hogy akinek lelkét gyermekélet terheli, azt életútján állandóan a halál árnyéka kíséri.

Élet! Csábos, varázsige ez! Ki ne epedne az élet után! Hiszen ez lényünknek legmélyebb ösztöne.

Ámde hol az élet? — Visszamegyek a teremtés küszöbéig. Hol az élet? És megkövülve találom az egykor színes, erőtől duzzadó életet. Kopogtatok a paradicsom ajtaján. És hangzik onnan: „Porból lettél, porrá válsz!“ Végig járom aztán a történelem évszázadait és ezreit. Milliárdnyi emberi életből tevődik az össze, amelynek végén ezt találom: „És meghalt.“

Allandóan nagy, óriási nagy temető felett járunk, amelynek arasznyi fedőburka felett sürög-forog, zajong az élet. De csak ideig-óráig, hogy szintén a sírba sülylyedjen. Ez az élet csupán napsütötte kis óra két éjtszaka közt. öröök éjtszakából jöttem, a semminek éjtszakájából, s egy másik éjtszaka fenyeget, az öröök halál éjtszakája. Csak egy menedék, csak egy kiút van: az élő Isten, aki nekünk, mint majd annakidején s helyén tár-gyaljuk, szent Fiában megmutatkozott: „Aki benne hisz, annak öröök élete lesz.“ (V. ö. Jn. 3, 16.)

ISTEN LÉNYEGE

Van Isten, van élő Isten! De mi az Isten? Mi az Ö valója, lényege? Az emberi elmét ez mindig érdekelte és érdekli ma is.

Az Úr Hóreb hegynél a lángoló, de el nem hamvadó csipkebokorban Mózesnek megjelenik, bemutatkozik: „Én vagyok atyáid Istene, Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene ...“ (Exod. 3, 5.) Mózes az Úr neve után érdeklődik. Ezt a pillanatot használja fel Isten, hogy ne-

vének kinyilatkoztatásával saját természetére, lényegére, mivoltára rávilágítson.

„Én vagyok az, — úgymond — Aki vagyok.“ Majd megismétli, hogy a kijelentés óriási fontosságát hangsúlyozza: „Ekkép mondta Izrael fiainak: az, „*Aki van*“, küldött engem hozzátok.“ (Exod. 3, 14.)

Később az Úr Jézus világosan rámutatott, hogy ugyanaz Ő, aki hajdan a csipkebokorból mint Isten beszélt, így szól magáról: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.“ (Jn. 8, 58.)

„*Aki* vagyok.“ Ez tehát Isten lényege, mivolta. Isten az, „*Aki van*,“ mert

a) Ő az, aki a lét fogalmát kimeríti, Ő maga álét. Nem ilyen vagy olyan lét, mint az emberi lét, angyali lét, sem ez vagy az a lét, hanem maga a levés, a lét;

b) az Ő léte forrása minden *létnek*, Ő az egedyüli önmagától való. Ami kívüle van, az mind tőle való, tehát tőle függő lét;

c) Ő az örök *lét*, melyet semmi idő nem korlátoz;

d) Ő a mérhetetlen *lét*, amelynek sem tér, sem semmi más határt nem szabhat.

Ez a lét az *én* eredetem s végcélom is. Ha ezt megfontolom, megsemmisülve gondolok saját létemre, ha ugyan azt még létnek lehet nevezni.

Minő lény is az Isten! Leírhatatlan nagy s rettenetes és mégis végtelenül édes és kedves. Az Ő mértéke a mérhetetlenség. Ideje az örökkelvalóság. Hatóereje a mindenhatóság. Tudása a minden tudás. Lakása — mint Szent Pál mondja — a megközelíthetetlen világosság. (I Tim. 6, 16.) Valahány reggelt az Ő jósága reánk virraszt, az Egyház minden nyiszor így üdvözli, köszönti őt: „Tiszteség és dicsőség az örökkelvalóság halhatatlan királyának, az egy Istennek minden örökkön-örökké. Amen.“ (Zsolozsma.)

Isten lényege tenger

Isten lényegét méltán hasonlítjuk a tengerhez.

Miért?

Mert:

a) ami a tenger szemlélésénél megragadja a lelkünket, ez a határtalanság. Bármerre meresztjük szemünket a messzesége, csak tenger és tenger, víz és víz. Pedig tudjuk, hogy azért mégis csak van partja valahol messze, messze...

Isten is tenger. Léte kiterjedésének határát nem látjuk, de tudjuk, hogy *nincs* is *határa* annak.

b) így vagyunk a mélységgel is. A tenger kikutathatatlanul mély. Itt-ott kutatták és mérték már, s benne oly mélységeket találtak, amily magasak a föld legnagyobb hegyei. Az amerikai Beebe acélgolyóban 1000 méter mélyig jutott le a tengerbe s így tanulmányozta a mélységek csodadolgait. De ekkor a víztömeg a golyóra oly nyomást fejtett ki, hogy behorpadása nélkül tovább nem bírta volna s így a kísérletezőnek vissza kellett fordulnia. Ámde mi a legnagyobb tengermélység Isten mélységehez képest, amely egyszerűen kikutathatatlan, megmérhetetlen?!

A lelkünk szeme előtt mind újabb s újabb mélységek nyílnak meg benne. A jóságnak, szépségnek, hatalomnak, bölcseségnak újabb és újabb csodái tárulnak fel. Ezer s millió szemből és jobb világ lehetősége s még teremthető lények milliárdjai, s oly titkok merülnek fel, amelyek előtt a szegény emberi elme megtorpan.

c) Éppen azért a tenger is meg az Isten is *csupa rejtelyle*. Igen, a tenger is oly titokzatos, rejtelyes. Majd nyugodt, sima, mint a tükör, majd meg viharos, mozgalmas. Majd kedvesen ragyogó, mint az esti pír, majd meg szinte idegesen, dühöldten csapkodja az egeket. Majd türelmesen hordozza hátán a legsúlyosabb terheket, majd meg játszi könnyedséggel tépi szét az ellene emelt gáthatat, töltésekét, s az óriási hajókolusszusokat dióhéjként dobálja.

És Isten? Benne is a legkiáltóbb látszólagos ellentétek találkoznak. Magasztos mindenhatóság s legszelidebb jóság; ellenállhatatlan erő s legbensőbb gyengédseg; kérlelhetetlen igazságosság és mérhetetlen irgalom; megközelíthetetlen magasság és minden legkisebb teremt-

ményéhez leereszkedő finom alkalmazkodás; legtökéletebb függetlenség s felfoghatatlan odaadás minden alkotásához. Meg nem mérhető nagyság és irántunk a leghűségesebb gondosság; isteni hozzáférhetetlenség s kegyelemmel teljes szeretet és szolgálatkészség. Minő titokzatos lény is az Isten! És mindezek a látszólag oly ellentmondó vonások benne a legtökéletesebb összhangba olvadnak! Egyik tulajdonság éppen olyan fenségesen nagy, mint a másik, egyik éppen olyan tökéletes, mint a másik. Ezt érezzük és látjuk. És mégis valamennyi újabb és újabb kérdések elé állít bennünket. Teremtett elme sohasem tudja Istent kimerítően felfogni. Csupán maga az Isten tudja önmagát teljesen megismerni. S bár az Úr mélyebb és mélyebb pillantást engedhet önmagába, de az Ő átértése és átélvezése csak a három isteni Személynek elidegeníthetetlen képessége, tudása. Mert ehhez végtelen elme, szóval Isten kell. Isten pedig még Isten sem teremthet.

d) Végül valami hasonlóság a tenger és Isten közt a *gazdagság*.

Közmondásos: „tengernyi kincs“, „tengernyi gazdag-ság“. Végy el a tengertől vagy a tengerből bármennyit, csak mosolyog felette. Azért csak tenger maradt az. Pedig a valóságban mégis amennyit elvettél tőle, annyival fogyatkozott.

Nem így van Istennél! ő is tengernyi gazdag, de a fogyatkozásnak minden lehetősége nélkül. Előbb párolog el a tenger az utolsó csepzig, mint hogy Isten —bármennyit adjon is — egy cseppet is vesztene. Az ő gazdagsága ugyanis végtelen, kimeríthetetlen. Mennyi gazdagságot szór szét már az általunk is látható és ismert világban! Mennyi lény, mennyi forma, mennyi teremtő gondolat! Pedig mindez csak kicsi sugara, szikrája a gazdagságnak, amelyet Isten magában rejteget, amelyet a három isteni Személy osztatlanul birtokol. A Szentlélektől ihletett Zsoltáros annyira áterzi ezt egész valójában, hogy kénytelen felkiáltani: „Minden csontom azt mondja: Uram, ki hasonló hozzád?“ (34. zsolt. 10.)

Vájjon nem döbbent-e meg bennünket az a félelmesen nagyszerű gondolat, hogy egyszer majd ebben az Istenben leszünk elmerülve, mint halacska a tengerben? Vájjon nem kell-e, nem érdemes-e ezt az Istant szeretni s ekkora szerencsét, boldogságot s kitüntetést hű szolgálat által megérdemelni?!

A VÉGTELENÜL TÖKÉLETES

Minthogy Isten a lét, maga a korlátlan lét, ebből szükségsképen következik, hogy benne minden jó megvan, éspedig végtelen fokban, s minden rossz — ami nem más, mint a nemlét, a hiány, a normától való eltérés — tőle végtelenül távol van. Ő tehát végtelenül tökéletes.

Ily értelemben mondja Jézus: „Senki sem jó, csak egyedül az Isten.“ (Mk. 10, 18.) Ami jó másban van, csak az Isten jósága benne.

Minket ez különösen érdekel, mert Isten — mint a tökéletes — állítja magát utánzandó, bár elérhetetlen ideálnak: „Legyetek tehát tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.“ (Mt. 5, 48.) *Valóban elérhetetlen ideál!*

Gondoljunk csak Isten végtelen tökéletességére! Ami tökéletességet csak a világban találunk, ami szeretetet az apai, anyai szív valaha rejtegettett, elárult, ami tiszta-ság csak a gyermekszemből kiragyogott, ami igazság s igazságosság, hősiesség itt a földön csak mutatkozott, ez mind valóban csepp a tengerben, ha az Isten végtelen tökéletességgel összemérem. Sőt mindez a végtelenig fokozhatom, hogy némi sejtelmetem támadjon Isten tökéletességeiről. És ami hányzik ezen a szegény világban s belőlem is, a szépség, jóság, tudás, bölcseség, nagyság dolgában, az benne mind megvan.

Ami jóságot, szeretetet legjobb, csendes, magános óráimban magamnak vagy másnak kívánok, Istenben megvan, éspedig meg nem sejtett, végtelen fokban. És Isten mindez birtokolja minden fáradtság, küzdelem nélkül, minden változás és a fogyatkozásnak vagy elvesztésnek legkisebb veszélye nélkül.

De még tovább mehetünk. Istennek egyik tökéletesége nincsen a másiknak, a többinek rovására, ahogy az nálunk embereknél annyiszor előfordul. Végül mennyi tökéletesség, szépség, nagyság van Istenben, amiről nekünk sejtelmünk sincs! Milyen meglepetések várnak reánk az égben! Milyen kicsinyes fogalmai vannak tehát annak Istenről, aki attól tart, hogy Isten látását valaha megunja vagy hogy az veszt reá nézve az újság ingérőből.

ISTEN MÉRHETETLENSÉGE

Hogy Istenről annál magasztosabb fogalmat tudjunk alkotni s ebben mint tükrön a saját semmiségünket s függő viszonyunkat annál inkább megismerjük és *el-ismerjük*, lássuk az Ő Elérhetetlenségét minden tekintetben, nevezetesen az Ő térfeltámadását.*

Isten mérhetetlen lét, mérték, határ és vég nélkül, s így minden tér felett van. Nála nem lehet kérdezni, hogy *hol* van? Ő mindenütt van. Sokat mondanak nekünk róla, az Ő határnélküli kiterjedéséről az egek, melyek a Zsoltáros szerint beszélik az Ő dicsőségét. (18. zs. 1.) Talán főcéljuk is az, hogy Istennek Elérhetetlenségéről valamiképen tanúskodjanak, fogalmat adjanak. Próbálunk meg tehát Isten végtelen nagyságáról a csillagrendszer útján legalább némi kis sejtelmet alkotni.*

Tüntessük fel a csillagtábot kicsinyítve, ahogy a földrajzban szoktuk, mikor arról térképet készítünk. A térképen rendesen jelezve van a kicsinyített mérték. Fel van például jegyezve, hogy *egymillió* centiméternek vagy tíz kilométernek egy centiméter felel meg a térképen.

Mi ily kicsinyített mértékkel most nem dolgozhatunk. Tegyük fel, hogy egy centiméter *egymillió* kilométert jelentene. Ekkor kis térképünkön a napot 1.4 centiméter átmérővel kell rajzolnunk. A földünk tőle egy és fél

*Lásd bővebben a II. kötetben a „Teremtő és a teremtmény” című fejezetben.

méterre lesz. Magát a Földet alig tudjuk már rajzolni, mert az a jelzett mérték szerint csak 7s milliméter. Ámde mily távolságra rajzoljuk akkor a naptól a legközelebbi állócsillagot? 412 és fél kilométerre. S odáig köröskörül semmi, semmi. A legnagyobb ismert állócsillag átmérője 6 méter. Tehát négyeszer nagyobb, mint földünknek a Naptól való távolsága. A csillagászok az állócsillagok számát — ameddig a messzelátó még elér — többezer millióra teszik.

Micsoda erőre, hatalomra van szükség ezeket pusztá akarati tényivel, minden erőlködés nélkül a létbe, a világ-űrbe lökni s azok pályáját hajszál pontossággal kimérni!

Micsoda porszem vagyok tehát én ezen az $\frac{1}{2}$ milliméter átmérőjű földgolyón!

Vegyük a rádióhullámot, feltéve, hogy ugyanazon elemen kell neki a világűrben áthatolnia.

A rádióhullám rnásodpercenkint 7 és félszer járja körül földünket. Mennyi idő alatt jutna el akkor a Napba? Körülbelül nyolc perc alatt. Mikor érne el a legközelebbi állócsillagba? Négy és fél év alatt. És az Andromeda ködébe? Körülbelül egymillió év alatt. Minő szédítő távolságok ezek!

Gondoljuk meg, hogy a föld mindenegyes pontjáról ugyanez a távlat nyílik. mindenütt rengeteg égitest észbódító távolban. Egyik a másiktól távolabb, mint a legközelebbi földünkötől. Vájjon nem készül-e eszünk felmondani a szolgálatot?!

Ha lelkünk a fény sebességével indulva — rnásodpercenkint 300,000 km — repülne, sőt rnásodpercenkint egy-egy fényétvet, vagyis kilenc billió 467,000 km-t tenne meg, mikor jutna oda, ahol már nincs az Isten? Soha... Soha...

Hol van aztán még a láthatatlan világ? Ahol angyalok milliárdjai szolgálnak, hódolnak Neki s dicsőítik öt szüntelenül?

Hol vannak továbbá az Isten belső mélységei, magánéletének megközelíthetetlen örvényei, örökre kikutathatatlan titkai?

A tudós Ampère, aki a villamosság tanulmányozásával örökre nevezetessé vált, sokszor beszélgetett ifjú barátjával, a későbbi párizsi egyetemi orvostanárral, Ozanammal, Isten nagyságáról. Ilyenkor fejét tenyerébe rejtve mondogatta: „Mily nagy az Isten, Ozanam! Mily nagy az Isten! A mi tudásunk öhözszemmi!“

ISTEN MINDENÜTT JELENLÉVŐSÉGE

Istennek elérhetetlensége szükségképen magával hozza az Ő mindenütt jelenlevőségét is.

Mindenütt jelenlévőség! Csupa fény és csupa homály! Mit is jelent az: Isten mindenütt jelen van?

Azt jelenti, hogy ahol csak valami van, Isten is ott van, sőt *abban* van.

Jelen van a töméntelen égitestben s a legkisebb virágban, állatkában, sőt a legparányibb atomban; a legtávolabbi állócsillagban s a legközelebbi esőcseppekben; a kis csírában s a kifejlett gyümölcsben. Jelen van az emberben — az ember *szívében!*

Hogyan van *jelen*? Egész lényével, tudásával, hatalmával. Nem tétlenül, hanem működve. De azért nem olvad össze a teremtménnyel. Mert Ő egészen másképen van jelen önmagában, önmagával, mint a teremtményekkel. Jelen van a teremtményben a nélkül, hogy ezzel együtt változnék s helyről-helyre menne. Hiszen az Ő mindenütt minden időtől, tértől független.

Ezzel azonban éppen nem ellenkezik, hogy mi keresztenyek Istennek templomokat, szentélyeket emeljünk. Csak attól a botor felfogástól, hittől óvjuk magunkat, hogy mi ezzel Istant bezárhatjuk, befoghatjuk. Nem az ember zárja be az Istant, hanem megfordítva, az Isten zárja be az embert. Mert hiszen: „Őbenne élünk, mozgunk és vagyunk.“ (Ap. Csel. 17, 28.) Benne, mint a halacska az óceánban, Ő a mi elemünk. Sőt mi több, Ő úgy bennünk van, mint a lelkünk a testünkben, amelyet az mozgat.

De még többet mondok, Ő úgy van bennünk, mint a

lelkünknek a lelke. Inkább jelen van bennünk, mint ahogy mi magunk magunkban jelen vagyunk.

Mennyi gondolatot, indítást adna ez, ha nem felednök el és róla sokszor megemlékeznénk!

a) Sohasem vagyok tehát egyedül! Mily indítóok ez a tiszteges magatartásra, tisztaságra még gondolatban is! |

b) Mily erőforrás ez a kísértés idejére!

c) Mily felhívás a belső imaéletre, amelynek koronája — a misztika — Isten jelenlétének megtapasztalása.

d) Mily menedék volna ez a magános, szomorú órákban, a kritikus, talán kétségbeiktató helyzetekben.

e) Aztán mily szent tisztelettel itathatna át Isten jelenlétének gondolata minden legkisebb teremtmény, főleg embertársaimmal szemben! Hiszen ők is Isten templomai, bennük is jelen van az Isten!

íme ezért ajánlja, sürgeti a keresztény aszkéta Isten jelenlétének gyakorlatát mint a tökéletesség elérésének egyik hatalmas eszközét.

f) Isten jelenlétének állandó gyakorlata sok ideges félelemtől, aggodalomtól is megszabadítana.

Limai Szent Róza édesanyjától igen izgulékony, félénk természetet örökolt. Csak ima közben nem tapasztalta — még éjtszaka sem — ezt a félelmet. Egyszer nagy családi kertjükben, ahol magának kis zugot készített, késő éjtszakáig imádkozott. Anyja sejtette, hol van s utána indulj De mert a lakásból egyedül nem mert kilépni, felkérte urát, kísérje el. Mikor Róza észrevette, hogy szülei közelednek, vigasszal tele megvilágosodás gyulladt ki benne. „Íme, mama nem fél, mert ott látja papát oldala mellett; s én féllek, aki jelenlétemben, sőt szívemben tudom az én égi jegyesemet? Ő bízik halandó emberben; és én?“ E pillanattól kezdve mindenkorra megszabadt a félelemnek szorongó érzésétől.

g) Hogy pedig mily boldogító érzés az Úr Isten jelenlétének tudata, beszélje el nekünk korunknak az a nagy misztikusa, aki Lucie Christine álnév alá rejtőzködik. „Ő én Istenem, csodálatos módon érezlek téged egész

valómban. Te jelen vagy lelkemnek minden erőiben s valóm központjában. Te áthatod véremet, idegeimet, érzékeimnek legkisebb atomját is. Ahová csak megyek, téged lehellek be. Benned, Veled járok-kelek, a Te uraságod alatt. Minő örööm, hogy nem lehet, ó Isten, kezedből kisiklani; mily boldogság mindig és állandóan a Te jelenlétedben, a Te hatalmad alatt élni!“

Isten mérhetetlen az időben is, mert Ő örökévaló.

ISTEN ÖRÖKKÉVALÓSÁGA

Isten örökévaló. Mit jelent ez?

a) Először is azt, hogy Istennek nincsen kezdete. Minthogy Ő maga önmagától való lét, aki létét semmi és senki mástól nem vette, azért ő szükségképen örök.

De különben is, minthogy Ő végtelenül tökéletes, benne nem lehet semmi változás. Márpédig változás volna, ha eddig nem lett volna s most kezdene létezni. Miért is — amint Aquinói Szent Tamás tanítja (I. qu. 10. a. 2.) — Öt illeti meg az örökévalóság a szó leg-tökéletesebb értelmében.

b) Továbbá Istennek nincs és nem is lehet soha vége. Ez megint az Ő változatlanságából következik. De meg szomorú egy boldogság volna az, amelynek elvesztése miatt állandóan félni, reszketni kellene.

c) Isten tehát az örök, változatlan jelent éli, éspedig isteni életének legnagyobb teljességében. Benne minden örök. örök a lényege, a tudása, a tervei, szeretete, gyűlölete, hatalma, fensége, boldogsága, szépsége. Isten tehát mindig az, ami. Olyan, amilyen öröktől fogva örök.

Ha szellemünk visszaszáll az idők ködébe, elérkezik oda, mikor még nem volt haza, nem volt Egyház, nem volt emberiség, nem volt föld, nem volt csillag, sőt angyalok sem voltak. Nem volt semmi. — Csak Isten volt, és élvezte az Ő végtelenül boldogító belső életét, hiszen Ő csak azért teremtett, hogy adjon, nem pedig, hogy kapjon.

Aztán szálljunk előre száz évvel, ezer évvel, évmil-

liókkal, amikor már minden elpusztult, ami nem halhatlan, és Isten még mindig az, aki volt, s az marad öröküké.

Gondold el, ha te egész életedet, a múltat, jelent, jövőt egy pillanatba tudnád összesűríteni, ez csepp örökkévalóság volna. Tágítsd ezt most ki minden irányban a végtelenig s megkaptad Isten örökkévalóságát. Isten tehát örök és változatlan.

Előttem van Isten végtelen nyugalmában, amint szemléli az idők változandóságát. „Te, Uram, — mondja a Zsoltáros — kezdetben megeremettetted a földet, a te kezed művei az egek. Azok elmúlnak, de te megmaradsz, és mint a ruha, mind elavulnak. Elváltoztatod őket, mint az öltözeted, és elváltoznak. Te azonban ugyanaz maradsz és éveid el nem fogynak.“

Ő öröktől fogva örökké ugyanaz s nem változik.

Előtte lepereg, lejátszódik a világtörténelem. Az örökkévalóságból szemléli azt s nem lép ki abból, nem változik. Az erény megdicsőíti Öt, s jutalmazza azt. A bűn sérti Öt, és bünteti. De ez benne változást nem jelent. Ugyanaz a sugár a viaszt felolvastja, a sarat megkeményíti. Ugyanaz az olaj a tüzet fello bogtatja, a víznek hullámait elsimítja, lecsendesíti.

Ha tehát jó vagyok s az Isten szeret vagy rossz vagyok s az Isten büntet, nem Isten változik, hanem én változom.

Hasonlítsam csak most össze magamat és életemet az örök, változatlan Istennel. Magamat, aki az idők rohanó árjának pici, elenyésző kis hulláma vagyok, fonyadó levélke az ősrengetegben, homokszem a tenger partján. Mi az én életem? Megmondja a Szentírás: „Esztendeink semminek számítanak. Olyanok, mint a reggel viruló fű. Reggel hajt és virul, estére elfonnyad, elhervad, elszárad.“ (89. zs. 6.) Szaporán sietünk — mint a csermely — az örökkévalóság tengere felé. Mikor és hol szakadunk bele? Szennyet, iszapot cipelve — vagy aranykavicsokat, kincseket görgetve?!

Annyi bizonyos, hogy az örökké élő *Istennel talál-*

hozunk, hogy aztán Vele egyesülve vagy Tőle eltasítva töltsük az egész örökkévalóságot

örökkévaló Istennel szállok szembe, mikor vétkezem, akinek kezéből ki nem menekülhetek soha, soha. Jusson az eszembe a kísértés idején. Örökkévaló Isten lesz jutalmam, ha helyemet megállom és hü maradok.

Szent Terézt ez a gondolat már gyermekkorában szent izgalomba hozta. Fel-felkiáltott: „örökké, örökké!“ örökké gyötrődni vagy örökké örülni!“ Pedig ez éppen oly bizonyos, mint hogy *van élő, örök Isten!*

Zárjuk ezt a fejezetet a heisterbachi barát legenda-jával, amelyet korunknak egyik legkedveltebb írója művészien feldolgozott s az arsi szent plébános a szószéken olyan szívesen elmondott.

Félix testvér egyik reggel kisétál a kolostorból, mely akkor még rengeteg erdő ölon húzódott meg szent magánnosságban. Könyv a kezében, amelyből elmélkedni akar. Szent Ágoston műve volt ez az Isten városáról.

Olvassa:

Ibi vacabimus et videbimus
Videbimus et amabimus
Amabimus et laudabimus
Ecce, quod erit in fine sine fine.

(De civ. Dei XXII. a 30. n. 5.)

Ott mentesülünk (a munkától, szenvédéstől) s látunk.

Látunk s szeretünk,
Szeretünk s dicsérünk,
EZ lesz végén, amelynek nem lesz vége.

Hosszan elgondolkodik rajta. Körülötte pompázik a természet. Feje felett a fák lombos ágai hajlongva kündik Istenhez a reggeli imát. A nap mosolyára megnyitják kelyhüket a vadvirágok is és édes illatukkal tömjé-neznek Teremtőjüknek.

Félix testvér ebből alig élvez valamit. Tűnődik s elmélyedve kutatja a szavak értelmét: „*Vacabimus et videbimus*“ ...

Ott mentesülünk s látunk,
 Látunk és szeretünk,
 Szeretünk és dicsérünk,
 Ez lesz végén, amelynek nem lesz vége.

Uram, — kiált fel — hiszem, hiszem, de bocsáss meg, nem értem. „*Vocabimus et videbimus!*“

Erre fülét gyönyörű hang üti meg, amely felébreszti merengéséből, gyönyörű, ragyogóan fehér madárka hangja. Fenséges dallamokat zeng, melyek elfelejtetik a földet, mintha már nem is e földről valók volnának. Félix elhallgatta volna örökre. A madár előtte fut, majd az ágakra síáll. Félix, becsukva könyvét, elragadtatva megy utána mind mélyebben a rengetegbe. Majd egy tölgy magasára szállott. Félix leül és csak nézi és hall-gatja a madarat. Ez újra útra kél, hegyen-völgyön át. Félix utána. Egyszercsak a messzeségből megüti fülét a zárda harangjának hangja, amely Ave Máriára szólított. Szomorúan fordul most hazafelé ...

Ejnye, de megváltozott minden! Vájjon eltévedtem? De nem! Csakhogy honnan termett elő a kivágott erdő helyén a sok szép búzaföld? Aztán a szép kis város a zárda körül? Félix becsenget. De ott nem ismerik meg. minden arc új, s csodálkozva bámul az idegenre. A fönök, aki már negyven éve áll a zárda élén, nem emlékszik valami Félix testvérré. Egy agg szerzetes végre, aki már 100 év körül jár, kezd emlékezni egy esetre, amelyet újonc korában meséltek neki bizonyos Félix nevű testvérről, aki egyszer reggel kisétált a kolostorból s aztán soha többé nem tért vissza... Előveszik a zárda porlepte anyakönyvét, ahol csakugyan megtalálják az esetet feljegyezve. Félix elmondja élményét...

Mindenki bámul és csodálkozik. Kezdk sejteni, hogy a mennyei boldogságra mennyire illenek a Zsoltáros szavai: „Hiszen szemed előtt ezer esztendő olyan, mint az eltűnt tegnapi nap.“ (89. zs. 4.)

Az örökkévalóságban:

Mentesülünk (vakációzunk) és látunk,
Látunk és szeretünk,
Szeretünk és dicsérünk,
EZ lesz végén, amelynek nem lesz vége!

Ha most a pillanatnyi, rövid próbát kiálljuk, s az életszentségre komolyan törekszünk.

ISTEN MINDENTUDÁSA

Ha a kicsi vízcsap öntudatra tudna ébredni, vájon miképen gondolkodnék s beszélne a tengerről? S ha a napsugár, amely a résen szobánkba lopódzik, a teljes fényében ragyogó déli napról szólni tudna, hogyan tanús-kodnék róla?

Nemde mindkettő csodálkozással, ámulattal és a megsemmisülés érzetével nyilatkoznék, vagy inkább le-sujtottan, megsemmisülten hallgatna, elnémulna....

Ilyen csepp, ilyen sugár a mi pislogó kis értelmünk Istennek mindenntudásával szemben. Ezt minden igazi tudós elismerte. A mi értelmünk, még a legbölcsébbé és legokosabb© is, apró ikis békateknő, amellyel a part fövényébe vájt gödörbe meri az igazság-tenger vizét.

Vegyük kissé fontolóra, hogy Isten mindennt tud. Az Ő lényege a mindenntudás. Ez a nagy s fontos igazság egyrészt megaláz, de másrészt felemel és meg is vigasz-tal.

A mindenntudás Istennek, az a tulajdonsága, amellyel öröktől fogva mindennt ismer, ami valamiképen igaz. Ő maga a tudás, maga az igazság. Lehetetlen, hogy maga a tudás ne tudjon, éppen azért lehetetlen az is, hogy bármí, ami igaz, Isten előtt ismeretlen maradjon.

Hogy a nap és a tenger hasonlatánál maradjunk, Lipperttel elgondolhatjuk: „Ha a nap hatalmas hevének és erejének egyszer tudatára ébredne, izzó lényének öntudata valójában oly óriási kevélység volna, amely mégsem bántó, hanem csendes és szerény.

És ha valamikor meg tudná magát ismerni a tenger,

a fenséges, felülmúlhatatlan tenger, a morajló s mosolygó tenger, a tomboló, a ragyogó tükrű tenger, akkor a tengernek ez a gondolata magáról ugyancsak tenger volna, a méltóságnak és csendnek mélységes tengere.

Vagy mit gondolhattak volna az öntudatra ébredt ősidők, amelyek jelen voltak, mikor a tejút csillagai támadtak? Avagy milyen volna magának az öntudatra ébredt örökkévalóságnak a gondolata? Nos, ilyen az isteni gondolat.

Hasonlítsuk csak össze Istennek tudását, ismeretét az emberi s általában a teremtményi, úgynévezett „tudás-sal“, „gondolattal“, vájjon nem érdemli-e meg ez utóbbi a tudatlanságnak és sötétségnek nevét?

Vezessük be egyik ünnepelt tudóst valami nagy könyvtárba. Azt kérdezzük meg tőle, vájjon mi minden gondolatot tartalmaz ez a sok ezernyi könyv? Mi ezekben a gondolatokban az igaz és mi a hamis? Miképen és mikor jutottak az illető írók ezekre a gondolatokra?

Hány szó és hány betű van ezekben a könyvekben? Hányféleképen lehet ezeket a betűket kombinálni és variálni. Hány szót és mondatot lehetne így belőlük képezni és így mi minden kifejezni? Aztán mennyi jó és mennyi rossz származott ezekből a könyvekből? Nem tudom! Volna a felelet.

Vigyük fel aztán ezt a tudóst egy nagy toronyba. Nézze az előtte nyüzsgő világvárost, milliónyi lakosságát. Aztán kérdezzük meg, vájjon mi minden gondoltak és gondolnak majd még ezek az emberek? Milyenek most és milyenek voltak s lesznek szándékaik? Számoljon be ügyeikről, hajlamaikról, származásukról, jellemükiről. Aztán milyen körülmények között mit gondolnának, mit tennének? A felelet megint: „Nem tudom.“

Vigyük ki aztán a tengerpartra. Kérdezzük meg tőle: Hány cseppje van ennek az óriási víztömegnek s azok hány atomból állnak?

Hány mozgást végzett ez már a világ teremtése óta? Hányfélé és hány hal él ebben a tengerben? Hány homokszem fekszik ott a parton? „Nem tudom“, lesz a felelet

ismét. De a kérdéseket még tovább folytathatjuk. Kérdezzük meg a tiszttel tudóst: Hány fa és levél van a rengetegben, hány fűszál és virág a réteken? Hány madár a levegőben, mennyi kukac a földben? És ismét csak: „Nem tudom!“ lesz a felelet. Ezzel szemben mily nagy és mérhetetlen az Istennek a tudása, ő mindez tudja és még milliomszorta, végtelenül többet. (Lamazan után.)

Igen! ő ismeri az *eget*, mint maga az írás tanúsítja azt: „A csillagoknak sokaságát megszámlálja és mindenjukat nevén szólítja.“ (146. zs. 4.)

Ismeri a *iöldet*: „Ismerem — úgymond az Úr — az ég minden madarait, enyém a mezők ékessége.“ (49. zs. 11.)

Ismeri a *multat* és a *jövőt*. „Emlékezzetek meg az elmúlt időkről, hogy én vagyok az Isten és nincs más Isten, és nincs hozzáám hasonló, ki az idők elejétől fogva kinyilatkoztatom az utolsó dolgokat és kezdet óta azt, ami még nem történt meg. És mondomb: határozatom beteljesül és minden akaratom megvalósul.“ (íz, 46, 9. 10.)

Az emberi szív rejtelmes tengerét is átlátja, a szabad akarat titkait vizsgálja, éppen úgy, mint a természetnek összes titkait és törvényeit. Éppen azért neki nem okoz nehézséget a jövendölés. Hiszen a jövő éppen úgy előtte áll, mint a most és a múlt. Neki minden állandó jelen.

Aztán ismeri az én *gondolataimat* is. „Ismeri az Úr az emberek gondolatait.“ (93. zs. 11.) Ismeri mégoly futtában kiejtett minden szavamat: „Az Úr lelke... tud minden szóról.“ (Bölcs. 1, 7.)

Ismeri minden *cselekedetemet*: „Egytől-egyig ő alkotta szívünket, ismeri minden tettünket.“ (32. zs. 15.) „Csalfább a szív mindenél és kifürkészhetetlen: Ki ismeri meg azt? Én az Úr azonban kivizsgálom a szívet, kikutatom a veséket, aztán megfizetek kinek-kinek az ő útjai szerint.“ (Jer. 17, 9. 10.)

Ismeri tehát az Úr a bűneinket, hibáinkat szám és mérték szerint. Ismeri lelki és testi szükségleteinket. Hallja minden fohásunkat és könyörgésünket. Szemléli minden életutunkat és örök sorsunkat, végünket. Mindezt tudja, sőt tudnia kell, mert ha ez nem így volna, —

akkor az apró részletekre menő gondviselése lehetetlen volna s ezerszer és ezerszer meghiúsulna.

Ami a legkifürkészhetetlenebb, Isten tudja mindenki-nek jövőjét és örök sorsát a nélkül, hogy elvenné a szabadakaratát. Amint mi emlékezésünk által nem változtathatjuk a multunkat, úgy ő előrelátásával nem változtat a jövönkön, hanem kiki megmarad saját földi és örök boldogságának, szerencséjének kovácsa.

Következtetések

Ez az igazság, hogy Isten mindennt tud, mindennt lát: értelmünket lenyűgöző, rettentő és egyben felemelő igazság.

a) Értelmünket lenyűgöző igazság. Ismételjük csak meg, mit is tesz az, hogy Isten mindennt tud! *Minden!* Tehát a legtávolabbi multat és a reánk leghomályosabb jövőt. A természet titkait és a szívek rejtelyeit, Isten mindez tudja, látja. Látja még, — amint a keleti bölcs mondás tartja — a legsötétebb éjben, legfeketébb már-ványon mászó pici hangyat is. És mindez tudja kutatás és vizsgálódás nélkül. minden kétség, ingadozás és tévedhetés nélkül is, a nélkül, hogy valaha többet tudhatna vagy bármít elfelejthetne. Tudja világosan, nyugodtan és biztosan, mint valami csodálatosan sima tükrőr, amely mindennt feltüntet. Ez a tükrőr az Ő lényege, amelyből ő mindennt kiolvas, ami volt és valaha lesz vagy lehetne.

b) Ez az igazság, Isten mindennt tud s mindennt lát, lesújtó is lehet és sokakra az is.

Isten tudja, látja, amit az ember a legnagyobb titokban tart s amit a sírba visz. Tudja, látja a legtitkosabb gondolati bűnöket, a legréjtettebb gonosztetteket, amelyek soha napfényre nem kerültek. Tudja minden, amik csak az emberi élet legsötétebb óráiban megtörténtek. Tudja, hogyan érlelődött meg a bún s hogyan vált cselekedetté. Tudja, látja minden cselekedetnek, pl. rossz könyvnek, botránynak összes következményeit, ismeri, hogy mint a vízbe dobott kő, meddig veti a hul-

lámáit... íme most is látja, nézi a szívedet, lelkedet. Mit lát abban? Talán káoszt, zűrzavart, a fékevesztett szenvedélyek anarchiáját? A szentély törött oszlopait, a beszennyezett istenképet?

Olaszországban egy jegyző hirtelen haragjában egy már másodszor letartóztatott bűnözöt agyonsújtott és tetemét a szöllőjében titkon eltemette. De tettéről hallgatott még a gyóntatószékben is. A vizsgálat mitsem derített ki, a dolog lassan feledésbe ment. Majella Szent Gellért (1726—1755) redemptorista laikus szerzetes a tettes falujába érkezik és a jegyzővel találkozik. Ránéz behatóan és aztán félrehívja. Mikor egyedül voltak, komolyan és röviden csak ennyit mond neki: „Jegyző úr, az ön lelkiismerete rossz állapotban van. ön a gyilkosságot még nem gyóntha meg, annak az embernek a meggyilkolását értem, akit a szöllőjében temettet el.“ A jegyző mereven tekint maga elé. Magába száll és Istenkel alaposan kibékül. Majella halála után bevallotta az esetet, hogy az elhunytak szentsége mellett tanúskodjék. Isten látja a mi lelkiállapotunkat is Azt is, amit mi elsimítani vagy mindenféle ürüggel „elmasszírozni“ szeretnénk... Látja és nem felejtette el. Még egyszer szóba kerül majd előtte ...

A kísértésekben is, főleg az angyali erény ellen, a léleknek mily hatalmas védelmi fegyvere Istennek minden látó szeme ...

Az 1264-ben Aywières-ben, Belgiumban elhunyt Szent Lutgard szüzet egy apát kíséretében bizonyos világfi látogatott meg, aki a misztikus kegyelmekkel megáldott cisztercita apácáról sok érdekes dolgot hallott. Most hát látni szerette volna. A szerzetesnő fogadta is őket, de rövidesen távoztak. Mikor hazafelé mentek, az apát felvetti a kérdést: Nos, láttad a szüzet? Hiszen láttam, volt a felelet. De ez a tekintet! Az a szem! Őszintén. bevallom, az volt a benyomásom, hogy most Isten szeme vizsgál engem, világít át rajtam, rémület és utálat fogott el vétkeim miatt és csak egy kívánságom van, az,

hogy e szűz közbenjárására bűneimből kisegítsen és Isten kegyelméből azokba többé vissza ne essem.

c) Az Istennek minden tudása és minden látása azonban felemelő hatással is van és megvigasztal. Isten látja ám a legtitkosabb jót is, minden nemes mozdulatát szívünknek, minden titkos önmegtagadásunkat, áldozatunkat, minden jószándékunkat, minden el nem ismert igazunkat. Látja azt, aki most ott a templom félhomályában talán egyik oszlop mögött imádjá Öt, s mellét verve mondja: „Isten, légy irgalmas nekem szegény bűnösnek!” Látja az áldozó fiúcskának és leánykának örömet, akit te készítettél elő a szentáldozásra. Látja, mint szegzi a haldokló bizakodó szemét a feszületre, Megváltójára. Látja a tabernákulum vagy kitett Oltáriszentség előtt törökölő örökimádó szüzet, a szentórát végző buzgó híveket, látja a messze missziókban, Kínában vagy Indiában a halászpartokon működő misszionáriust, misszonáriusnőt, s általuk a lelkekről kifejtett hősi küzdelmet, kiállott szenvédéseket. Megszámlál az ő ügyéért, országáért hullatott minden izzadság- és verítékcseppet. Látja, tudja, ahogy az a fiatalemberek, leányok mint állja állhatatosan, kitartóan az angyali erényért vívott, sokszor bizony hősi csatákat és győzi le a kísértéseket.

d) Isten minden tudása aztán lelkismeretes, becsületes munkára ösztökél. Tedd, amit teszel! Mert látja az Úr szeme!

Mikor Jørgensen János, a híres dán konvertita költő a még épülőben lévő kölni dómot nézte, felment a toronyba és megfigyelte, hogy a kőfaragó ott a díszítésre szolgáló apró körözsákat is mennyi gonddal vései. „De Jó ember, szólítja meg, ugyan hagyja, hiszen az úgysem látszik *alulról*. Igen, volt a felelet, de látszik *felülről* ...”

Bezzeg nekünk sem ártana, ha dolgaink, kötelességeink végzésében olykor-olykor emlékünkbe jutna, hogy bár nem ellenőriz senkifia, van, aki a magasból munkákat vizsgálja.

e) Végül igen sok vigasztalót is mond az az igaz-

ság, hogy Isten lát, tud minden. Tudja, hogy szükségben vagyok és nincs senki, akitől segítséget remélhetek, várhatok. Ámde tudom, hogy atyai szem virraszt felettem, a minden tudó Isten, aki az én legjobb akaróm, törödik velem. Nyugodt vagyok tehát, és mint a gyermek anya-ölben, magamat teljesen biztonságban érzem.

Tengerészkapitány indult Liverpoolból New-Yorkba hajójával. Útközben szokatlanul heves vihar tör ki. Az utasok nagyon nyugtalanok. Átérezték a nagy veszélyt, amely valamennyiük életét fenyegeti. A kapitány családja is a hajón utazik. Nyolcéves leányája is. Ez felébred s megtudja, hogy miről is van szó. Csodálkozva kérdei: És a papa ott fenn a fedélzeten van? Igen! — felelik. Akkor hát jól van! — mondja a leányka és nyugodtan tovább alszik.

Meghatóan szép esetet beszél erre nézve el a Szentírás is. Ábrahám feleségének, Sarainak anyai féltékenykedése miatt elbocsátja Ágárt, a szolgánőt, fiával, Izmaellel, némi kenyeret és tömlő vizet adva nekik. Agár össze-vissza bolyong fiával Bersabe pusztaságában. A víz a nagy hőségen hamar kifogy. A gyermek szomjazik és sírva kér vizet... Agár erre odaveti a gyermeket az egyik fa alá, elmegy és átellenben egy íjlövésnyi távol-ságban leül. Azt monda ugyanis: „Ne lássam meghalni a gyermeket.. .“ Hangos sírásra fakad. Meghallja Isten (a minden tudó, minden látó Isten) a gyermek hangját, és megszánja, angyalát küldi az anyához az égből, aki így szólítja meg: „Mit művelsz, Agár? Ne félj, mert meg-hallotta Isten a gyermek hangját arról a helyről, ahol van. Kelj fel! Vedd a gyermeket s fogd a kezét, mert Isten nevében nagy nemzetté teszem őt. Majd megnyitá az Isten Agár szemét s ő megláta egy vízkutat, odaméne, megtölte a tömlőt és inni ad a gyermeknek.“ (Gen. 21, 17—19.)

Igen! Meghallja a mindenütt jelen levő, minden tudó Isten gyermekéink sikolyát, ismeri szorongatott helyzetét és segélyforrásokat fakaszt számukra is. Reád is tekint, miközben az élet sivatagát járod számkivetetten. Nem

szabad tehát csüggednünk, annál kevésbbé kétségbe esnünk:

„íme, mint a szolgák szeme Urunk kezére, mint a szolgáló szeme Úrnőjének kezére, úgy tekint az Úrra, Istenünkre a mi szemünk, míg rajtunk meg nem könyörül.“ (122. zsolt. 2.)

ISTEN MINDENHATÓSÁGA

Istennek mindenhatósága — reánk emberekre nézve — mondhatnók az Ő legkiemelkedőbb tulajdonsága. Maga az apostoli hitvallás is céloz erre, midőn tökéletességei közül egyedül ezt emeli ki: Hiszek a „*mindenható*“ Atyában.

A római káté az okot is megadja: „Semmi sem tud hitünknek és reménységünknek oly szilárd alapot adni, mint az a meggyőződés, hogy Isten mindenre képes. Legyen bár, amit csak hinnünk kell, akármily nagy, csodálatraméltó, a természetnek rendjét és mértékét bár-mennyire felülmúló, az emberi értelem minden nehézség és ingadozás nélkül elfogadja, ha már egyszer az isteni *mindenhatóságról* szóló tant megértette. Sőt mi több, annál lelkesebben hisz majd, minél magasztosabbak az igazságok, amelyeket Isten ajka kijelent.“ (Róm. katekizmus. 1, 2. 13.)

Ilyenek nevezetesen a teremtés és megváltás nagyszerű művei, a csodák s a hittitkok, főleg az Eucharisztia. Ezek különben az emberi értelmet ugyancsak megpróbálnák, szinte a csődbe vinnék. A hit azonban az Isten mindenhatóságában lelkünket nyugvóntra juttatja.

Másrészt azonban attól is óvakodnunk kell, nehogy az isteni mindenhatóságba vetett hitet s bizalmat annyira kiterjesszük, hogy attól szinte állandóan csodákat várunk, főleg olyankor, amikor csak a mi szeszélyünk vagy kíváncsiságunk kielégítéséről van szó.

Az isteni mindenhatóság ugyanis, ha szabad magunkat így kifejeznünk, az isteni bölcseségebe van beágyazva és a többi tulajdonsággal, tökéletességgel, nevezetesen

az igazságossággal, irgalommal, hűséggel és jósággal összehangolva. Távol van tehát Istantól, hogy mindenhatóságát fitogtassa s magát bűvésznek vagy varázslónak odaadja.

Mi a mindenhatóság?

De lássuk most már, mit mond nekünk ez a szó, hogy Isten mindenható?

a) Tudunkra adja, hogy Isten hatóerejének nincsen határa s korlátja. Nagyon világos, hogy azt, ami észbeli ellentmondást jelent, Isten sem teheti meg. így például Isten sem tudja megtenni, hogy valami ugyanakkor legyen is, meg ne is legyen. Azt sem teheti meg Isten, ami bűn, ami erkölcsileg rossz. Nem mintha ezt fizikailag véve nem hajthatná végre, de azért nem cselekedhet bűnt, mert az Neki, a végtelen szentnek *lényegébe* ütközik. De ettől eltekintve akarásának nincs, ami gátat emeljen s Őt annak keresztlüvitelében akadályozhatná.

Számára semmi hely sem távol, semmi idő sem rövid, semmi törvény sem erős. Cselekvésében nem kötik, mint minket a feltételek és körülmények, pl. az anyag, az eszközök hiánya. Az anyag felett *teremtő* erővel rendelkezik, eszközre nincs szüksége, s nincs hatalom, amely Neki ellen szegülhetne. Előtte a „véletlen“ teljesen ismeretlen fogalom.

Bármit létrehozhat és fenntarthatja, ameddig éppen akarja, de meg is semmisíthetné, ha éppen Neki jónak tetszenék.

S mindezt tisztára saját erejéből teszi, s a végrehajtáshoz elég Neki egyetlen akarati ténye.

És ez az isteni mindenhatóság teljesen *független*. Hiszen Isten — amint létét és életét — úgy végtelen hatalmát is önmagából meríti. Éppen azért Istennek hatalma teljesen „*önhatalom*“, „*szuverén*“, s mint ilyen, egyetlen. minden más hatalom Tőle van, Tőle függ.

Bizonyítékok

Kellenek bizonyítékok arra, hogy Isten mindenható? Ám tekints a csillagos égre. Tekints aztán a körötted nyüzsgő, pompásan működő, csodás szerkezetű természetre. Tekints továbbá önmagadba. Tekints lelkedre, testedre s ezek tulajdonságaira s képességeire!

Hallgasd meg végül a kinyilatkoztató Istenet magát. Az írás szavai, nevezetesen az ószövetség szent könyvei állandóan magasztalják *Isten mindenhatóságát*.

Hogy csak néhány helyet említsünk:

A zsoltárok szinte lelkendeznek, mikor Isten mindenhatóságáról beszélnek:

„A mi Istenünk minden felülműl, amit akar az Úr, minden megtehet égen, földön, tengeren és minden mélyégenben.” (134. zsolt. 5, 6.)

Miután a Zsoltáros minden teremtményt Isten magasztalására hív fel, így folytatja: „Dicsérjék az Úr nevét! Mert ő szólott és lettek, Ő parancsolt és létrejöttek.” (148. zsolt. 5.)

Jób is utolérhetetlen művészettel festi Isten mindenhatóságát. Többek között így: „Ας ούρ... a földet a semmi fölött függeszti, felhőibe kötözi a vizeket, hogy le ne szakadjanak egyszerre. Elleplezi trónja színét és felhőjét teríti föléje. Kört vont a vizek köré odáig, hol fény és sötétség érintkeznek. Reszketnek az ég oszlopai és megremülnek intésére. Ereje által gyűltek egybe a tengerek hirtelen ... lehelete ékesítette fel az egét...

Íme, ezek útjának csak egy részéről szólnak. Ha már suttogó szavát is alig hallhatjuk, fensége mennydörögést ki bírná felfogni?” (Jób 26, 7—14.)

Teremtményekkel összehasonlítva

Kétségtőlük sok képességet és tehetséget adott az Úr sajátjából teremtményeinek is. Megbámuljuk, s méltán, olykor az emberi teljesítményeket is. Hatalmas emberi technikai munka pl. a 15 kilométeres alagút a Szentgáthárd-hegyen keresztül, amely három évig készült. Aztán

a 10 kilométeres alagút az Arlberg alatt, amelynek létesítése 4 évet vett igénybe. A Simplon-alagutat, amely 20 kilométer hosszú, 7 évig fúrták. A 81 km hosszú és 13 m mély Panama-csatornát 1881-től 1913-ig 44,000 ember készítette. Ott vannak aztán a régi időben az egyiptomi piramisok vagy a kínai fal, amelyeken ki tudja, hány ezer ember meddig dolgozhatott!?

Azonban minden mily nevetségesen kicsi gyermekjáték ahhoz viszonyítva, amire a magasabbrendű lények, az angyalok kaptak Teremtőjüktől képességet. Hiszen ők már valóban az isteni mindenhatóság eszközei és végrehajtói.

Ámde teremteni, ami végtelenül több mindenél, ők sem tudnak. S amit tudnak is a teremtmények, azt is csak Isten közreműködő erejével tudják.

Mennyire felülmúlja tehát az összes — amúgy is Tőle kölcsönzött — teremtményi erőket Isten ereje, hatalma, „akinek parancsára, mint az ősindus Vedanta mondja, állnak széjjelválasztva a nap és hold, az ég és föld, a percek és az órák, a nappal és az éjtszaka, hónapok és évek, és folydogálnak hótakart hegyekről a vizek“.

KÖVETKEZTETÉSEK

Csodálkozás

a) Az első, amit belőlünk Isten mindenhatóságának megfontolása kivált, a csodálkozás és teremtményi tehetetlenségünknek szinte a megsemmisülésig való mélyeséges átérzése.

Az ember megsejtí Mihály főangyal harci felhívásának értelmét: „Kicsoda olyan, mint az Isten?“ S nem csodálja az Egyháznak álmélkodó lelkendezését, amikor a nagypénteki keresztimádáskor a görögöt és latint összekeverve kiáltozza: „Agios o Theos! Sanctus Deus! Szent Isten, Erős Isten! Szent, Erős! Szent, erős! Szent, halhatatlan, irgalmasz nekünk! Szent, halhatatlan, irgalmasz nekünk.“ (Misekönyv.)

Az Isten mindenhatóságának megfontolása nyújt

bepillantást abba, amit Dante, a költőkirály az istenségről oly magasztosan zeng:

... látomásom hiába vágyom leírni: gyöngé lesz az
ember

szava rá és emlékezete kába ...
mint akit elfog álomteli szender,
s ébredve megmarad a benyomása,
de másra emlékezni nem bír, nem mer. ...

A bűn súlya

b) Az isteni mindenhatóság aztán, ha valami, megszíteti az Isten elleni lázadásnak, vagyis a bűnnek szörnyű vakmerőségét és esztelenségét.

Ha a hangyabolgy fellázadna ellened, bezseg szánakozó mosoly vonulna át futólag arcodon. Pedig azt mégis csak ki lehet számítani, meg lehet méerni, hogy mennyivel, hány ezerszerte vagy nagyobb a hangyánál. De az Isten nagysága s hatalma felettesen egyszerűen mérhetetlen, mert végtelen.

Nem csoda tehát, hogy ha valaki követ dob az égre, annál súlyosabban esik vissza reá, minél nagyobb volt az égre dobott kö. (Szent Ágoston.)

A hittelenség, a bűn — mondja szépen Faulhaber — nem tudja Sinait, az öreg istenhegyet helyéből elmozdítani. Isten Úr marad örökre!

A kevélység esztelensége

De ha valami, ám főleg a kevélység az, amely az isteni mindenhatóságot maga ellen kihívja.

Mikor az ember tornyot akar építeni egészen az égig, akkor Isten leszáll a magasból s bizonyos gúnnyal így szól: „Hadd lássuk azt a tornyot, még utóbb sikerül a szerencsétleneknek, amit fejükbe vettek.“ (V. ő. Gen. 11, 5.) És „szétszórja a szívük terveziben kevelykedőket“. (Lk. 1, 51.)

1696-ban Angolországban Cornwallis északi partján

világítótornyot emeltek ezzel a felírással: „Üvöltsetek szelek, tombolj tenger, törjetek rám elemek, s próbáljátok ki erősségemet!“ Négy év múlva a vihar a tornyot rombadöntötte. Másikat állítottak helyébe. Ezt meg a tűzvész tette tönkre. Mikor a harmadikat építették, már kijózanodva, a Zsoltárosnak ezeket a szavait vésték homlokzatára: „Ha nem az Úr építi a házat, építői hiába dolgoznak rajta.“ (126. zsolt. 1.) És ez a torony máig áll és világít ezreknek.

A szent és profán történelem ezerszámra nyújt példákat arra, hogy a Mindenható elleni lázadás mindig keervesen megbosszulja magát. Gondolunk az angyalok bukásának szörnyű esetére.

„Kicsoda az az Úr, hogy hallgassanak szavára... Én nem ismerem az Urat.. .“ (Exod. 5, 2.) mondotta a fáraó Egyiptomban... Dacol a csapásokkal is, amelyekkel Isten észre akarja tériteni, míg végül seregével együtt halálát a tengerben leli.

A gőgös Jezabel királynőt is végre eléri a mindenható keze. Mikor az ablakon kidobják, vére befecske-dezi a ház falát, testét pedig a lovak patája tapossa szét. (IV Kir. 9, 33.)

A kevély Nabukodonozor királyt a mindenható úgy alázza meg, hogy az állatok közé legelni küldi. (Dán. 4.)

Heródes Agrippa király magát istennek ünnepelteti és a mindenható angyala azonnal lesújt reá. Férgektől emésztve veszti életét. (Ap. Csel. 12, 23.)

A világtörténelemben csakugyan klasszikus példa erre Napóleon tragikus története, aki Isten Egyházára annyi bajt hozott és Krisztus földi helytartójának, aki nem szünt meg hálátlan fiát, a tehetséges császárt szeretni, annyi mondhatatlan keserűséget okozott. Ellenségei nem mulasztották el gúnyképeken feltüntetni, miként megy felfelé a lépcsőfokon, de aztán mint száll le szerencsecsillaga s vele együtt ő is fokról-fokra alább és alább. Ez téritette észre. Végül megírta testamentumát, amely így kezdődik: „1821 április 15-én Longwood, Szent Ilona szigetén. Ez az én végrendeleteim, vagyis

utolsó akaratom. 1. Az apostoli római Egyházban halok meg, amelynek kebelén 50 évvel ezelőtt születtem.“

Utolsó és egyetlen pártfogója neki s családjának mégis VII. Pius pápa volt, akitől a legvégsőkig megalázott, de akit a Mindenható trónjára visszasegitett. „Mert minden, aki magát felmagasztalja, megaláztatik, és aki magát megalázza, felmagasztaltatik.“ (Lk. 14, 11.)

A Mindenhatónak csekély eszköz elég

A Mindenhatónak sokszor mily csekélyke eszköz is elég, hogy megalázza a felfuvalkodottat.

Dávid furkóbottal és parityával lépett a porondra a páncélba öltözött filiszteus óriás, Góliát ellen, és azt a Mindenható erejével legyőzi. (V. ö. I Kor. 17.)

Érdekes és tanulságos eset, amelyet spanyol népmonda beszél. Hevesvérű lovag szerencsételében egész vagyonát eljátssza. Dühtől tajtékozva rohan a piactérre s párvadalra hív ki mindenkit, aki még hisz a Mindenhatóban. Alig végzi káromló szavait, íme darázs bűjik be sisakja nyílásán és csipkedni kezdi. Előbb kézzel igyekszik védekezni, majd ledobja sisakját s így próbálja elhárítani pici támadójának szúró fullánkját. De így sem megy semmirre. Végül arcát a föld porába dugja s közben így kiált: „Mégis van Isten az égben, aki a goneszt hallja s göggjét megalázza.“

Hódolj meg!

Nincs tehát egyéb hátra, mint a Mindenható, az élet és halál, idő és örökkelvalóság Ura előtt *feltétlenül meghódolni*.

Vasco Nunez, Kelet-India meghódítója és alkirálya előtt bizonyos bennszülöttet, Munutámát arról vásdolták, hogy az merényletet tervezett és a vicekirály élete ellen tört. Halálra ítélték, mire ez könyörgésre fogta a dolgot: „Hatalmas úr, hogy véled, hogy én még álmomban is ilyenre gondoltam volna?“ Közben leborulva, kezével Vasco kardját érinti. „Hogy merészsedjem én, akinek

csak fából van a kardom, ellene támadni, aki acélfegyvert csörgetsz oldaladon?”

És mi Istennel kezdjünk reménytelen párviadalt?
Mert mi más a bűn?

„Miért emeled fel gőgösen fejedet, te por és hamu?” — kérdei Szent Bernát. — „Ha angyalait sem kímélte, mikor ezek kevélyen felemelték ellene fejüket, mennyivel kevésbé kímél téged, akire pusztulás vár és a férgek étke leszel?”

Dante a „Tisztítóhelyen” nagy köveket cipelő görnyedő alakokat lát. A kevélyek ezek, akik most tartják vezeklő útjukat, és megszégyenülve vallják, mennyire csalódtak, mikor a Mindenható fensége előtt meg nem hódoltak:

„De nézd meg jól csak: mindmegannyi törpe jön, mind a kő alatt meggörbülvé kétrétek,. . . már látni: mellöket verik gyötörve .. .

De nem egyformán voltak gyötrelemben:

más-más követ vitt minden kárhozott váll,
s ki még leginkább vala türelemben,
sírva látszék mondani: „Nem bírom már!”

Főleg azokat láthatjuk ezekben, akik még a földön éltek, keresztleik miatt az Úr ellen kikeltek és a Mindenható ellen nyelveltek.

Jó volna ilyenkor megfontolni, miként vonja a Mindenható Jóböt, az egyébként mintaszerű türelemmel szemedőt is felelösségre egy-más balga kijelentéséért.

„És felelt az Úr Jóbnak a fergetegből és monda:
Kicsoda az, ki elhomályosítja a gondviselést belátás nélküli beszédével? övezd fel derekadat mint férfihoz illik, én kérdelek, te felelj nekem! Hol voltál, mikor a föld alapjait megvetettem? Jelentsd meg nekem, ha tudsz okosat! Ki határozta meg méreteit? Hisz tudod! — Ki vont azokon mérőzsínört? Mibe bocsátották alapzatát, és ki tette le a sarkkövét, miközben együttesen dicsértek

engem a hajnali csillagok és ujjongtak az Isten fiai (az angyalok) mindnyájan?

Ki zárta el a tengert kapukkal, mikor kitört s az anyaméhből előjött, mikor felhővel ruháztam és ködből pályát adtam neki és körülvettem határaimmal, zárt és kaput adtam neki, és mondottam: idáig jössz és nem mégy tovább!

Itt törjék meg hullámaid gőgje!? stb.“ (Jób 38.)

Bizalom

c) Mennyivel bölcsebb, az oktalan dac helyett, amely megszégyenülést és pusztulást jelent, az Isten mindenhatóságát segítségül hívni!

Igen! Én a mindenhatóságot az én munkatársammá tehetem.

Nagyon átértette és érezte ezt Szent Pál, mikor ren-i dületlen bizalommal kijelenti: „*Mindent meg tudok tenni abban, aki nekem erőt ad.*“ (Fil. 4, 13.)

Telik a mindenhatóságtól, amely még hozzá a végig-telen, gyengéd jóság is, s annyira szereti a bizalmat juttalmazni.

Kroton bajnok drágakővel ékesített gyűrűt tartott a markában és fogadást ajánlott mindenkinél, hogy a kincs azé lesz, aki azt kezéből ki tudja venni. Senki sem bírta a hatalmas erejű ember ujjait kifeszíteni. A marok zárva maradt. De amit erős férfikezek nem tudtak elérni, azt a bajnok bájos kisleánya megtette. Hízelegve cirógatta az apai kezet, míg csak egyik ujj a másik után ki nem nyílt és a pompás gyűrű hozzáférhetővé nem vált. A gyűrű a gyermeké lett. Amit az erőszak nem tudott elérni, azt megnyeri a gyengéd bizalom, amelynek az Isten gyengéden szerető apai szíve nem képes ellenállni.

„Isten mindenható a *vigaszalásban* csakúgy, mint a büntetésben“, mondja szépen Szent Ágoston. És az Aranyszájú: „Nincs hatalmasabb (tehát még az isteni mindenhatóságot is bizonyos értelemben felülmúló) az izzó, szívből fakadó imánál.“

„És tönkre mehet-e a gyermek, — kérde szépen

Szalézi Szent Ferenc — akit a mindenható Atyának keze hordoz?“

És vájjon nem vagyunk-e mi valamennyien gyermekei a mi Atyánknak?

A mindenhatóságnak nincsenek problémái

Isten bölcseségére és mindenudására nézve, amelynek mindenhatóság áll szolgálatában, nincsenek megfejthetetlen problémák.

Hiero szicíliai király hajókolosszust építet, amelyet aztán egész tömeg ember s számos lóerő sem tud megmozdítani és a tengerre bocsátani. Archimedeszhez, a híres tudóshoz fordulnak segítségért. Ez meg is ígéri, hogy olyan gépet szerkeszt, amelynek segítségével *egyetlen* ember is a hatalmas hajót a vízre viszi. mindenki hitetlenül csóválja fejét. És íme, mégis sikerült. A gép elkészült. Erre a tudós felszólította magát a királyt, hogy most már ő egyedül mozdítsa ki a hajót helyéből. És íme a király egész népe és saját maga legnagyobb ámulatára a géppel egymaga meg tudta tenni, ami ezrek erejét felülmúltá.

Sohasem szabad tehát kétségbe esni, legyen bár a helyzet és a körülmények bármily reménytelennék látszók. Isten a megfeneklett élethajót megint nyilt vizekre tudja kormányozni és mindenható erejével szirttől és örvénytől megőrizve a biztos, örök révpartra vinni.

És majd odaát lesz gondja Istennek, hogy a „kicsinyeket felemelje“, s ő, „a Hatalmas nagy dolgot cselekedjék velük“ (Lk. 1, 52. 49.), miként ezt a legalázatosabb és a saját szemében legkisebb Szűz zengi és tapasztalta.

Még elközpelní is szédületes, ahogy ezt Dante leírja:

„A királynőt látod ülni trónján ...

kinek az Ország hódol tiszteletben ...“

És körötte:

„... szárnyak viharja

kavargott száz ünneplő angyaloknak,

s mindegyik más volt, tarka fényre, dalra!

És láttam e játéknak és daloknak
tüzében oly szépséget kacagni,
hogy a Szentek szemei felragyogtak.
S ha nyelvem annyi kincset bírna adni,
mint képzeletem: még akkor sem mernék
legkisebb festésébe belekapni.

(A paradicsom. 39. Ének.)

Isten mindenható a jatalomban is.

ISTEN VÉGTELEN BÖLCSESÉGE

Igen fontos okok készítetnek arra, hogy Istennek végteleten bölcseségéről is behatóbben megemlékezzünk.

A mai bizonytalan, válságos időkben szinte valamennyien érezzük a nyomást kedélyünkön. Hozzá még hány és hány a kételkedő, sőt kétségeles ember, aki veszélyben forog, hogy minden vagy csaknem minden elveszítsen vagy már el is vesztett valóban. Gyökér nélkül, éppen csak hogy él s nincs akibe vagy amibe fogódzkodjék. Mennyire szükséges az ilyennek tudni, hogy mégis, mégis *van Isten*, éspedig *végtelenül bölcs* Isten, aki vezeti, intézi a világ sorsát s az ő életét is kormányozza. Ez az isteni tulajdonság — a bölcseség — ugyanis szoros kapcsolatban van a *Gondviseléssel*, ami nem egyéb, mint az isteni bölcseség gyakorlati megvalósulása.

Mi tehát a bölcseség?

Bölcseségnak nevezzük az Istennek azt a tulajdon-ságát, amellyel a) maga elé — Őhozzá méltó és éppen azért fenséges — célt tűzött ki. Ez az Ő dicsősége s értelmes teremtményeinek természetes és természetfeletti java. b) Aztán ismeri és alkalmazza a célja elérésére szolgáló legalkalmasabb eszközöket, c) Végül hozzá kell tennünk — főleg mikor a kormányzói bölcseségről van szó — azt is, hogy Ő az eszközöket célja elérésére nagy és jóakaró szeretettel alkalmazza.

Röviden tehát így mondhatnók: a bölcseség a gyakorlati *mindentudás és szeretet*.

A Szentírás nem győzi éppen Isten bölcseségét szüntelenül kiemelni, hangsúlyozni. Külön könyvei vannak, melyek túlnyomóan erről tárgyalnak és utasításokat adnak, hogy Isten bölcseségét hogyan utánozzuk. „Nagy az Isten bölcsesége, erős a hatalma és lát minden szüntelen“ — olvassuk Jézus, Sirák fiánál. (Jéz. Sir. Fia 15, 19.) „Bölcseséggel alapította az Úr a földet és értelemmel állította fel az eget“ — mondja a Példabeszédek Könyve. (Péld. 3, 19.) „Uram, mily nagyok a te műveid! Bölcsességgel teremtettek valamennyit!“ — kiált fel a Zsoltáros csodálkozva. (103, 24.)

Szent Pál is álmélik Istennek bölcseségén: „Mekkora a mélysége Isten gazdagságának, bölcseségének és tudásának! Mennyire megfoghatatlanok az Ő ítéletei és felkutathatatlanói az ő utal!“ (Róm. 11, 33.) stb.

Tartsunk csak kis szemlélt az Isten nagy műveiben és önkénytelenül is igazat adunk a Zsoltárosnak: „Nagy a mi Urunk, nagy az ő hatalma, *bölcseségének* nincsen határa.“ (146. zs. 5.)

Az emberben

Mily nagy bölcseség nyilatkozik meg már a természet berendezésében is. mindenütt a *bámulatos célszerűség*. Vegyük csak magát a természet királyát, koronáját, az *embert* s annak minden tagját, érzékét, képességét. Itt mindenjárt a *kéz*, amelyet már Aristoteles általános eszköznek nevez. Mily gyakorlatokra, technikára nem képes pl. a zenében. Tekintsük aztán a szemet, ezt a bámulatosan tökéletes fényképezőgépet, amely színesen adja vissza, tükrözi le a külvilág képeit. Mily bámulatosan irányítható s mennyit ki tud fejezni! Az egész lelket letükrözi. Talán még csodálatosabb a hallás, amely képes a legfinomabb hangárnyalatok felfogására és meg tudja különböztetni, hogy mely irányból s mily távol-ságból jön a hanghullám. Aztán a csodálatos kábel, az idegrendszer.

Mily bámulatos a beszélőszerv, a hangszálak... a bőr szerkezete. Továbbá a szív Percenkint átlag 72-szer ver; közben-közben 0.4 másodperc pihenéssel. A munka, melyet a kis szívizom huszonnégy óra alatt kifejt, megfelel annak az erőkifejtésnek, amelybe 19 kilogrammnak 1000 méternyi magasságra való felemelést jelent. Óránkint a vér mintegy 32 kilométernyi utat jár meg, ami a tehervonat járásának felel meg. Mily bámulatos az ereknek szívóssága, szolidsága, amelyek évtizedeken át oly óriási vérnyomást elbírnak. Vérünk mintegy öt literet tesz ki. minden köbcentiméterben van 5 millió piros és 5000 fehér sejt. Az egész testben a vörtestecskék valóságos csillagászati számra mennek. Mintegy 25 billiót tesznek ki.

A tüdőnk is bámulatos tökéletességgel van megszerkesztve. Percenkint 18-szor lélekünk és mintegy hat liter levegőt használunk fel. Huszonnégy óránkint tüdőnkkel mintegy 500 liter oxigént használunk fel és több mint 400 liter szénsavat lehelünk ki. A levegő egyébként teljesen a tüdő szükségletére van alkotva, annak tökéletesen megfelel.

A természet aztán bámulatosan be van rendezve a védekezésre és az öngyógykezelésre.

A szem minden veszélyre reflexen záródik; ha pedig valami beleesik, a legkisebb inger bő könnyeket csal elő, amelyek bevonják az idegen test hegyét, élét és mintegy árt alkotnak, hogy azzal együtt az idegen test kiússzék.

Ha a légsőbe jut valami, ami halált okozna, a természet azt heves köhögéssel igyekszik eltávolítani. Ha a gyomorra jut ártó doleg, akkor hánýás! inger támad. Ha sebesülés történik, a vér először tisztítja a sebet a veszélyes anyagtól, aztán maga hegeszt, tapaszt, újratöl. Amikor a munka kész, a var magától lehullik. Mennyi céltudatos berendezés, mennyi bölcseség!

Hát még mily bámulatos szerkezet az emlékezőhetség, ez a kis házikönyvtár, oklevéltár és múzeum. Aztán

az értelem és az akarat, amelyek már igazán az isteni természetnek utánzatai.

Az emberen kívül

És az emberen kívül mennyi csodája a bölcseségenek! Egek; a sokszor és méltán emlegetett csillagrend-szer!

•Mennyi továbbá a növény- és állatvilág életében a bámulatos célszerűség és bölcseség!

Egyetlen gabonaszárlóról mennyit lehetne beszélni! A mag hogyan nyújtja lefelé gyökérzetét s felfelé a szárát. Aztán mint támadnak csomók, hogy a szárat erősíték. Majd jön a virág és annak meghatásosítása. A magot fedő levelekkel s szúró bajuszokkal védelmezi a természet. Mennyi teremtő bölcseség csak egy gabonában!

Nos, igen! Mindez a természet törvénye szerint történik. Jól van! Igaz! — Vannak ugye állami, egyházi, iskolai s nem tudom, miféle törvények. De hol van törvény, melyet nem törvényhozó alkotott?

A természetnek is vannak igen bölcs törvényei s azoknak nem volna bölcs alkotója?

Kegyelmi rend

Továbbá mennyi bölcseség nyilatkozik meg a kegyelmi rendben! Az eredeti világterv az emberi bukás után mint alakul át másik, még sokkal szébbé és Istenre még dicsőségesebbé a megtestesülés és megváltás által. Vegyük az Egyház fenséges berendezését, a szentségek csodálatos működését. Amit az emberi szervezetben bámultunk, még inkább csodálhatjuk ebben a természetfeletti szervezetben, a kegyelmi életben, Krisztus misztikus testében.

Világtörténet

Magában a világtörténelemben, amely első tekintetre zűrzavaros összevisszáságot tüntet fel s a vad szenvendélyek s erők állandó összeütközésének, csatájának lát-

szik, a mélyebben gondolkodó felfedezi a vörös fonalat, bizonos határozott vonalvezetést. Világosan látszik, hogy a kulisszák mögött ott áll valaki, aki a nagy bölcseséggel tervezett világdrámát rendezi.

Ezredévről ezredévre jelenségek mutatkoznak, amelyek erről a nagy rendezőről tanúskodnak. Fel-fellépnek alakok, akiknek küldetését csodák igazolják. Ilyenek Ábrahám, Mózes, a próféták. A választott kicsi népben valami csodás erő, tekintély menti meg az egyistenhitét, a Megváltóban való reményt. Ennek a népnek sorsa a pogány népek között szenvedett fogásai, az egész világon való elterjedése csak azt célozta, hogy Krisztust és a keresztenységet előkészítse.

Időközben a világon kialakul a római nagy világhatalom, amely egységes szervezetével, nyelvével, utai-val, közigazgatásával csak arra szolgál, hogy a keresztenység elterjedését megkönnyítse. Krisztus óta a világ-történelem aztán csak rá tekint vissza. Az Egyház hajócskáját valami bámulatos hatalom vezeti. Nehéz napokban Isten Egyházának minden csodálatos segítséget küld. Gondoljunk a nagy szentekre! Például egy Assziszi Szent Ferencre, aki — mint III. Ince pápa látja álmában — a düledező lateráni bazilikát hivatott vállaival támogatni, vagyis az Egyház nagy reformját megvalósítani. Mikor pedig Loyola Szent Ignác szerzetalapítási tervét a pápának bemutatta, ez így kiáltott fel: „Ač Isten ujja van itt!“ És az Egyház minden viszontagságból, minden világfelfordulásból tisztaabban, lelkiesebben, megerősödöttebben jön elő. Határozottan halad a tökéletesség felé. Tehát van Isten, — mondja a világ-történet — van igazságos, hű Isten, szent Isten, aki a tízparancsot hirdette s a nyolc boldogságban a tökéletesség alapköveit lefektette. Mindez az emberi okosságot messze felülmúló munka, az isteni bölcseség műve.

Ne ütközzünk meg tehát korunk feltűnő eseményein sem. A vezető emberek, nemzetek csak figurák Istennek sakktábláján. A játszmát kétségkívül ő — az isteni böl-

cseség — nyeri meg. A történelem egyébként szüntelen megismétli magát.

Ilyen pompás játszma volt a világörténelem sakk-tábláján Napóleon szerepe is. Isten megadta neki a tehetést és a lehetőséget, hogy alacsony sorsból a világ urává küzdje fel magát. Krisztus Egyházát szolgáságba akarja dönteni és saját hatalmi, politikai céljai eszközévé tenni. Sok szóval, hízelgő modorban 1804-ben VII. Pius elé tervet terjeszt elő, amelyhez a pápa beleegyezését nem adhatja. A császár ezt jól tudhatta, ha akarta volna tudni. A pápa végre csak annyit felelt: *Komediant!* A császár erre szörnyű dühbe jött. Én komédiás? — kiált fel. Te pap, tudd meg, hogy véged van. Erre a pápa asztaláról felemelt egy mozaik remekművet, amely a Szent Péter-bazilikát ábrázolta és Pius lába elé a földhöz vágta: „Nézd, öregember, — ordította — így zúzom szét a te birodalmadat.“ A pápa erre nyugodt méltsággal kelt fel helyéről és csak ennyit mondott: „Tragediant!“ s a másik szobába távozott.

Végre kénytelen volt a pápa 1809-ben, február 6-án a császárt kiközösséni. Midőn Napóleon ezt meghallotta, nevetve mondta: „Azt hiszi a pápa, hogy ezzel majd katonáim fegyverüket kezükön kiejtik? — És íme csak-ugyan néhány évre rá szoros értelemben kiestek a fegyverek Napóleon katonáinak kezéből. A szerencsétlen orosz hadjárat alatt az Isten hidege, tél generális előtt rakták le fegyvereiket, illetőleg ejtették ki azokat kezükön.

A bölcs és igazságos Isten úgy rendelkezett, hogy éppen abban a fontainebleau-i kastélyban, ahol Krisztus helytartóját Napóleon foglyul tartotta, kellett azt az okiratot aláírnia, amely az ő trónjától való megfosztottságát deklarálja. A pápa Róma örömrivalgása közt fogalta el újra trónját. Napóleont pedig — mint foglyot — Szent Ilona elhagyatott szigetére szállították, ahol 1821-ben — miután ő és családja a megbocsátó pápa sok kegyét élveztek — hunyt el.

Íme annak a nagyszerű világdrámának egy kis epi-

zódja, amelyből annyira kiérzi az ember a bölcs rendezőt.

Következtetések

Első a hódolat a végtelen isteni bölcseség előtt. Igen! Hódolat és nem kritika.

Másodszor a gyakorlati meghódolás, az odaadó megnyugvás és bizalom, hogy az isteni bölcseség nekem is a legjobbat szánta és velem szemben is a leggyengédebb gondviselés érvényesül.

G or eh Fock, az északi tenger költője, aki azelőtt még így nyilatkozott: „Pogány vagy? Maradj pogány, ne hagyd magad megkereszteltetni!“ — később ezt jegyzi fel Naplójában: „Mégis igaza van annak a matróznak, aki anyjának ezt írja: Ha azt hallanád, hogy cirkálónk elsüllyedt és senki sem menekült meg legénységből, ne siránkozzál. Testem ugyan a tengerbe merült, de az én üdvözítőm magas kezéből senki sem tud engem kiragadni.“

Bengáliában két gyermek jött Biffi Jenő apostoli prefektushoz. Távoli missziós állomásról érkeztek. A püspök kérdezte az idősebbet, aki kb. 14 éves lehetett: „Nem féltetek a hosszú úton a tigristől?“ „Félni? — feleli a gyermek — hiszen a jó Isten a tigriseknek is parancsol. Meg mi tudunk keresztet vetni. Hiszen láttuk a tigrist, felénk is jött, de mi keresztet vetettünk és a tigris odébbállt.“ Ilyen, íme, a hegyeket is áthelyezni tudó hit!

De nincs bízzunk Isten bölcs és szerető intézkedéseiben, hanem szeressük is azokat. Márcsak azért is, mert hiszen a legnagyobb javunk, mikor az isteni végzésekhez alkalmazkodunk.

Végül *tanuljunk is az isteni bölcseségtől!* Mit? *Bölcseséget*, amelynek alapszabályát megmondja a Szentlélek: „Íme az Úr félelme, ez a bölcseség s a gonosztól távozni: ez az értelelem.“ (Jób 28, 28.)

És ha ezt komolyan megszívlelem, akkor, mint a Zsoltáros mondja: „Nyugodtan térek aludni és pihenni.

Mert te, Uram, kiváltképen megerősítettél reménységeiben.“ (42. zs. 9. 16.)

ISTEN VÉGTELEN SZENTSÉGE

Izaiás próféta páratlanul fenséges képben festi le egyik látomását Istennek minden emberi fogalmat messze felülmúló magasztosságáról, *szentségéről* „Láttam — úgymond — az Urat. Magas és kiemelkedő királyi széken ült és ruhájának szegélye eltöltötte a templomot. Szeráfok lebegtek felette; mindegyiküknek hat-hat szárnya. Kettővel befödték arcukat, kettővel befödték lábutakat és kettővel lebegtek és kiáltották és mondta egy másnak: *Szent, szent, szent* az Úr, a seregek Istene. Dicsőségével telve van az egész föld! És megrendültek a küszöbök alapjai a hangos kiáltástól és a ház betelt füsttel.“ (íz. 6, 1—4.)

Íme! Isten képe a keleti fejedelmek pazarul fényes udvartartásából vett hasonlattal feltüntetve. De sejtjük, érezzük, hogy ez még igen keveset mond. Mert Isten az egészen „*Más!*“ A Legmagasztosabb, a Legtökéletesebb, akinek háromszoros *szentsége előtt* minden teremtmény kénytelen arcát elrejteni s még a legtisztább is reszketve beisméri, hogy fényessége előtt meg nem állhat.

Isten maga a szentség

Mi a szentsége Istennek, amely a teremtett lélekre ilyen, szinte megsemmisítő hatást fejt ki?

Már gyermekkorunkban sokszor hallottuk, hogy Isten *szent*, mert szereti a *jót* s gyűlöli a *rosszt*. Ez az egész? Igen! De ezt a végtelenig kell elmélyítenünk s kitágítanunk, ha a józan eszünk ből és a hitből merített tudásunkkal csak némileg is meg akarjuk sejteni *Istennek* szentségét. Főleg két gondolatot kell e végből rögzítenünk.

Isten a lényeges, végtelen, változhatatlan, izzó *Igen!* aziránt, ami jó, ami tökéletes, tiszta s nagy. Mind ez egybeesik az Ó valójával mint Ideállal, ö *mindez*.

Ő a személyes jóság, tökéletesség, tisztaság s nagyság. Mindez ígenli, átkarolja, felkarolja, éspedig oly hatalmas igennel, amely az ingadozásnak, felhagyásnak legkisebb árnyát is kizára.

Ez az „Igen“ a jóval, tökéletessel szemben olyan viharosan hatalmas, hogy minden együtt igenli, ami csak ennek az ideálnak megfelel. Téged is igenel, szinte végtelen erélyel, amennyiben jó, tiszta, szent vagy gondolatban, szóban cselekedetben. Mert ennyiben az örök isteni rendnek megfelel s összhangban vagy azzal az igennel, amellyel önmagát igenli.

Ő minő Lény az, aki csak egyetlen feltétlen, visszavonhatatlan, örök igent ismer a legföbb szentség és tökéletességgel szemben!

Ez a minden átütő erejű, végtelenül hatalmas igen arra bírja, hogy a jót, minden, még a legkisebb jót is nincs helyeselje, felkarolja, hanem szinte határt nem ismerő bőkezűséggel jutalmazza is.

De amennyire igenli, ami csak jó, helyes és tökéletes, annyira átütő erejével, hatalmasan tiltakozik minden ellen, ami rossz, ami helytelen, tökéletlen, nem tiszta, nem becsületes. Ez a tiltakozás, ez a Nem! iszonyú örök lángokban tör fel a pokolban, s gyötri, üldözi, kínozza a megrögzött, berozsásodott rosszat, bünt. Tisztítótüzet gyűjt minden legkisebb hibának, tökéletlenségnak is.

Mert amennyire szeretünk, igenünk, annyira gyűlölkünk s tiltakozunk, ha valami ellentétben van szerezetünk tárgyával. Innen van, hogy semmi tisztálás nem mehet be mennyek országába s nem állhat meg Isten előtt. A legkisebb büntől, hibától, sőt bűnadósságtól terhelt, szennyezett lélek önként, sőt epedve merül el a lángokba, hogy megtisztulva helyt tudjon állni a végtelen Szentnek színe előtt.

Isten maga szinte nem győzi az Ő szentségét hangsúlyozni és teremtményeivel, amennyire lehetséges, megértetni.

Még Mózest, ezt a választott, tökéletes lelket sem engedi magához egészen közelíteni, csak leoldott sarukkal.

„Ne közelíts ide! Oldd le lábadról saruidat, mert a hely, amelyen állasz, *szent föld!*“ — szól az Úr az égő csipkebokorból. (Exod. 3, 5.)

Mikor pedig a „tízparancsot“, az életszentségnek ezt az alapokmányát kihirdeti, szinte megsemmisítő fenséggel nyilatkozik meg az Ő végtelen szentsége. (Exod. 19, 20.)

Isteni tekintélyének egész súlyával hirdeti: „Én, az Úr vagyok a ti Isteneket: szentek legyetek, mert'én szent vagyok.“ (Lev. 11, 44.)

Hogy pedig az Ő hasonlíthatatlan szentségét kihangsúlyozza, kijelenti: „Nincs olyan Szent, mint az Ür.“ (I Kir. 2, 2.)

A Zsoltáros is szinte számtalanszor hirdeti s magasztalja Isten szentségét. „Isten! szentséges a te utad“ — zengi. (76. zs. 14.)

A Szentlélektől ihletett liturgia is szinte eme gondolat körül forog: *Szent, szent, szent* a seregek Ura, Isten!“... Mily megrázó, mikor a nagypénteki liturgiában a latin Egyház is görög nyelven énekli: „*Hagios o Theos!*“ „Szent az Isten!“

A nem szent ember

Az első közvetlen hatás, amelyet az ember lelkére Isten közelségének tudata, érzete kifejt, éppen *végtelen szentségénél* fogva ez: El vagyok veszve! Isten arcáról reám eső fény porrá zúz, elmerít, megsemmisít. így volt s lesz ez mindig.

Jákob, aki álmában a mennybe éró létrát s felülről az Urat látja, felocsúdva megrémülve mondja: „Mily félelmetes ez a hely!“ (Gen. 28, 17.)

Pazzi Szent Magdolna 1584 július 22-én (alig 18 éves korában) elragadtatásba esik. Mély csendből felriad, arcán iszonyat ül, szeméből könnyek omlanak s elutasító mozdulatokat téve így szól: „Ó Isten, hagy fel ezt nekem mutatni. A tekintetet önmagámról tovább nem bírom elviselni. Tudom, hogy téged megbántottalak, de

ne engedd, hogy magamat tovább szemléljem, mert belehalok.”

Mit látott a Szent? Szemlélte — mint később elmondotta — a saját semmiségét s megint csak semmiségét s ezzel szemben Istennek végtelen fenségét. Ez a tekintet saját semmiségére, bűnös voltára, bűneire — Isten előtt, aki a végtelen tisztaság és *szentség* — a legmélyebb belsőjeig megrendítette. Semmi vigaszszó sem tudta belső fájdalmát csillapítani. így maradt a Szent mint kínzókamrában másfél óráig. Erre keze lassan gyermeki imára kulcsolódott s arcán legzavartalanabb nyugalom kifejezése adott helyet a rémületnek. Isten befedte előtte saját lelke képét s megmutatta neki az Ő végtelen szeretetét, így maradt egyideig szende elragadtatásban, mikor aztán átizzadtan ismét egészen magához tért.

Alacoque Szent Margitról is tudjuk, hogy mikor Jézus magát mint a szentség mesterét mutatta be és előállt követeléseivel, amelyeket a szentség dolgában támaszt, ez a szűzi lélek magát a halált is enyhébbnek tartotta, mint az Úr tekintetének elviselését.

Jazias tanuló ifjú Tokióban a szerzeteskápolnában ül s figyeli, tanulmányozza annak díszét, szépségét. Még pogány volt. Hirtelen felkel s nagy felindulás jelét adva kisiet. A szerzetestestvér, a kápolna gondozója megkerdi később tőle, miért kellett oly gyorsan távoznia? Az ifjú ezt a mélységesen komoly választ adta: „Mikor ott ültetem s tekintetemet az oltáron pihentettem, valami borzalom szállott meg, amelyet az ott lakozó Istenség bennem ébrészett. Egyben a saját tisztálanságomnak oly eleven érzetét kellette fel bennem, hogy nem mertem tovább szeme előtt tartózkodni. Ki kellett mennem, nem tehettem másképen.”

A megszentelő Isten

Midőn Isten az Ő végtelen szentségét kinyilatkoztatja, bizonyval nem az a célja, hogy ezzel összemorzsoljon, megsemmisítsen, hanem hogy a hozzá való hasonulásra adjon felhívást, ösztönzést. Ez a vágy, ez a törek-

vés valamelyest csírájában úgyis él minden értelmes teremtményében. Azt se feledjük, hogy amint Isten valamit mond, azt egyben eszközölni is szokta. Mikor például azt mondja: „Béke veletek!“ (Jn. 20, 21.), egyben árasztja is a békét. Mikor megparancsolja: „Szentek legyetek!“ (II Móz. 11, 44.), ezzel egyben késznek is nyilatkozik bennünket szentté tenni. Főkép a Szentléleknek tulajdonítjuk a megszentelésnek nagyszerű munkáját, amire már a neve is ráutal. Korunk misztikájának, Lucie Christinenek egyik élménye szinte érzékelhetővé teszi előttünk a Szentléleknek ezt a fenséges munkáját. „Néhány nappal előbb, a negyvenórás szentségimádás vasárnapján Isten megmutatta nekem az én nagy nyomorúságomat s hogy én még a tökéletességnak első szavából sem tudok semmit. Erre bensőleg így szólt hozzá: „Én vagyok a szentség“, és én abban a világosságban és békében, amely ezeket à szavakat kísérte, láttam a „Szentséget“ mint titokkal teljes középpontot, amely felé minden lélek visszasugárzott, s ahová a lelkek azokon az utakon, amelyeket ő jelölt meg számukra, jutni törekedtek. És a szentség éppen abban állott, hogy minden lélek ehhez a Középponthoz mind közelebb jutni, sőt abban feloszlani igyekezett.“

Ezt a mozgalmat a lelkekben a Szentlélek eszközli. A kegyelem közlése által teszi ezt. A kegyelemnek éppen az a célja és gyümölcse, hogy a szentségre elvezet (segítő kegyelem) s ha ezt elérjük, megkapjuk (megszentelő kegyelem), mindenkorában gyarapítja. A kegyelem csatornái az ima és szentségek, nevezetesen a penitencia és az Eucharisztia. Már a nevük is — „szentségek“ — elárulják hivatásukat. Arra segítenek, hogy a mi életünk nagy Igen legyen a jóval, a tökéletességgel s eréyes tiltakozás minden ellenkezővel szemben.

Gyakorlati következtetések

Isten szentsége, annak hite, tudata kétségtelenül átütő erejű jelentőségű az emberiségnek és egyeseknek sorsában. minden ezen fordul meg a lelki életünkben is.

Vájjon nagy „Igen.e az? Hú vagyok-e az Istenhez vagy sem?

Az ember szentsége először is megköveteli a bűnmentességet és arra szinte kényszerít. Pap beszéli, aki az altöttingi búcsújáró templomban gyóntatott: „Elhanyagolt külsejű legény térdel le gyóntatósékemhez s keservesen zokog. Mikor okát kérdezem, elmondja, hogy midőn a zárda portáján kenyeres koldult, az öreg portás fráter ránézett s ez a nézés csontig-velőig átjárta, átszegezte. Aztán töredelmesen meggyönt...“ A kapucinus fráter a ma már szenttéavatott Parzam Konrád volt. Ha egy szentnek tekintete is ily tiszttílag hat, mit nem művel Isten szentségének ránk vetődött fénye?

A kísértés idején, főleg a szent tisztaság dolgában óriási erőforrás Isten szentségével mintegy szembenézni. Hogy néz rám Isten? Hogyan állok majd meg egykor Isten szeme előtt az ítéletkor? Senki sem láthatja majd meg az Istant, akinek szíve az utolsó idegig, izomig nem tiszta és szepültelen. Isten szentsége tehát a horgony, melybe kapaszkodnom kell, hogy a test és világ áradata el ne sodorjon.

Végre Isten szentsége a nagy indítóok, hogy a tökéletességre törekedjem és eszköz, hogy oda el is jussak. Istenen ez nem múlik! De részemről akaratot kíván, éspedig határozott, erős akaratot. Ott volt a zárdaiskolában a 11 éves, tehetséges, koránérett Bartolomea. A tanítónő az üdülös idején egyszerre csak felvéti a vidám leányssereg előtt a kérdést: „Ki akar közületek szentté lenni?“ minden ujj a levegőbe emelkedik. „De ki lesz igazán azzá, éspedig leghamarabb?“ Erre már senki sem jelentkezett. Hát akkor döntse el a sors! Mindjárt a közelí pajtába mentek és szalmaszálakat hoztak. Aztán különböző hosszúságra szabdálták és húztak belőlük. Bartolomea a leghosszabbat húzta. Szíve erősen dobog, mert ezt zálognak tekinti, hogy Isten őt életszentségre választotta, hínya. Mennyei Anyjához siet, hogy az ügyet neki ajánlja és segítségét kérje. Az ő kezébe tette le két évvel később a 13 éves leányka a fogadalomszerű, ko-

moly ígéretet: „Én szentté akarok lenni. Én nagy szentté akarok lenni, éspedig mielőbb!“ És sikerült. Már 15 éves korában tanításra alkalmazzák, 25 éves korában rendalapító. Egy évre rá, 1833-ban, július 26-án a tökéletesség magas fokára jutott lelkét visszaadja Teremtőjének. XI. Pius pápa avatta Capitaneo Bartolomeát a boldogok sorába.

Mi se veszítsük el bizalmunkat, hogy belőlünk is még szent lehet. Isten semmit sem karol fel oly szeretettel és örömmel, mint az ilyen elhatározásokat.

De egyet jól meg kell jegyeznünk!

Dante 24 óráig járta a pokol tornáit. Hogy a tisztlás hegyére feljusson, háromszor 24 órára volt szüksége. A rossz megismerése és az attól való *elfordulás* jelentékenyen kevesebb időbe kerül, mint az attól való tökéletes szabadulás és a teljes megtisztulás.

Mikor pedig Dante a tisztlás hegyének megmászárára indult, előbb a friss, hajnali harmatban kellett megmosakodnia, hogy a pokoli útban rálapadt koromtól megszabaduljon. Aztán koszorút kötött homlokára, amelyet a földre hajló, gyenge kákalevélből font. Mit jelent ez?

Előbb a bánat könnyeiben kell megmosakodnunk, aztán mélyen megalázkodnunk, mert bűnbánat, vezeklés s mély alázatosság nélkül az életszentségre el nem juthatunk.

ISTEN VÉGTELEN IGAZSÁGOSSÁGA

Ma, midőn óriási katasztrófa fenyegeti a világot és egyesek életege is oly borús és vésztjós, ma — mondom — inkább, mint valaha szükséges, hogy Istennek annyiszor és oly méltatlanul megvádolt igazságosságát alaposan fontolóra vegyük.

Mit jelent az „igazságos?“

Mit tesz az, hogy Isten igazságos, éspedig végtelenül igazságos? Ez annyit tesz, hogy Isten senkivel igazságatlanságot nem követ el. Tehát érdem szerint jutalmaz

és büntet. Továbbá pártatlan és nem részrehajló. Senktől sem követel olyat, ami nem méltányos és erejét felülmúlja.

Nem igazságos Isten

Már maga a józan ész is követeli, hogy *kell* legfensőbb igazságosságnak lennie, amely a világon mutatkozó számtalan igazságtalanságot kiegyenlíti.

Mert az tagadhatatlan, hogy a világon rettentő sok és kiáltó igazságtalanság tapasztalható. A gonosz számtalan esetben diadalmasan fennhordja fejét és a jó elnyomottan, eltiportan szenved. A rossz büntetés, a jó jutalom nélkül marad. A mi szívünk is hányszor forrongott és lázadozott már ennek láttára, főleg ha ezt saját bőrünkön tapasztaltuk.

És ugyan miért éreztük ezt a forrongást magunkban? Nemde azért, mert kiirthatatlan meggyőződésünk, hogy van, létezik, uralkodik bizonyos erkölcsi rend felettünk s ha felbillent, kell hogy legalább egyszer megint érvényesüljön és ki legyen egyenlítve. Az erkölcsi rendet nem lehet örökre felforgatni, jobbra-balra csavarni. Annak egyszer, előbb-utóbb helyre kell állnia, egyensúlyát még kell találnia, ha ugyan az egész nem csupán a képzelet játéka. Tehát akkor kell magasabb hatalomnak is léteznie, amely az erkölcsi rendnek teljes érvényt tud szerezni s képes az egyensúlyt helyreállítani.

Igen, van ily hatalom! A józan ész és a hit egyaránt biztosít erről. Ez a hatalom az *igazságos* Isten. Ha nincs, igazságos Isten, akkor egyáltalán nincs is Isten. De van Isten, tehát van végtelenül *igazságos* Isten.

Istenben megvan minden, ami a teljes kiegyenlítéshez szükséges. Ő *tudja* azt megtenni, éspedig egyedül Ő tudja azt tökéletes módon cselekedni. Benne ugyanis megvannak — éspedig a legfőbb mértékben — a bírónak minden szükséges és alkalmas tulajdonságai.

a) Mindent tud. Látja a legtitkosabb gondolatokat és szándékokat is.

b) Teljesen független és pártatlan.

c) Megvannak az eszközei is, hogy büntessen és jutalmazzon. Tud jutalmazni és büntetni az egész örökkévalóságon át.

d) És ami a fő, Ó rendelkezik minden adattal, amely szükséges az egészen igazságos ítélet meghozására, bevárva, míg az emberi élet a halálle le nem zárul. Ekkor s csak ekkor mondja és mondhatja ki igazságosan az utolsó szót. Ezért van, hogy Isten oly türelmesen vár s nem szokott az ember életében a dolgok folyásába döntően belenyúlni. Hányszor kiáltanak fel az emberek Istenhez: „Hát hol itt az igazság? Hol marad itt az Isten?” Valójában éppen akkor gyakorol Isten magasabb igazságosságot, amikor hagyja az embert, hadd élje ki magát. Használja ki lehetőségeit a rosszra, jóra egyaránt.

Szépen és bölcsen mondja Faulhaber bíboros: „Amint Isten írgalmának, úgy igazságosságának is megvannak a maga titkai. Az Isten igazságosságának egyik titka, hogy az embernek szabadakaratot enged akkor is, ha azzal magát a szerencsétlenségebe s kárhozatba dönti.”

A kiegyenlítésre rendelkezésére áll Neki még az egész örökkévalóság.

Ámde Isten csakugyan *akarja-e* érvényre juttatni és gyakorolni igazságosságát? Eziránt teljesen nyugodtak lehetünk. Isten igazságos és rendíthetetlenül el van tökélice ennek érvényt is szerezni. Ha valami, ám *ez* világos és bizonyos az Ó kinyilatkoztatásában, amelyet nekünk adott. A Szentírás minden lapja, az Úr Jézusnak minden mondata, tanítása erről tanúskodik.

Ezzel tartozik Isten a saját szentségének és hűségenek. Ezzel tartozik magának az embernek is, akinek lelkébe az igazságérzetet mélyen beleoltotta.

Isten nem nyomban szolgáltat igazságot. Az okát láttuk. De biztosan szolgáltat. Egyeseknek a halál pilla-natában; az egész emberiség előtt pedig a napnál fénysesbben az utolsó ítélet napján igazolja magát olyannyira, hogy minden teremtménye, még a kárhozott is, kénytelen lesz neki teljesen igazat adni.

Hogyan szolgáltat igazságot?

Ámde nem adnánk Isten igazságosságáról még hozzávetőleg sem megfelelő képet, ha nem emelnök ki a módot, ahogyan Ő igazságosságát gyakorolja. Ha valakinél, hát nála érvényesül a jelszó: „Fortiter in modo, sed suaviter in re.“ „Erélyesen a dologban, de szelíden a módban.“ Ő csakugyan így jár el. Mert mint ugyancsak a latin is mondja: „Summum jus, summa injuria.“ „A legkiélezettebb igazságosság már valóságos igazság-talanság.“ Ő kíméettel, türelemmel, istenileg szelíden szolgáltatja ki az igazságot. Csak akkor kíméletlen, ha göggel és daccal találkozik.

Mindennek oka az Ő végtelen hatalma, amely — emberileg mondhatnók — kötelességévé teszi, hogy azzal vissza ne éljen, hanem kíméletesen, nemeslelkűen használja.

Gyakorlati következtetések

a) Istennek igazságosságáról mindenig a legnagyobb tisztelettel gondolkodjunk és beszéljünk. De minő szük látókörre is mutat Istent a mi gyarló eszünkkel bírálni, kritizálni akarni.

Nagy Sándor egyszer világhírű festőművészének, Apellesznek műtermébe lépett, ki többek között a természet, utánpásában is annyira vitte, hogy a szöllőfürttel, amelyet festett, még a madarakat is odacsalta, úgyhogy azt csipkedni kezdték. A király megjegyzéseket tesz a művész egyik alkotására. Apellesz szerényen hallgat, de inasa a háttérben az elfojtott nevetéstől szinte hanyatt-vágódik.

Mit ért ehhez a király?

És mi mit értünk a világkormányzáshoz, amelyben Isten végtelen bölcsesége, irgalma és igazságossága egy-ként érvényesül?

b) örüljünk azon, hogy Isten igazságos, mert ez nagyon az Ő dicsőségére válik, örüljünk az üdvözültek „Allelujáinak“ és a kárhozottak jajkiáltásainak, örüljünk

az utolsó ítéletnek, amely Istenet fényesen igazolja majd. Mindez az Ő dicsőségének kisugárzása, jóságának, szent-ségének kiáradása.

c) Töltsön el bennünket az Isten végtelen igazságos-sága szent félelemmel is. Az Ő kezéből ki nem csúszhatok. Mert „el van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak s utána az ítélet“. (Zsid. 9, 27.)

„Mondom pedig nektek, barátaimnak, — szól Urunk — ne féljetek azoktól, kik megölik a testet és aztán semmi egyebet nem tudnak tenni. Megmondom én nek-tek, kitől féljetek. Féljetek attól, kinek, miután megölt, hatalma van a gehennába vetni. Igenis, mondom nektek, tőle féljetek!“ (Lk. 12, 4.)

A 47 méter magas Niagara-vízesés partján, mikor az ár az esés előtt már gyorsulni kezd, ki van írva: „Innen-től fogva már nincs menekvés!“ így vagyunk az ítéletre siető, rohanó életünkkel is. Isten igazságossága elbánik velünk érdemünk szerint. Lehet, hogy már nem lesz menekvés. Azért is, mint Szent Ágoston szellemesen mondja, még idejkorán füssünk éppen Istenhez. Hiszen ha embertől akarunk szabadulni, oda megyünk, ahol az nincs. Ha Istennek igazságossága elől akarunk menedé-keket, hová is menjünk? Oda nem lehetünk, ahol Ő nincs, mert Ő mindenütt van. Nincs más tehát hátra, mint bűn-bánattal karjaiba vetni magunkat.

d) Az isteni igazságosság aztán üdvös önvizsgálatra ösztökél. Tegyem ki magamat ennek az isteni röntgenek — amely szívemet, vesémet átvilágítja — mind-gyakrabban. Mert hiába! Nem olyan vagyok, aminőnek esetleg az emberek tartanak, vagy talán éppen én ma-gamat tartom, hanem aminő Isten szeme előtt vagyok. Amint a kereszteny bölcs (Kempis) mondja: „Az ember csak a cselekedeteket nézi, Isten a szándékot tekinti.“ Nem vagy szentebb, ha dicsérnek, nem vagy rosszabb, ha becsmérelnek. Ami vagy, az vagy. Dicsőítő beszédek nem tehetnek jobbá, mint aminőnek Isten lát téged. Az emberek a látszat, Isten a valóság szerint értékel.

e) Legyek aztán én is igazságos másokkal szemben és éppen azért óvatos ítéleteimben. Mert igen sokszor nálam *nemcsak* a jog hiányzik felebarátom megítélésére, hanem a feltétel is az igazságos ítéletre. Én ugyanis nem látom a szándékot és minden körülményt, amelyek között az illető cselekedett. Bízzam tehát az ítéletet az igazságos Istenre!

f) Végezetül Isten végtelen igazságossága nemcsak megfélemlít, hanem meg is *vigasztal*. Szólaltassuk meg itt mindenjárt a bizalom kedves Szentjét, Kis Szent Teréz. „Ha az embernek nagyon tisztának is kell lennie, hogy az isteni Szentség előtt meg tudjon jelenni, de ez az Isten végtelenül igazságos is, ezt sem szabad feledni. Az isteni igazságosság, amely annyi embert rettegett és félelembe ejt, ébreszti fel bennem a legnagyobb bizalmat és örömet. Mert igazságosnak lenni nemcsak annyit tesz, mint a bűnössel szemben szigorral eljární, hanem annyit is, mint a becsületes szándékot elismerni és az erényt jutalmazni. És én éppen annyit várok Istennek igazságosságától, mint az irgalmatól.“

Moltke, a nagy hadvezér, öreg napjaiban így nyilatkozott: „Életutamat sok fáradsággal és munkával jártam meg. A fényes pályám végére jutottam... Ámde meny nyire más mértéket alkalmaznak majd odaát földi cselekedeteink lemérésében. Nem a sikер ragyogása, hanem a törekvés tisztsága s a kötelességteljesítésben való hű kitartás adják majd meg az emberi élet értékét még akkor is, ha külső eredmény alig észrevehető. Micsoda nagy eltolódások lesznek a magas és alacsony szempontjából, amikor majd a nagy vizsgálat meg lesz tartva. Hiszen gyakran még mi magunk sem tudjuk, mit kell magunknak, mit másnak és mit egy magasabb lénynek tulajdonítanunk.“

Van ezekben a szavakban megszívlelendő, de vigasz taló is.

A szerény, jelentéktelennek látszó élet igen értékes élet lehet. „Télen olyanok a fák, mintha valamennyiből kiveszett volna az élet. És mégis óriási a különbség

az élő és kihalt fa között. Az előbbinél csak rejtezkedik az élet. A tavasz majd megmutatja ezt a különbséget. A holt fa holt marad, az élő pedig kihajt, kivirágzik és pompás gyümölcsöket terem. így az emberek is ebben az életben szinte egyformáknak látszanak. A kegyelmi életet élők a halálos bűnben lévőktől szinte semmiben sem különböznek. De majd másként lesz a másvilág!“ (Szent Ágoston.)

Még egy vigasztaló gondolat! Isten ugyan — éppen mert végtelenül igazságos — nem hagyja a bűnt büntetés nélkül, de nincs is mégoly csekélyke jó, — főleg szeretetmű — amelyet, éspedig sokkal szívesebben meg ne jutalmazna. Nagy ösztöke ez arra, hogy semmi kínálkozó alkalmat a jóttevésre el ne mulasszunk.

Szépen feltünteti ezt az „Akárki“ legendája, amelyet szép drámai feldolgozásban a salzburgi dóm előtt szabadtéri színjátszásban szoktak óriási hatással előadni.

„Akárki“ úr dőzsölve éli világát barátaival és eszéágában sincs Istenre és örökkévalóságra gondolni. Hirten megjelenik neki a halál és a nélkül, hogy barátai ezt észrevennék, fülébe súgja: „Még egy óra!“ „Akárki“ úr erre fűhöz-fához kapkod és kéri barátait egyenkint, hogy a nagy útra elkísérjék. Erre egyik sem vállalkozott. Kétségebesésében a pénz démonjához fordul, hogy legalább az maradjon a nagy útban vele. Ez is gúnnyal utasítja vissza. Ekkor halvány, árnyékszerű alakok közelítik meg s ezek ajánlkoznak, hogy Isten ítélozséke elé kísérjék. Ezek az ő egynémely jócselekedetei, amelyeket mégis csak jobb óráiban végzett. Ezekhez a hit szellemre csatlakozik...

ISTEN VÉGTELEN IRGALMASSÁGA

Alig van Istennek oly tulajdonsága, amely minket, szegény, gyenge és bűnös embereket oly közelről érintene és érdekelne, mint Istennek végtelen irgalmassága. De nincs is hathatóabb, ami bennünket annyira ösztökélné, hogy Hozzá visszatérjünk. Amit a félelem nem tud eszközölni, könnyen eléri a szeretet. A szívet, amelyet

talán Istennek végtelen igazságossága és szigora hidegen és keményen hagy, meglágyítja, megreszkötteti az isteni jóság és könyörület. A pokol bilincseitől talán némelyek nem félnek, de a szeretet kötelékeinek önként nyújtják oda kezüket és szívüket. Mily nagy ok tehát, hogy Istennek irgalmáról, amely szeretetének legnagyobb bizony-sága, behatóbban tárgyaljunk.

Mi az az irgalom?

Az irgalom Isten szeretetének túláradása, — mond-hatnám — meghatottsága és megindultsága, valahányszor az emberi nyomorra, szükségre, — főleg ezek között legnagyobbra — a bűnre pillant.

A könyörület a nagyok kiváltsága, a *végtelen* könyörület pedig a *végtelen* Szeretetnek különös joga.

Mi kell a könyörülethez? Először is *szív* kell. És Istennek van Szíve. Nem fordítja el szemét, miként az emberek teszik, hogy félebarátaik szenvedését, nyomorát ne is lássák. Nem nézi bajainkat hidegen, hanem *átérzi* azokat, mint az anya, mikor gyermekét gyötördni látja.

Az irgalomhoz aztán segíteni kész *akarat* kell. Ez is megvan Istenben.

Végül *kéz* is kell, amely kinyúlik és odaviszi a segélyt. Istennél ez sem hiányzik. Isten segít, gyógyít, megbocsát. Büntet, hogy segítsen és minden jót — a leg-kisebb jót is — kész örömmel megjutalmazza.

Bizonyítékok

Bizonyítékok kellenek? Ott van először is az Ő kétségevonhatatlan szava.

Izaiás már az ószövetségben — amely pedig inkább a szigor korszaka volt, mint a szelídsege — az Úr ihlette feljegyezte: „Haragom pillanatában kissé elrejttem előtted arcomat, de örök irgalommal megkönyörülök rajtad, úgymond a te Megváltód, az Úr.“ (Íz. 54, 8.) És ismét: „Hát megfeledkezhetik-e gyermekéről az asszony, hogy ne könyörüljön méhe fián? De még ha az meg is

feledkeznék, én akkor sem feledkezem meg rólad! íme *tenyeremre rajzoltalak* téged.“ (Iz. 46, 15. 16.) Mert „amekkora az ő nagysága, akkora az ő irgalma is!“ (Jéz. Sir. Fia 2, 23.) „Uram! minden utad *irgalom*, hűség és igazságosság.“ (Tob. 3, 2.)

De szavainál még világosabban beszélnek tettei. Erről tanúskodik az egész emberiségnek és a nemzeteknek története, mint hazánké is. De ezt bizonyítja az egyesek élete is, amelyről ők tehetnek legjobban tanúbizonyságot, ha őszintén magukba szállva, nyugodtan vizsgálódnak. Nevezetesen itt az Egyház, amely minden testi-lelki nyomor megszüntetéséről intézményesen gondoskodik. Gondoljunk a jótékonyság műveire, a szent missziókra stb. Mindnyájan elmondhatjuk tehát Szent Pállal: „Mint akik irgalmasságot nyertünk az Űrtól.“ (I Kor. 7, 25.)

Isten irgalma nemcsak nagy, hanem — mint benne minden — végtelenül, titokzatosan nagy.

Nagy és felfoghatatlan titok már az is, hogy Isten velünk, kicsi teremtményeivel egyáltalán törödik. Mi a kis földtekénk a mindenben? Valóságos kis porzem. És mi azon egy-egy halandó kis ember?

Törödöl te sokat a lábad alatt nyüzsgő hangyabolylyal vagy a kis rovarral, amely a szobában átrepül? Ó, az emberek mily hamar napirendre térnek, ha idegen városok, országok, népek ajáról-bajáról hallanak. Például, hogy Kínában néhány millió éhínséget szenved vagy Antwerpenben egynéhány bombatalálat ezreknek oltja ki életét? Hát még mit törödnek más csillagok lakónak sorsával, ha ugyan laknak ott is élőlények? És íme Isten törödik mindenegyes kicsi teremtményével. Végtelen nagyságát a végtelen irgalomba olvasztja fel, sőt végtelen magasságával éppen a nyomor legmélyebb völgyeibe hajol le a legszívesebben. De ami a titkot még nagyobb titokká teszi, ez az, hogy Isten még azokkal is a legnagyobb irgalommal vesződik, törödik, akik elleniségei. Mi emberek titkos vagy nyílt kárörömmel veszünk tudomást arról, ha megbántóink, ellenségeink megkapták

a magukét és most bűnhődnek. Nem így a jó Isten! Gondoljunk a megváltásra, minden javunk forrására! „Az Isten azzal bizonyítja hozzánk való szeretetét, — mondja Szent Pál által a Szentlélek — hogy az időt tekintve, amikor még bűnösök voltunk, Krisztus meghalt értünk.“ (Róm. 5, 8.)

Hiszen barátjáért is alig hal meg valaki, hát még ellenségeiért? Aztán nem támasztja-e fel Isten napját jóra és bűnösre; nem ad-e esőt minden megkülönböztetés nélkül mindenkinék, még azoknak is, akik vele ellenséges viszonyban élnek?

Próbáljuk most már a titkot megfejteni! Hárrom kis mondatban kifejezett igazság világít talán rá.

a) *Az Isten, Isten.* Szent, jóságos, maga a szeretet, mindenható Teremtő; Atyja teremtményeinek, gondozója, fenntartója mindannak, amit csak alkottat.

b) *Az ember pedig ember.* Szegény, kicsiny, tehetetlen, gyenge, bűnös ember, aki az isteni irgalomnak van teljesen kiszolgáltatva s támogatás nélkül csakúgy tönkre menne, mint a kidobott kis csecsemő.

c) *A lélek, lélek.* Halhatatlan képmása Teremtőjének, akihez feltétlenül el kell jutnia, mert különben végtelesen, örök szerencsétlenségnek lesz martaléka. Hogy mit tesz elkározní, azt csak Isten tudja, érti át teljes mélyében s valójában. Ettől a borzalmas szerencsétlenségtől tehát a lelke mindenáron meg akarja menteni, íme ezért végtelenül irgalmas!

Isten végtelen irgalmát hirdeti 1. *a mennyország.* Az igazak, akik Istennek irgalma által üdvözültek. Ott vannak a vezeklöök, élükön Ádámmal. A megtértek, akik közt a nagy Szent Pál vezet. A bukottak, akiket Péter képvisel. Az utolsó órában megmentettek, akiknek nevében a jobb lator hálalkodik. Az ártatlan kisdedek, akiket Isten korai halállal mentett meg az örök életnek. Ott vannak azután azoknak a milliói, — férfiak, nők, ifjak, szüzek és gyermekek — akik Isten irgalma folytán a földi zarándoklatban épék maradtak.

Valamennyi ezt zengi: „Az Úr kegyelmeit (irgalmait) örökké énekelem.“ (88. zs. 2.)

2. A *tiszttíóhely* is részt kér Isten irgalmának magasztalásában. Ezek meg ezt zengik karban: „Az Úr irgalma az, hogy el nem vesztünk.“ (Jer. Sir. 3, 22.)

Dante Purgatóriumában találkozik többek között Montefeltrói Buonconte lovaggal, aki mint *ghibellin* a pápa elleni táborban küzd s így bizonnyal kiközösített. Campaldinónál súlyosan megsebesül és menekülés közben az Arnó-völgyben meghal. Utolsó sóhajával — amint a költő elbeszéli — Máriahoz, a kegyelmek Anyához fordul. Egyetlen sóhaja: „Mária, segíts!“

Ezért az egyetlen fohászáért Isten angyala a sátán karmaiból kimenti és Isten ítélete után a Purgatóriumba kíséri, hogy ott földi élete botlásait, bűneit levezekelje. A sátán pedig dül-fül dühében, „hogy egy könnyccseppecske folytán kénytelen lemondani biztosnak vélt pré-dájáról“.

Mindenesetre szépen jellemzi ez a középkornak lelkületét és magasztos felfogását Isten irgalmáról s az Istenanya közbenjáró hatalmáról.

3. De még a *pokol* is Isten végtelen irgalmáról tanús-kodik. Mert minden kárhozott kénytelen elismerni, hogy nem az Isten irgalmán műlött, hogy ide került. Az irgalom megvolt és felajánlkozott. Aztán valamennyi belátja, hogy még *több* büntetést érdemllett, mint amekkorrát kapott. így bizonyos értelemben még ő is élvezeti Isten irgalmát.

Végül az egész föld teljes Isten irgalmával. És ha egyszer megírnák Isten irgalmának történetét, a világ nem tudná e kötetek számát befogadni.

Az isteni irgalom története

Isten már akkor nagy irgalmat gyakorolt, mikor a sok lehető közül éppen ezt a világrendet választotta és alkotta meg, amelyben mi élünk. Pedig lássa előre, hogy ezzel Őt mennyi sérelem és gyalázat éri. Hány millió gúnyolja, rántja sárba, veti és tagadja majd

meg Őt. Látta mindezт előre és mégis ezen világrend mellett döntött.

És mikor a bün, az első arculcsapás bekövetkezett, örök elhatározásának érvényt szerezve, művének új for-dulatot ad s nagy gonddal készítgeti elő egy Fiának el-jövetelét a földre . . . Odanyújtja a másik arcát is ...

Következtetések

a) A nagy sikoly Isten végtelen irgalmáért. Mert az irgalom nem kötelesség, nem szükségesség. Az irgalom csak irgalom, tisztára irgalom, amelyre önmagán kívül nincs semmi jogcím.

Ezt a sikolyt az irgalomért páratlan mélysséggel a Szentlélek-sugallta 129. zsoltár fejezi ki. „Mélységekből kiáltok hozzád, Uram! Uram, hallgasd meg szavamat!“ A halálfelelemről szorongatott, végveszélyben forgó, a nyomorúság örvényes fenekén sínylődő lélek jaja ez az elő, erős Istenhez. Mit kér? Könyörületet, irgalmat, bocsánatot. „Uram, ha a vétkeket figyelembe veszed, Uram, ki állhat meg előtted?“ Beismerek vétkeimet és méltatlann voltomat, hogy reám tekints. De hát hová menjek, ha nem hozzád? „Ám tenálad bocsánat vagyon, törvényed miatt bízom benned, Uram. Lelkem remél az ő szavában. Lelkem bízik az Urban. A reggeli örváltástól éjjelig bízzék Izrael az Úrban. Mert az Urnál az irgalom és bőséges nála a szabadítás, ő megszabadítja Izraelt (a benne bízó lelket) minden gonoszságától.“

Amiόta a szent Szerző ezt a remek zsoltárt megalkotta, hány és hány milliószor találta meg a megtört szív abban a legszebb, legmegfelelőbb formát, amelybe bánatát, reményét, bizalmát önthette s így kifejezésre juttathatta.

Hogy mit nem érnek az ily „De profundis“-ok, a bánatos, őszinte vezeklő szívből feltörő kiáltások Isten előtt, azt szépen jellemzi a régi legenda. Egyik remete kérdi őrangyalától, vájjon mit lát Isten az emberek fiainál a legszívesebben? Találd ki, szól erre az angyal. Talán a gyermeki ragyogó ártatlanságot? Nem! — volt a felelet.

Hát a szűzi erényt? A hősi vértanúságot? Az apostoli buzgóságot? Nem és nem — volt minden a válasz. Hát mit? Az angyal sötét tömlökre mutat, ahol szegény rab keservesen siratja vétkét. Ezzel aztán a remetét magára hagyja. Nem mintha Isten a felsoroltakat nem szeretné, de mégis csak különös öröme van, mikor az elveszettet megtalálja és irgalmat gyakorolhatja.

Mit nem érnek azok a könnyek! Egy másik, hasonló legenda szintén pompásan és meghatóan megvilágítja.

A bizánci császárság idejében szegény rab haldoklik a sötét börtön mélyén s keservesen siratja bűneit. Aztán elhunyt.

Ugyanakkor egy remetének látomása van. Isten itélőszéke előtt látja az elköltözöttet, amint a gonoszlerek összegyűjtve élete minden bűnét az előhozott mérleg egyik serpenyőjére halmozza. A jó angyalok már minden reményről lemondanak, mert ők viszont jót, a sok rossz ellensúlyozására, nem találnak. Erre egyiküknek mentő gondolata támad. Elszáll a börtönbe s ott kutatva, megtalálja a kiszennedett könnyes zsebkendődét. Visszasiet vele és azt a bánatosan telesírt zsebkendőt a mérleg másik — jócselekedetekre váró — serpenyőjére ejti. És íme az alászáll és súlyosabbnak bizonyul a rossz tettek egész tömegénél. „Éljen az Isten végtelen irgalma!“ — kiáltanak fel erre a jó angyalok. Ez a bűnös kimulta előtt megtisztult a bánat könnyeiben.

Ha sok jócselekedettel mi sem dicsekedhetünk, még mindig hátra van nekünk a könnyes zsebkendőnk...

„Mélységekből kiáltok hozzád, Uram!“ Bizonnyal nemcsak mi szegény bűnösök, de a tisztról lelek is velünk mondják ezt a „De profundis“-t, amint értük azt számtalanszor ismételjük.

b) A másik következtetés, amelyet Isten irgalmából vonhatunk, hogy azt kifogyhatatlan türelemmel mi is utánozzuk.

Egyik spanyol templomban feszületet tisztelek, amelynek egyik karja a szegtől kiszabadult és lefelé hajlik. A szájhagyomány érdekes magyarázatot ad hozzá.

A feszülettel szemben álló gyóntatószéket bűnös kereste fel valamikor, akit sok és súlyos bűnadósság terhelt. A gyóntató csak vonakodva adta meg a feloldozást. A bűnös minden ígért, de sajnos nem teljesítette. Az emberi gyarlóság megint visszasodorta a régi bűnökbe. Mikor megint gyónni jött, a lelkiatyá már alig merte kimondani felette a feloldozás igéit s hozzátette, de *most utoljára*. Hosszabb idő telt el. A bűnös megint csak visszatért, éspedig újra súlyos botlásokkal s nagy bűnadóssággal. A pap erre kijelentette, hogy nincs többé irgalom, mert hiányzik az igazi bánat. A bűnös igyekszik az ellenkezőt bizonyítani és a lelkiatyát meggyőzni, hogy bánata igaz és őszinte s ő csupán emberi gyarlóságból bukik. A gyóntatóatyá nem tágít és szilárdan kijelenti, hogy a bűnöst nyugodt lelkiismerettel nem tudja feloldozni. Erre mintha csak sírást hallana felülről, a feszületről. Krisztus egyik karja elválík a szegtől és a bűnös feje felé nyúlik, mintha azt feloldozná. Közben megszólal az Úr: „Te nem ontottál vért érte...“

Íme, ez a Krisztus kötötte szívünkre, hogy mi sem hétszer, hanem hetvenhétszer megbocsássunk ...

Lagerlöf Selma (szül. 1858) svéd költőnő bájos, naiv meséje is mond valamit az irgalomról. A teremtés napján a kis vörösbegy is csak olyan szürke köntöst kapott az Űrtől, mint akár a veréb. Mikor pedig e miatt panaszskodott, az Űrtől ezt a feleletet kapta: „Magadnak kell utánanézned, hogy szép nevedet miként érdemled meg és erre majd meg is lesz az alkalom.“ Ettőlfogva a kis vörösbegyek minden megtettek, hogy a díszöltönyre rászolgáljanak. Jóidéig eredmény nélkül. Nem használt egymás iránti szeretetük, sem gyönyörű énekekük, sem a többi kis madár elleni hősi küzdelmük. De egyszer felvirradt a Golgota napja s felszegezték az édes üdvözítőt a kereszt fájára. Az egyik kis vörösbegy részvéttel láta, miként fúródik a kemény, hegyes tövis az Úr Jézus homlokába. Odarepült. Az egyik töivist kicsi csőrével gyengéd óvatossággal kihúzza. Vér bugyán onnan ki, amely a kis madár keblét pirosra festi. Ettőlfogva a

madárcsalád minden tagja piros díszt visel ruhácskáján. Az önfeledt, önzetlen szeretet, az irgalmas szeretet érde-melte azt meg.

Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyer-nek!

„Legyetek tehát irgalmasok, mint a ti Atyátok irgal-mas!“ (Lk. 6, 36.)

ISTEN VÉGTELEN JÓSÁGA

Ma, mikor a gyűlölöt zord szele süvít a világ felett s az emberiségnek egyik fele a másikban halálos ellen-séget lát, ma, midőn az egyéni szükség és nélkülvilág folytán sokan felmentve érzik magukat, hogy más bajával is törődjenek, inkább mint valaha időszerű, hogy Istennek mindenre kiterjedő, gondviselő jóságáról gyakran és behatóan tárgyalunk. Annál is inkább meg kell ezt tennünk, mert szinte magunknak is olykor el kell fojtanunk azt a szemrehányást, elégedetlenséget, amely szívünkben annyi nyomor és baj láttára Isten ellen fel-tolakszik. „Hogyan tudja ezt a jó Isten elnézni?“ — kér-dezzük tűnődve, sőt sajnos akadnak még olyanok is, akik azt a kérdést is megkockáztatják, vájjon van-e gond-viselő jó Isten az égben, vagy pedig ki vagyunk egysze-rüen szolgáltatva a vak sors esélyeinek, kalapácsainak, üllőinek, amelyek bennünket kíméletlenül szertezúzhat-nak, téphetnek.

Indítsunk tehát magunkban hitet és szilárdítsuk meg magunkban a meggyőződést, hogy igenis *van jó Isten, éspedig végtelenül jó Isten!*

De mi is az az isteni jóság? A jóság Istennek az a tulajdonsága, amelynél fogva ő minden teremtményének csak jót akar és jót tesz, s minden erejét, hatalmát moz-gósítja, hogy velük a legjobbat cselekedje. Teszi pedig ezt az Isten, ha már egyszer teremtett — mondhatnám — belső szükségességből. Mert a jóság az ő lényege. Márpedig senki sem adhat mást, mint ami lényege. (Madách.)

Bizonyítékok

Kell-e egyéb bizonyíték arra, hogy Isten jó, mint az a tény, hogy mi vagyunk s van világ, amelyben élünk? Hiszen Isten reánk és a mindeniségre nem szorult. Teremtett minket s számunkra a világot, hogy jóságát kisugárözze, kinyilatkoztassa, gyakorolja. Ebben találja dicsőségét. Isten megosztja velünk mindenét. Van léte, ad nekünk létet. Ezáltal előnyben részesít annyi milliárd és milliárd lény felett, amelyeket — bár megteremthetne — sohasem teremt meg.

Hogy pedig minél teremtett minket Isten, arra ismét csak hálával gondolhatunk. Hiszen valamennyiünket mérhetetlen sok lelki, szellemi és anyagi javakkal halmozott el.

De szálljunk le kissé a részletekbe!

Isten már akkor jósággal gondolt reánk, mikor mi még nem is léteztünk. Megteremti számunkra a földet, beillesztve azt az óriási csillagrendszerbe. Megindítja annak grandiózus gépezetét. Ezzel egyben az időbeosztásról, időjárásról, változatos évszakokról gondoskodik, gyönyörködtet, és az Ö mérhetetlen nagyságáról és hatalmáról nagyszerű tanításokkal szolgál.

Elhatárolja a szilárd földet a tengerektől. A földet aztán — amelybe számunkra mérhetetlen kincseket rejttet — elkezdi felszerelni és díszíteni, létrehozva azon a növény- és állatvilágot. Családatyai gondoskodás volt minden a születendő gyermekről. Éspedig micsoda nagylelkű, jóságos gondoskodás! Mennyi színről, ízről, illatról, hangról, szépségről, formáról, mennyi hasznos eszkösről gondoskodott, hogy az ember már itt a földön jól érezze magát. Mennyivel egyszerűbben is meg lehetett volna a világot alkotni! Hát még a lélekről, a halhatatlan lélekről mekkora atyai, jóságos a gondoskodása! Gondoljunk a megváltásra, az Egyházra, az égre...

Szépen mondja Faulhaber: „Ahhol csak az embergyermek éhségét kielégítik, — testi és lelki éhségét — elkezdve az anyatejtől a bölcsőben egészen a szent útraivalóig a halálos ágon s ezentúl az örök szentáldozásban,

amely majd az égnek lesz boldogsága, *mindez kenyér Istennek jóságos kezéből.*"

Istennek gondoskodó jóságát bizonyítja az is, hogy ő mindeneket állandóan fenntart. Mint Linhardt mondja: „Isten nemcsak úgy áll a dolgokkal szemben, mint anya, óva a pusztulástól, hanem lüktet bennünk mint a szív, hogy azokat a létfenntartásban, életben fenntartsa. A hegyeknek gránitja csakúgy, mint az atom, amelyből a dolgok felépülnek, rászorul az isteni mindenhatóság szívverésére, mert különben a semmibe hullanék vissza."

Isten tehát állandóan tevékeny s nem fárad ki soha. Annál is kevésbé, mert ez terhes kötelességet nem jelent számára. Isten nem nyög a gondok alatt, mint a családapa, aki a szükségeseket csak fáradtság és verítékes munka árán tudja övéinek előteremteni. Neki a fenntartás is, mint a teremtés, csak egyetlen s jóságos *igenbe* kerül. De ezt az igent feltétlenül ki kell mondani, ha a dolgokat fenntartani akarja.

Mily boldogító tudat is állandóan ily jóságos gondviselő kezekben lenni!

Nagy Frigyes egy alkalommal elemi iskolát látogatott. Éppen földrajzot tárgyaltak. A tanító felveti a kérdést: „Vájjon hol van a mi falunk?" A gyermek feleli: Poroszországban. És Poroszország? — kérdei tovább a tanító. Európában — feleli a kérdezett. És Európa? — hangzik tovább a kérdés. A gyermek némi habozás után erre is felel: A földgömbön. Most a király szól bele: És a földgömb? Az egyik padból jelentkezik valaki. Engedélyre felugrik a gyermek és megadja a találó választ: *A földgolyó pedig Isten kezében van.* Úgy van!

Az isteni jóság tulajdonságai

Az isteni jóság még inkább kidomborodik lelki szemünk előtt, ha egyes *tulajdonságait* is fontolgatjuk. Az isteni jóság

a) minden *teremtményt felöllel*, mindenről gondoskodik. Növeszti a mező fűvét, ékesíti a liliomot. Táplálja az ég madarakit, a szárazföld állatait és a tenger lakóit, amelyek számra és sokféleségre a többi állatot felülmúlt-

ják. Valamennyi megkapja a Teremtől táplálékát és egyéb életlehetőségeit.

Mennyivel inkább gondoskodik Isten az emberről. Hiszen a többöt mind az ő szolgálatára rendelte. Számára sokasodik meg a búzaszem, terem a fa, tenyész az állat. Éspedig minden ember számára, legyen az jó vagy rossz, igaz vagy bűnös. Valamennyi élőlényre árasztja Isten jótéteményeit, mint a Nap sugarait.

b) Aztán Isten nem teszi függővé bőkezűségét a hálától, amelyet — sajnos — sokaktól hiába vár. Számíthatlan teremtménye nem tudja, igen sok pedig nem is akarja megköszönni a sok jót, amelyet Isten nagylelkűségből élvez. Jaj volna, ha Isten is úgy járna el, mint az emberek, akik ha adományait nem fogadják hálával, köszönettel, rendszerint bezárják szívüket és többé nem könyörülnek.

c) Isten jósága továbbá nem lanyhul el. Nem unja meg az alamizsnaosztást, nem tart szüneteket, hanem napról-napra, évről-évre „kitárja kezét és betölt minden áldásával“.

d) Végül Istennek jósága bár gyengéd, de nem gyenge. Atyailag gondoskodik, de nem kényeztet. Ha saját természetére, benső ösztönzsére nézne csupán, még sokkal többet is adna, mint amennyit ad, de mégis, itt a földön a szerint korlátozza jótéteményeit, ahogy kinek-kinek hasznára válik. Miért is — mondhatnók — önmegtagadással szent önuralmat gyakorol. Isteni pedagógiával jár el, hogy bennünket neveljen és kihozza belőlünk az erények és tökéletességek minden lehetőségét. Innen van, hogy az anyagiakban sokszor éppen azokkal szűkebb markú, akiket nagyobb életszentségre szánt. Az isteni jóság az ilyenekre rakja a legsúlyosabb kereszteket. Ez sokakra nézve érthetetlen.

Tagadhatatlan, hogy a szenvédés itt a földön sokszor titokzatos valami. Hogyan egyezik ez Isten jóságával? Rejtély ez, amelynek megfejtése az örökkévalóságra vár. A kinyilatkoztatás ugyan nemileg fellebbenti a fátyolt, de csak annyira, amennyire éppen magasabb,

örök célunk megköveteli. Ha a hit fényénél megfigyeljük, észrevehetjük, hogy hiszen az az ormótlan, durva botránykő, a szenvédés, nagyon szépen és jól felhasználható, hogy üdvünk és tökéletességünk művébe beleépítsük. Igen! a szenvédés botránykövéből szilárd épületkő is lehet. Az isteni jóság *éppen ennek szánta*, amikor utadba dobta. „Szerencse és szerencsétlenség: ezek voltaképen Isten munkájának műkifejezései, mikor velünk foglalkozik.”

Hiszen úgy meg is értjük és be is látjuk mi azt, hogy *másoknak* a szenvédés mily nagy jótétemény. A titok ott kezdődik, amikor a mi életünket keresztezi és az élet vándorútján a mi társunknak tolakszik fel. Miért éppen én? — veti fel sokszor a kérdést a szenvédő. És nem tudja belátni, hogy a kereszt számára is jótétemény.

Miért éppen én? — sóhajtozza. „Pedig ez a kérdés balgatag, alaptalan és szeretetlen. Inkább azt kérdeznéd: miért éppen én *ne* szenvedjek? Hiszen mindenki szenvéd, az egész emberiség szenvéd. A te szenvédésed csak igen csekélyke töredéke az emberiség összszenvedésének. Csak te akarsz valami csodálatos kiváltságképen a szenvédés adójától felmentést élvezni?” (Keppler.)

„Isten minden csillagot megterhelt a mindenben teherbírása szerint. Reád is kimérte a kereszttet, nem nagyobbat és nem kisebbet, mint amekkora válladra illik és alkalmas, hogy erődet kifejtsd és a tökéletességre feljuss.“ (Lüttwitz.)

A legenda szerint Isten a panaszkodó kereszthordozónak tetszésére bízta, hogy a nagy keresztraktárban a sajátját másik, testhezállóval kicsérélje. Nagy örömmel dobja tehát saját kereszttét a többi közé. Majd a kereszthalmazból válogatni kezd, míg végre nagynehezen akad egyre, amely aránylag még a legkönnyebb és neki legmegfelelőbb. Azonban alig indul meg vele, íme ráeszmél, észreveszi, hogy akaratlanul is a saját kereszttében találta meg a neki valót és azt vette újra vállára.

Győzzük meg tehát magunkat, hogy keresztünket

Isten bölcsen szabta reánk és a szenvedés nem cátfolja Istennek jóságát, hanem inkább igazolja és bizonyítja azt. A gyermek — mint Szent Ágoston szellemesen mondja — talán sikoltozik, mikor a friss vízben megfürdetik és alaposan megmossák, pedig jót akarnak vele. A beteg is irtózik az orvostól, mikor azt az operáló kés- sel közeledni látja, pedig az orvos nem reá, hanem a betegségére haragszik. A szobor is jajgatna, — ha érzése volna — mikor vésik. Pedig így válik belőle örökbecsű műremek. Isten a szenvedés szélviharával tisztítja a lelkiismeret levegőjét és úzi el a fellegeket, amelyek borút okoznak és akadályoznak, hogy tisztán szemléljük az eget.

Majd csak egyszer az égben látjuk meg, mennyire jót akart nekünk az Isten. Szíve szerint mennyivel több jót adott volna már itt a földön is, ha a szeretet, amely a nagyobb jót, a több jót kívánta juttatni, nem akadályozza. Akkor majd elmerít bennünket jóságában, mert nem lesz már oka, hogy adományainak határt szabjon.

Következtetések

a) Az első a *hála*. Turgenjev Iván (megh. 1883) szellemes orosz író allegóriája szerint az erények egyszer az égben szép ünnepet rendeztek, örültek az angyaloknak és hogy a mennyországban viszontláthatták egymást. Hiszen ők már régi ismerősök voltak a földről. Csak két vendég tekint meglepődve egymásra mint idegenre. Bemutatkoznak tehát. „Én az irgalmas jóság vagyok“ — szolt az egyik. „Én pedig a hála“ — mondta a másik. Sajátságos! Ők a világi életben egymással sohasem találkoztak ...

Az orosz költő megállapítása, ha talán túlsötét is, de nem alaptalan. Főleg ha az Ür iránti hálát tekintjük. Veuillot Lajos, a hírneves újságíró, bizonyára fején találta a szeget, amikor azt állítja: „Kérjük Istentől az első jótéteményt, kérjük a másodikat, sőt a harmadikat is, a hála azonban még az elsőért is csak útban van.“

Kérni ugyan eleget kérünk. Ez nem is csoda, mert

sok mindenre van szükségünk. Hogy a kérésben ki ne fáradjunk, ahhoz van elég önszeretetünk. De hálát adni, megköszönni? Ah! — ehhez már tiszta, önzetlen szeretet kellene. Ez azonban gyakran nagyon hiányos mibennünk.

Sőt mi több! Mi nyújtogatjuk be Istennek a számlákat, felhánytorgatva érdemeinket és jócselekedeteinket, melyekkel kíméletet, elismerést, sőt talán még hálát is érdemeltünk. Mintha bizony még mi tettünk volna egynémely szívességet a Teremtőnek. Pedig nekünk vele szemben csak tartozásaink vannak.

A kis Jancsi gyerek hallja ám, amint a papa az édesanya előtt felolvassa a számlát, amelyet a szobafestő az imént elvégzett munkáért benyújtott. Ez szöget ütött a fejébe! Hiszen én is teszek egyet-mást a házban, — gondolta magában — én nem érdemlek ezért semmit? ...

Fogja tehát magát és ő is összeír egy kis számlát. Fát hoztam az ölemben a konyhába: 2 fillér. Kitisztítottam a cipőmet: 3 fillér. Elmentem a boltba: 5 fillér, összesen 10 fillér. Az édesanya meglátja a számlát. Nem szolt semmit, de Jancsi este a helyén 10 fillért talál. Elégedetten vágja zsebre. Másnap azonban a mama is összeállít egy takaros kis számlát. Tíz éven át lakbér ... pengő. Tíz éven át étkezés ... pengő. Ápolás betegség alatt ... pengő. Mosás, foltozás ... pengő. A kis kópé megtalálja az ágyához tett számlát. Szégyenkezve megy és hajtja fejecskejét a mama ölébe, miközben vissza-
csúsztatja a 10 fillért az édesanya köténye zsebébe...

Mennyi minden kaptunk mi is Istantól csak jó, kereszteny édesanyánk által. És akkor még magát az édesanyát nem is számítottuk. Mennyit kaptunk aztán másik anyánk, az Egyház által...

Majd ha az örökkévalóság küszöbén mindenre visszatekintünk, amit csak Isten jóságából élvezünk, rajtunk is kétségtelenül az a hangulat vesz erőt, amely a, nagy Ozanam Frigyest betegségében erre az imára készítette: „Uram, ha azt akarnád, hogy ama napokban, amelyekkel még megajándékozol, mindig a betegágyra legyek kötve, csekély idő volna ez köszönetet mondani

mindenért, amit életem folyamán tőled kaptam. Ha pedig ezek volnának utolsó szavaim, akkor legyenek ezek jó-ságodért dicsérő ének.“

b) A másik, ami Isten végétlen jóságából reánk a gyakorlatban következik, hogy legyünk mi is jók. Jók Istenhez, ami föleg a hálában és hűséges szolgálatban nyilvánul. De legyünk jók embertársainkkal szemben is, akikben és akik által Isten mintegy visszafogadja tőlünk a nekünk juttatott javaknak legalább egy kis töredékét. Jól mondja Faulhaber: „A legszebb hála Isten ajándé-kaiért, ha azokat továbbadjuk.“

És ebben ne túlságosan az érdemre, hanem inkább csak a *szükségre* tekintsünk. A Fiorettiben találjuk a többi közt ezt a bájos kis történetet is.

Az első barátok pici házikójában az elöljáró keményen visszautasít három kolduló szegénylegényt. Ferenc kevessel utóbb érkezik haza. Amikor a történtekről értesül, nagyon elszomorodik. A szent engedelmesség nevében megparancsolja az elöljárónak, hogy fogja a kenyeret és bort, amelyet a koldulásból hazahozott és fusson a szegénylegények után. Térden állva kérjen tőlük szívtelenségéért bocsánatot és ígértesse meg velük, hogy többé nem tesznek rosszat, Istent félik és felebarátaiknak máskor nem ártanak.

Az elöljáró útnak indul, miközben Ferenc imádkozik. Az útonállók nagy szemeket mereszenek, amikor Ferenc követe őket beéri, az ajándékot átadja és az üzenetet közli. Ekkora jóság elbűvöli őket. Megtérnek, ők is barátok lesznek és szent véget érnek.

Legyünk mi is jók! Hogy pedig mindig és állandóan jók tudunk lenni, olykor — mint Ferenc volt — túlságosan jóknak is kell lennünk.

Depaul Szent Vince, aki maga is a megtestesült jóság volt, egyszer Szalézi Szent Ferencet így jellemezte: „Istenem, minő jónak kell lenned, ha már a genfi püspök is ilyen jó!“

Nekünk is Isten transzparenseinek, átvilágított képeinek kell lennünk, magunkban bemutatva, mily jó

az Isten. Akkor szép és boldog lelkek leszünk, hasonlók Istenhez, akit szintén a jóság tesz oly széppé és boldoggá!*

ISTEN VÉGTELEN SZÉPSÉGE

Isten tulajdonságai közül még a teológia is Isten szépségével foglalkozik a legszűkösebben.

Vannak ugyan a nagy tudósok közt is, akik ezt a kérdést elég bőven tárgyalják, de többen csak úgy futólag.

Mi az iskolában erre alig tértünk ki. Pedig *van-e*, akit a szépség s ennek ösmintája és forrása ne érdekelne? Annak *főoka* pedig, hogy — még a teológiában is — miért bánnak az isteni szépséggel oly mostohán, magának a szépségfogalomnak homálya. Mi is az a szép? Vájjon tiszta vagy vegyes tökéletesség-e és így mondható-e valósággal Istenről vagy csak átvitt értelemben?

Mi a szép?

A szépség fogalmának meghatározásánál a modern bölcselők a legnagyobb zavarról tesznek tanúságot. A legtöbbent *Kantot* követik, aki azt mondja: „Szép az, ami érdek nélkül gyönyörködtet.” Eltekintve, hogy ez a meghatározás nem mondja meg, mi a szép, hanem csak körülírja, de már csak azért sem fogadható el, mert ami engem egyáltalában nem érdekel, az nem is idéz elő bennem semmi mozgalmat és így nem is gyönyörködtet. A többi *modern filozófus* is rendesen a saját világnézete szerint akarja magának megalkotni a szépség fogalmát. Máskép határozza meg a szubjektívista, a materialista, intuicionista stb. Mindegyik a saját ízlése szerint talál valamit szépnak vagy nem szépnak. Akad oly filozófus is, aki a szépet egyszerűen a nemiséggel azonosítja. A varangyos békának a legszebb a párja, mondja egyik esztéta. így vélekednek általában Freud követői.

* Az isteni jósággal kapcsolatos gondviselésről a II. kötetben részletesen tárgyalunk.

A főkérdés, a kérdés veleje az, vájjon a szépség tisztán *szubjektív*, vagy egyben *objektív* valami-e; a szépség csak a *formában van-e* vagy pedig a *dologban magában is?* Ettől függ a kérdés megoldása, vájjon az erkölcsileg rútat lehet-e a formával széppé tenni?

Mi katolikusok térfünk csak vissza a mi klasszikusainkhöz. Nincs okunk őket szégyelni és elavultnak tartani.

Szent Ágoston, a világ legnagyobb lángelméinek egyike, a széphez szintén megkívánja, hogy gyönyörködtesSEN. Ámde mi ébreszti fel bennünk ezt az esztétikai gyönyört? Alapja ennek — nézete szerint — az egység a sokféleségen, ha ez *ieltűnő, áttetsző, ragyogó*. így megismérjük ugyanis azt, éspedig mindenki által. Ha az egység a sokféleségen rejte marad, nem szembeötlő, az esztétikai gyönyör nem ébred fel, a szépség nem érvényesül.

Szent Ágoston szerint tehát a szépséghoz három dolog kell: egység a sokféleségen, ragyogó világosság és áttekinthetőség. Meghatározására még visszatérünk.

Előbb azonban szálljunk keresztül 800 évet és kérdezzük meg a világ másik zsenijét, a kereszteny teológia fejedelmét, Aquinói Szent Tamást. Mint vélekedik ő a szépségről?

Az angyali Tudós, ahogy őt hívni szokták, a széphez ugyancsak három dolgot kíván: részarányosságot, ragyogó világosságot és a tárgy tökéletességét, jóságát.

A részarányosság — mondhatnók — ugyanegy az egységgel a sokféleségen. A ragyogó világosság, fényesség mint feltétel Ágostonnál is szerepel. A dolognak, a tárgynak jóságát, tökéletességét Ágoston nem emeli ki, csak feltételezi.

Midőn mind a két tudós a ragyogó fényességet sebből kifolyólag az áttekinthetőséget hangsúlyozza, feltételnek szabja, nem a külső érzékeinkre gondol, — még ha ezeken át szüremkedik is a szép a lelkünkbe — hanem értelmünkre, szellemi megismerő tehetségünkre hivatkozik.

A szép ugyanis mindig valami *érzékfeletti*. A dolgokban tehát voltaképen nem az a szép, amit látunk, hanem amit nem látunk. így van ez, ha a szép a művészettelben, mint zenében, festészetben vagy a szabad természettelben avagy tisztán szellemi dolgokban, mint Istenben, angyalban, lélekben mutatkozik.

Mindent egybevetve tehát igazat adhatunk Kleutgennek, aki a szépet így határozza meg: „Szép a dolog jósága, amennyiben azt *megismerve*, benne györzyöriődünk.”

Isten szép

Bizonyíthatjuk a kinyilatkoztatásból. Isten megmondta önmagáról, hogy ő végtelenül szép.

A Bölcseség könyve a 13. részben felsorolva a minden ség egynémely nagyszerű dolgait, amelyek sokakat annyira félrevezettek, hogy Istant láttak bennük, így folytatja: „*Ha már ezeket isteneknek gondolták, mert szépségük elbájolta őket, tudhatták volna, mennyivel kiválóbb ezek Ura, hisz a szépség szerzője alkotta mindeneket.*” Tehát mennyivel inkább! Quanto magis!

A Példabeszédek könyve azt mondja: „*Erő és ékeség a ruhája (Istennek)*”. (Péld. 31, 25.) A Zsoltáros így énekel: „*Uram, én Istenem, te felette magasztos vagy! öltözeted pompa és ékesség, ruházatod fényesség.*” (103. zs. 1, 2.) „*Napkelektől napnyugatig felragyog a Sionból (Istennek) dicsősége.*” (49. zs. 1, 2.)

Vagy vegyük elő az Énekek Énekét, amely Istant mint szépséges Vőlegényt oly megkapóan magasztalja. Szépen mondja a Szentatyák közül Szent Hilár: „*A nagy dolgok alkotója a legnagyobbak közül való, a legszebb dolgok alkotója a legszebbek közül való.*” És így Istant a legszebbnek kell mondani, aki fogalmunk felett szép.” (De Trinitate lib. XII. in I. 28.)

De teológiai érveléssel is ugyanerre az igazságra jutunk. Istennek nemcsak szépnak kell lennie, hanem ő szükségképen maga a szépség. A szépnek egyik kelléke ugyanis a dolog jósága, tökéletessége. Ám akkor Isten

végtelenül szép, mert végtelenül tökéletes, Ő maga a tökéletesség.

Ez már az Ő önmagától való, szükségszerű létezéséből következik. Isten ugyanis maga a *lét*, maga a „Vagyok“, ahogy magát Mózesnek kijelentette. „*Ez az én nevem mindörökké.*“ (Exod. 3, 15.) Vagyis ez jelöli meg, fejezi ki lényegemet. — Isten tehát nem ilyen vagy amolyan lét; nem ekkora vagy akkora lét, hanem maga a *lét*. Nála nincs semmi tekintetben sem korlátja a létének, mint azokban a lényekben, amelyek a létet mástól kapták.

Ez a végtelen tökéletesség végtelen *sokféleséget* tételez fel. Istenben ugyanis *minden* tökéletesség megvan, amit csak el tudunk és el sem tudunk gondolni, képzelní.

Ez a sokféleség azonban nála tökéletes *egysége* olvad. Isten ugyanis a legegyszerűbb lény s éppen végtelen tökéletessége minden összetételt kizár. Azért mondja a teológia: „ami Istenben van, az *maga az Isten*“.

Istenben tehát megvan a *sokféleség és egység*.

De megvan a ragyogó fényesség is!

A Credóban azt valljuk róla: „*Lumen de lumine*“ „*Világosság a világosságtól.*“ A Szentírás azt állítja az isteni Bölcseségről: „*Az örök világosság kisugárzása és az Isten felségének szeplőtelen tükre.*“ (Bölcs. 7, 26.)

Isten mindezt tökéletesen ismeri, látja. Világos tudtában van a benne lévő egységnek a sokféleségen. Szemléli azt és végtelenül gyönyörködik benne, végtelenül boldog általa.

Isten tehát az abszolút szépség, minden szépnek ős-mintája és forrása.

Mi hogyan ismerjük meg az Isten szépségét?

Három úton.

Először is figyeljük meg a *makrokozmoszt*, a nagy mindeniséget. Valóságos remekmű! Még a kevésbé tudományosan képzett is, annál inkább a tudós észreveszi és bámulja a *sokféleségen* jelentkező fensé-

ges egységet, ragyogó rendet, célszerűséget. Például a csillagrendszerekben, organizmusokban. mindenütt mekkora befejezettség, tökéletesség! „*Mily csodaszép az Isten világa! És a világnak szépsége s ragyogó fensége, amely szemünkbe ötlik, az nemcsak külső máz rajta, hanem a világ belső lényegéből és az egésznek teljességeből ered.*“ (Meyerberg Albert: Ob wir ihn finden? S. 53.)

Már *Plutarchos* megállapítja ugyanezt: „*Aζ ember Isten ismeretére annak a szépségnak megfigyeléséből jut, amely a világon tapasztalható. Mert a szépség nem véletlenség, hanem művészettel tételez iel, amely azt előhozza.*“

b) Vegyük aztán a *mikrokozmoszt*, az embert. Mily pompásan van megalkotva! A szem, a fül, az orr, a száj, a kezek, a lábak és az egész szervezet. Minő szép pl. a haj színe, a szem fénye stb. Mikor — már az ókorban — a pogány Galenus a testről ír, megjegyzi: „Ó Isten, aki bennünket alkottál, azt hiszem, a te himnuszodat zengem, amikor az emberi testet ismertetem. Sokkal inkább megtisztellek, amikor a te művednek szépségei leltárom, mint midőn templomodban a tömjént áldozatul meggyújtom.“

Más alkalommal ugyanez a Galenus egy istentagadóhoz így szólott: „*Csak figyeld meg tulajdon testedet és annak felépítését és mond meg nekem, hogy ennek ellenére is tudnád Isten létét tagadni? Íme, én neked száz évet engedek annak megfontolására, vájjon az egész emberi testben találsz-e, amit a Mesternek hibául fel lehetne róni? Vájjon lehetne-e az emberi tagokon bármit változtatni a nélküli, hogy szépségen, hasznosságban, erőben kárát ne vallaná? Ember soha, csupán Isten tud ilyen mesterművet alkotni!*“

c) Hát ha még a mikrokozmosz szellemi lelkét veszszük. Már Origenes mondja: „*Az emberi lélek nagyon szép, sőt csodálatosan szép!*“

Az emberi szellem szépségére már csak a művekből is ráeszmélhetünk, amelyeket alkot. Mily könnyű és édes

viszont ebből is a szellem Alkotójának szépségére vissza-következtetni.

„Istennek lehelete van minden mesterművön“: — mondja Contardo Ferini (megh. 1902) — *hányszor éreztem magam, hogy Isten szeretete elragad München, Drezda, Berlin, Bécs, Róma és Firenze múzeumaiban.“* Pedig a legmagasabb művészet is szinte kontármunka az igazi nagy erényekhez képest, a hősiességhez, az életszentséghez viszonyítva, amelyet a lélek Isten kegyel-mével művelhet, megvalósíthat.

Az ember lelke már magában véve is a legmagasabb származású remekmű, mert egyenesen Istentől ered. „Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra!“ Hozzá még víz és Isten igéje által a Szentlélek temploma lesz. Mily szépnek kell lennie e léleknek a kegyelem állapotában! Mi ehhez képest az ásvány-, növény- és állatvilág összes szépsége? Egyik szónok (Breiteneicher) a kegyelem állapotában levő lélekről így beszél: „Aζ Isten Lelke által az ember szíve Isten templomává válik, az Úr oltárává. Gondolj gömbre, kristálytiszta, átlátszó gömbre, amelyet vakító fényforrás belül-ről megvilágít, amely minden irányban szórja szét sugaraiból. Minő színpompa! Ilyen a lélek a kegyelemben, amely egész lényét, minden képességét beragyogja és termé-szeteletti, isteni szépséggel, mennyei fénnyel árasztja el. És valamint a sugár, ha háromoldalas prizmára esik, hétszínre oszlik, így a kegyelem is, ha hármas lelki tehetsé-günkre veti fényét (az emlékező tehetségre, az értelemre, az akaratra), a Szentléleknek hét ajándékát bontja ott ki.“

Ámde melyik szónok, költő tudná azt méltóképen festeni?! Annak a léleknek szépségét, amelyben a szép-ség ősforrása lakozik?

Az elsorolt szépségek mind *megvannak Istenben*, mert senki sem adhat olyat, amihe nincs. De ami sokkal több, Isten a szépségeket nemcsak bírja, Ő nemcsak szép, mint más dolgok, hanem *maga a szépség!*

Talán láttunk már este a távolban felvillanni egy kis-

fényt. A napnak egy elkésett sugara volt az, amely egyik ablaktáblából vagy eldobott cserépből visszasugárzott. Ha valaki életében csak ezt látta volna, el tudná-e valaha képzelní a déli, nyári nap hevét, nagyságát, pompáját? Mindaz a szépség, amit mi itt látunk, csak ilyen kis csillám Istennek végtelen szépségeből. Mindazt a szépet, boldogítót, elragadót, fenségeset, amit csak el tudunk képzelní, Isten végtelen mértékben bírja. Sőt mindenek felett a szépségen is utolérhetetlen magasságban, fen ségen trónol.

Következtetések

Mindebből önként adódik egynémely gyakorlati következtetés.

Könnyen érthető, hogy amint a kinyilatkoztatásból tudjuk, az üdvösség lényege, a legnagyobb boldogság, amire teremtmény eljuthat, Istennek *színről-szinre való szemlélete*. Hiszen ez még magát Istenet is örök elragadtatásban tartja. Ez a „mi Urunk öröme“. (Mt. 25, 21.) Nem csoda, ha már Mózes is oly ededve kéri az Urat; „Mutasd meg nekem dicsőségedet!“ (Exod. 33, 18.) Ámde ez az emberi erők és képességek terjedelmét ebben áz életben felülmúlja. „Arcomat nem láthatod, mert nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon.“ (U. o. 20.)

Nincs az a szenvédés, lemondás, áldozat, amelyet Istennek szinelátása túl gazdag ne kárpótolna. A középkornak egyik legnagyobb misztikusa, Suso Henrik ezt hasonlatban így fejezi ki: „Ha a világ végéig tüzes kemencében kellene égned, — így szól Isten a lélekhez — hogy engem egyetlen pillanatra megláss, ez a pillantás nem volna megérdemelve.“

Ugyanezt a gondolatot egy költő (Frieda Schanz) így dolgozza fel: „Bármennyire gyűlöli, káromolja és gyalázza a sátán Istenet, de egyik csodálatos órában mégis így sóhajtozik utána: Lenne bár a mennyország ezerszerte magasabban, mint van a pokol felett s lenne bár izzó a létra, amely oda a magasba vezet s minden lépcsőfok vastövisekkel megrakva, s kerülne bár minden lépé

kínos, gyötrő jajba és a fellépés akárhány ezer eszten-deig tartana, megjárnám, hacsak Istenet rövidke pillanatig megláthatnám.”

Ez az epesztő vágy kétségtelenül minden kárhozott legföbb gyötrelme, amelyhez képest a pokolnak lángja, tüze nagyon elviselhető.

Viszont bennünk a reménnyel és bizalommal teljes vágy Isten látása után legyen rúgó, amely erényre, tökéletességre hajt. Mert az erénynek, tökéletességnek, az érdemnek foka egyben az istenlátás foka is.

A francia forradalomban három fiatal leányt vittek a vesztőhelyre. Bájuk, szépségük még azt a vérapad körül kíváncsian ácsorgó, vérszomjas tömeget is annyira le-nyűgözte, hogy kegyelemért kiáltozott érdekkükben. „Hissen túl fiatalok, szépek, hogy meghaljanak!” Mire az egyik büszkén így felelt: „Istenért semmi sem túl szép!” És odanyújtotta nyakát a tiló alá.

Viszont minő őrültsgég a mennyországról, Isten vég-telen szépségének szemléletéről bármí áron lemondani. VIII. Henrik Boleyn Anna miatt törvényes hitvesét el-taszította s Angliát az Egyház kebléről leszakította. Egyik szép nyári este ketten a csillagos eget szemlélték. Anna felkiáltott: „Minő szép a csillagos ég! Hát még mily szép lehet, ami azon túl van, a boldogok ege!” VIII. Henrik csak annyit felelt: „Igen, Anna! De nem a mi szá-munkra!”

Hála Istennek! — nekünk nem kell ezt mondanunk. Mi édes reménységgel nézünk fel az égre. Gondolunk Istennek, Atyánknak, lelkünk Jegyesének végtelen szép-ségére. Mi hisszük, tudjuk, hogy Isten végtelenül szép, s számunkra is szép.

Értessük meg már egyszer magunkkal és — amen-yire tőlünk telik — másokkal is, hogy az embernek minden baja az, hogy legerősebb életösztöne, a boldogság utáni vágy nincs helyes irányba beállítva. Ez való-ban az Ember Tragédiája, ahogy Madách a földi sorsot festi, de a probléma megfejtését voltaképen meg nem adja. Ádám, a boldogságot hajszoló ember, minden jele-

netben nagy csalódás áldozata. Pl. a IV. jelenetben beleisméri, hogy őt a nagyravágás nem boldogítja. Az V.-ben mint Miltiádesz, ugyanő tapasztalja, hogy a közért élni sem az, ami az ember boldogságvágyát cserítja. mindenben csalódva, most már csak a gyönyört áhítja. A VI. jelenetben, Sergiolusban, Ádám, az ember már erre *is* ráun, és így kiált fel: „El a zenével, el a tánccal! Émelyít az örökösl édesség tengere. Keserűt kíván szívem.“ A VII. jelenetben a Szentföldért harcoló Tankréd is csalódottnak érzi magát. A IX.-ben az egyenlőséget, testvériséget és szabadságot hirdető Danton, aki ezen jelszavak jegyében sokat gyilkol, a nyaktíló alatt maga is fejét veszti. A X. jelenetben Kepler szerepében Ádám arra a tapasztalatra ébred, hogy az ember küzelmények célja a tudomány sem lehet. A XI. jelenetben, a londoni vásáron megismeri azt is, hogy a szabad verseny és függetlenség csak ebek harca a nekik dobott konc felett. És így folytatódik tovább. Végül a jággal fagyott földön eszkimók élnek csupán, akiknek egyetlen óhaja, hogy bár lenne kevesebb az ember és több a fóka. Tehát nincs boldogság a földön. És ha Madách mégis azzal végzi, hogy „Ember, küzdj és bízva bízzál!“ — kérdés merül fel önkénytelenül, hogy miért? Miért? El van tehát hibázva az egész világ?

A bűn ugyan elhibázta azt, de Isten végtelen irgalma kiigazította, és Ádámot, az embert az Ő boldogító színlátására újra meghívta. Már itt a földön a belső látásra és ott fenn az égben a színről-színre való látásra.

Ágoston még csak az elsőt élvezte csupán, a másik után még csak epedett és már is mily elragadóan ír élmenyéről: „Mutasd meg nekem magad, én Vigasztalóm, hadd lássalak téged szemem fénje! Jöjj, jöjj szívemnek, lelki világomnak öröme. Hadd szeresselek Téged, lelkemnek élete...“

Engedd, hogy megtaláljalak, szívem kívánsága, fogvatartsalak, lelkem szerelme ... Nyisd meg fülemet minden kétélű kardnál áthatóbb szavaddal. Dördülj meg felülről nagy és hatalmas szózattal. Vidámítsd meg szemem fel-

foghatatlan világosságoddal. Életemnek illata, teremts belém új szaglást, hogy fussak keneteid illatára... Javítsd meg ízlésemet, hogy finom érzékkel kiérzesse és felismerje s minden egyébtől megkülönböztesse, hogy mily nagy a Te édességeid sokasága, amelyet titkon tar-togatsz azok számára, akik telve vannak szereteteddel. Életet hordozó élet, édes és szeretetremélő élet, hol vagy, mond meg, kérlek. Hol találjalak meg, hogy magamra hagyatottan el ne fogyatkozzam s Benned nyugvónpontra találjak.

Hol vagy elrejtezve, te *szép*, aki után úgy vágyódom? Miért rejted el arcodat előlem?

Szeretlek téged, Istenem, és mindeninkább kívánunk szeretni téged. Mert te minden méznél édesebb, minden tejnél táplálóbb, minden fénynél ragyogóbb, minden aranynál, ezütnél és drágakönél drágább vagy. Bizonyos, hogy sorra mind ízetlenebbnek tűnik fel előttem, amit csak a világban valaha élveztem, amikor azt a te édes-ségeddel összemérem.

A te édességed Istvánnak a patak köveit is megédesítette, a te édességed Lőrincnek a tüzes rostélyt, amelyre fektették, kellemessé tette. A te édességed révén távoztak az apostolok a nagytanács elől, örvendezve, mert a te nevedért gyalázatot szenvédhettek. Lelkesen pillantotta meg András apostol a neki készítette keresztet, mert hiszen azon a te édességed ízlelésére sietett. A te édességed magukat az apostolfejedelmeket annyira eltöltötte, hogy a te szeretetedből egyikük a kereszthalált szívesen vállalta, a másik fejét a pallos alá örömmel hajtotta. Bertalan a saját bőrét lehúzni engedte, csakhogy a te édességedet ízlelhesse. János pedig a méregpoharat is rettegés nélkül itta ki.“

Így Szent Ágoston, akinek csak az az egy bánata volt, hogy — mint mondogatta — „Ó örök szépség, mily kár, hogy téged csak ily későn ismertelek, szerettelek meg!“ De aztán — mint látjuk — igyekezett magát az életben is lehetőleg kárpótolni.

ISTEN VÉGTELEN BOLDOGSÁGA

Nemcsak lélekemelő, hanem nagyon üdvös Istennek végtelen boldogságáról is tárgyalni. Egyrészt nagy örömmel tölt el bennünket az a tudat, hogy az, akit mi annyira szeretünk, végtelenül boldog s ez az öröm viszont nagyban fokozza a mi szeretetünket iránta. Másrészt ez a megfontolás fel'csiholja epedő vágyunkat Istennek boldogságát meglátni, szemlélni és abban egykor részt venni.

Ez a fejezet egyébként is az előzővel — amelyet Istennek végtelen szépségéről adtunk — szoros kapcsolatban van.

Mert mi a boldogság? Annak tudata, érzete, hogy mi zavartalan békében és biztonságban javakat és tökéletességeket birtokolunk. Isten is tudja, érzi, hogy békén és bizton birtokolja a javaknak, a tökéletességnak teljét. És íme ezek összhangja teszi őt éppen végtelen széppé.

A szép szemlélete amúgy is a boldogságnak egyik forrása. Isten szemléli önmaga szépségét és már ez végig telénül boldogítja.

De próbálunk most már Istennek végtelen boldogságáról némi halvány fogalmat alkotni.

Feledjük legalább rövid időre az élet ezer baját, gondját s emlékezzünk vissza azokra a percekre, amikor igazán boldogok voltunk. Azt hiszem, a sors egyikünkkel sem bánt oly mostohán, hogy boldog percei ne lettek volna. Gondoljunk vissza gyermekkorunk egy-egy karácsonyestjére vagy első szentáldozásunk örömére. Gondoljuk hozzá még mindazt, ami bennünket csak boldogokká tehetne ... Mintha csak bírnók azt...

Nos! Most ezt a boldogságot emeljük végtelen hatványra és terjesszük ki azt az egész örökkévalóságra, íme az Istennek végtelen boldogsága!

Mert Isten csakugyan végtelen fokban s öröktől fogva örökké biztonságban birtokolja mindenzt, ami — emberi fogalmaink szerint csak boldogítja. A boldogság,

szerencse ugyanis a következő közös nevezőkre vihető vissza: *élni, szeretni, élvezni*.

Élni

Sokszor halljuk, hogy „az élet a legföbb jó, amelyet mindenáron meg kell menteni, meg kell nyújtani“. „Első az élet!“ „Míg élünk, addig jól van minden!“ stb. Pedig Istenem! — az emberi élet mi más, mint haldoklás. Hányszor hal meg az ember, mielőtt aztán végleg meghalna. Megéljük magunkban a gyermekkor halálát, az ifjúság halálát, erőink teljének halálát, aztán egymásután meghalnak bennünk az emlékezés, a szépségünk, talán élet-kedvünk is, s végül jön a zárókő, a végleges halál.

Isten azonban maga az élet. Isten az örök élet, a változatlan élet, a mérhetetlen élet, a boldog élet. Igen! Élet az Isten. Gondok, aggodalmak, szorongás és halál-félelemtől mentes élet.

Szeretet

Halljuk aztán sokszor, hogy a *szeretet*, az a boldogság. Igen, a fájdalommentes, csalódásnélküli szeretet! És valóban — azt hiszem — ezt valamennyien megszavazzuk. Ez a boldogság, t. i. a szeretet ízlelteti meg velünk legjobban az eget, sőt Istant magát, aki maga az ég, maga a szeretet.

A földi szeretet azonban igen sokszor csak megkéséri az életet. A bűnös szeretet méregpoharáról nem is beszélek. De még a nemes, jogos szeretet is, hányszor ábrándul ki, hányszor csalódik és hányszor — mivel viszonzásra nem talál — hasztalanul, reménytelenül epekedik. És így a szív hóhéرا lesz. Aztán még a legtisztább, a legnemesebb szeretet is magában hordja a változandóságnak, a mulandóságnak, sokszor a féltékenységnak férgeit.

Istenben azonban csúcspontján van, állandóan és változatlanul virul és izzik a legmagasztosabb, legfenségesebb szeretet. Gondoljunk a három isteni Személy legtisztább, leghőbb, örök és változatlan, istenien ideális szeretetére.

Gyönyör

A boldogság végül gyönyör, élvezet. A földi gyönyör mily rövid, mily csalóka, s mily drágán kell megvenni. S hozzá — mint Faulhaber mondja — a földi gyönyör pohara mellett sokszor ott van a kétségebes révolvere.

Másként van ez az Istennél, az Istenben. Az Ő gyönyöre oly forrásból ered, amely sohasem apad ki, öröktől fogva örökké adja a kristálytiszta örömvizeket.

Íme az Isten boldogsága néhány gyarló fogalommal némileg megvilágítva: *Isten az élet, Isten a szeretet, Isten a gyönyör, az élvezet!*

Mikor ezt így elgondolom, talán úgy érzem magam, mint a szegény, fagyoskodó árvagyermek, aki boldogságra és szeretetre szomjas szívével a le nem függönyözött ablakon a szobába bámul, ahol a módos család meleg otthonában a karácsonyestét ünnepli.

De a jó Isten nem irigy! Hiszen azért alkotott, azért hívott az életbe és szent Egyházába, hogy másokat is, mindenkit boldogítson, engem is terített asztalához meg-hívjon.

Ünnepi lakoma

De ne siessünk! Maradjunk csak még az *Isten boldogságánál*. Szemléljük azt az ünnepi lakomát, amelyet az Úr nekünk vendégeinek, családtagjainak rendez. Ez is az ő *gazdagságát, boldogságát* tárja elénk. (Lk. 14, 12—15.)

Isten, mikor végtelen jóságában beszél velünk, leereszkedik hozzánk és alkalmazkodik teremtményi, földi felfogó képességünkhez. Jézus példabeszédei a legszebb bizonyítékok erre. Ilyen az ünnepi lakomáról szóló parabolája is.

Miért hasonlítja Jézus Istennek boldogságát lakomához?

Mert a lakoma általában az *örömnek, jóllakásnak, megelégedésnek*, az egységnek és egyetértésnek jelképe.

Hozzá még pompásan feltünteti a házigazda nagylelkűségét és vendégszeretetét.

Az evangéliumi lakoma persze csak jelkép. De hogy mennyire emberi természetünkhez mért jelkép, márcsak az is mutatja, hogy a szegény mohamedánok s a régi pogányok a paradicsomot nem is tudják máskép elkezelní, mint dőzsölést a dúsan megrakott asztal mellett.

Isten is lakomát rendez az égben az ő javainak *tel-jességéből*. Mennyire úszik az a javakban, aki öröktől fogva örökkel ily dúsan teríti asztalát a nélkül, hogy a legkevésbbé is megfogyatkoznék.

„Házadnak dús javaitól megrészegülnek, gyönyörűségednek patakjából itatod őket“ (3. zs. 9.) — mondja az írás.

És ismét: „Szem nem látta, fül nem hallotta, ember szívébe fel nem hatolt, amiket Isten készített azoknak, akik Öt szeretik.“ (I Kor. 2, 9.)

Mily járulékos boldogság Istenben az is, amikor fiait és leányait asztala körül letelepedni, élvezni és örülni látja. Hiszen mi emberek sem tudunk nagyobb örömet elkezelní, mintha másokat boldogíthatunk. Ez a nemes vágy és ösztön bizton Isten szívéből, — amelyben elsősorban otthonos — sugárzott reánk is.

Mennyire boldogítja tehát az Istant az a tudat: mérhetetlenül gazdag vagyok, adhatok végnélkül, adhatok ... és milliárdokat, akiket szeretek, örökre boldogít-hatok.

Következtetések

a) Az első a nemes és tiszta szeretetből fakadó örömmel felett, hogy Isten boldog. Bárcsak bennünket is eltöltené az az érzület, amely Szent Ágostont hevítette, mikor felsóhajtott: „Uram, ha én volnék te és te volnál Ágoston, akkor azt kívánnám, hogy csak te légy Isten és én legyek Ágoston!“ A szeretet sokszor ostobákat mond és a szeretettnek az mégis tetszik. Mondjuk mi is Istennek, átérezve előbb végétlen nyomorúságunkat: Uram, ha én volnék Isten és bírnám minden dicsőséget, boldogsá-

godat, szépségedet s hatalmadat, azonnal lemondanék mindenről a te javadra. Elég nekem, hogy téged szeret-hetlek és te boldog vagy! Magam pedig maradnék az, aki vagyok.

b) Aztán edejünk, vágyódjunk Istenet az ő boldogságában meglátni és a sok földi herce-hurca, nyomorúság, aggodalom és küszködés után ebbe a „tejjel-mézzel folyó országba“, Istenbe térní.

Mily ededve vágyik maga az édes üdvözítő a földi élet viszontagságai után végre valahára az Atya karjai közé visszatérni. „Én téged megdicsőítélek a földön, — mondja Urunk — a munkát elvégeztem, amelyet reám bíztál, hogy megtegyem, és most te dicsőíts meg engem, Atyám, tenmagadnál, azzal a dicsőséggel, mely enyém volt nálad, mielőtt a világ lett.“ (Jn. 17, 4—5.)

Ó, bár minket is emésztené a honvágy, hogy Istenben boldoguljunk!...

Egyik utazó a Missisipi partján kivándorlókat talált. Munka közben szépen daloltak. Megénekelték az új haza pazar szépségeit, Amerika hatalmas hegyeit, rengeteg erdeit. Énekeltek a mosolygó égről, aztán a Missisipi hatalmas ájráról, az új hazában élvezett szabadságról, ahol az idegen oly jól érezheti magát. De minden versszakasz ededő refrénje, sóhaja volt: „Otthonunk ez még sem lesz soha!“ A szívük azért hazájukban maradt.

S vájjon nem kellene nekünk is sokszor az égre, a mi végleges, igazi hazánkra gondolunk s fel-fel'sóhajtunk:

„Szülőföldem szép határa,
Meglátlak-e valahára?“
Ahol állok, ahol megyek,
Mindennütt csak feléd nézek.“

Mert: „ahol az a fényes csillag ragyog, én is odavaló vagyok!“

Sokszor szemünkre vetik nekünk katolikusoknak, hogy nem vagyunk elég gyakorlatias emberek s éppen azért elmaradunk, mert nem a földet, hanem mindig csak az eget nézzük. Talán van is benne valami igaz.

Nekünk a földet sem szabad elhanyagolnunk! Főleg, ha családról is gondoskodnunk kell. Ámde azt sem szabad azért, felednünk, hogy a teremtett dolgok csupán eszközök és nem célunk nekünk, s így a vágyat lelkünkben az ég után kialudni nem engedhetjük. Mert a végcél az ég, aminek minden alá van rendelve. — Elvégire is „mit használ az embernek ...“

Tehát *lel a szívekkel!* Amúgyis nem lehet az a szív hideg a földhöz, amely meleg az éghez. — Fel a szemmel is! Főleg, ha szédülünk, ha kábit a vér, az ösztön ... Mint a hajósinasra is, aki az árbocon a tengerre tekintve szédülni kezd, a kapitány rákiált: Csak felfelé nézz!

A szem, amely megszokta az eget nézni, nyugodtan tekint majd a — legtöbbünkre oly félelmetes — halói elé is. Hiszen megszokta már az örökkévalóság gondolatának távlatait. Lassankint otthonos lett annak utain. Faulhaber mondja: „Igy gondolom én el a meghalást. Homályos lesz és minden homályosabb, úgyhogy meg kell gyűjtani már a szentelt gyertyát is. Sok haldokló több világosság után kiált. Aztán tapogatódzva megyünk át valami korromsötét folyosón. De a kimenetelnél ajtó tárul fel és onnan a másvilág világossága özönlik. Egészen más világosság ez, mint a földi. Olyan világosság, amelyhez képest a föld minden világossága valóságos sötétség.“ Ez a boldog Istennek örök világossága...

Ennek a világosságnak egy kilopakodott sugara az egész életem vezérfénye ...

Néri Szent Fülöp — az eredeti Szent — egyszer kötekedve, huncutkodva kérdei egyik rendtestvérét: „Fráter, a pápa megkínált engem bíborral! (Ügy is volt.) Mit gondolsz?“ — „Hát csak el kell fogadni — feleli mohón a testvér. — Mily érdeke ez a rendnek...“ Erre Fülöp a levegőbe dobja kalapját: „Mennyország, mennyország!“ — kiáltja. És csakugyan hamarosan el is jutott oda.. . Isten a mennyország. Ő tudja csak a lélek minden vágyát maradéktalanul kielégíteni...

Mikor Isten kijelentette Assziszi Szent Ferencnek, hogy a választottak közé tartozik és a menny számára

biztosítva van, felujjongan a örömeben és nyolc napon át mitsem tett, csak énekelt és folyton-folyvást ismételgette: „Mennyország, mennyország! Mi bemegyünk a paradicsomba. Mit törődöm én egyébbel, mikor én egyszer biztosan bemegyek a paradicsomba!“

Kevéssel halála előtt angyal tért be szegényes cellájába, hogy vele a mennyei örömöket megízlethesse. Halán végighúzza vonóját a hegedűjén. Ferenc úszott az örömben. Még egyet húzott. Ferenc elragadtatva fekszik halálos ágyán. Később elmondja testvéreinek, ha az angyal vonóját mégegyszer végighúzza a húrokon, azt hiszi, szíve a boldogságtól megszakadt volna.

Ó, mily okos dolog azért istennel beérni, Isten után vágyódni, Isten bírására törekedni!

c) Fontoljuk meg, mi kárpótolhatna bennünket Istentér s az általa megígért boldogságért?

Egy dúsgazdag angol kiélvezte mindenzt, amit a föld nyújthat. Utoljára vezetőjével megmászott. Svájcban egy nagy hegyet, hogy a napfelkeltében gyönyörködjék. A látvány élvezése után jóízűen meggreggelizett. Majd elővette noteszét, egy szelet papírt tépett ki belőle, valamit rájegyzett s a hegyi kalauznak nyújtotta. Erre aztán fejest ugrott a szédítő mélységbe. A vezető elszörnyedve szemléli, s mikor magához tér, elolvassa a cédulát. Ez állt rajta: „Je m'ennuyaïs.“ „Unatkoztam.“

Ő is tapasztalta, amit már a Prédikátor megállapított: „Mondám magamban: megyek és átadom magam a gyönyörnek és élvezem azt, ami kellemes. De láttam, hogy ez is csak hiúság...“ (Pred. 2, 1.)

Abderrahman kalifa, aki 72 éves korában, 961-ben halt meg, kiváló államférfi, a tudományok és művészetei nagy barátja s alattvalói nagyrabecsült uralkodó volt, mégis 50 éves uralkodása után őszintén bevallotta, hogy életében nem talál 14 boldog órát.

Bismarck szerint boldogságban töltött ideje nem tesz ki többet 24 óránál.

A legenda szerint Szent Maclovius hajót szerelt fel és megindult Skótországból, hogy megkeresse a boldog-

ság szigetét. Nyugat felé vette útját. Kikötött minden szigeten s kékelt, kutatott. Itt mocsarak, ott pusztaságok, amott meg kígyók és vadállatok. Még tovább vademberek ... Végre hétevi utazás után meggyőződött, hogy itt a földön a boldogság szigete csak úgy nem létezik, mint a boldog ember inge.

De ha volna is, aki a földön a letűnt édenre talál, de íme ott ólalkodik kerítése mögött a kikerülhetetlen halál.

Albrecht bajor herceg eljegyezte Bernauer Ágnest, egy augsburgi polgárnak szépséges leányát. Egy alkalommal boldogságittas szívvél lovagolt apródjával a tavaszi pompában díszlő mezőségen. Feszület mellett vitt el az útjuk, amelyre valaki krétával ezt írta fel: „Van nekem bajom, van nekem keresztem, akinek nincsen, törölje le ezt a krétaversem.“ A herceg odaszól az apródnak, szállj le lovadról, menj oda, töröld le nevemben, mert nekem keresztem nincsen... Alig mondja ki e szavakat, vágtató lovon hírnök érkezett hozzá. „Herceg, — szól lihegve — ne ijedj meg és ne torold meg, ha rossz hírt hozok. Jegyesed meghalt, a Dunába fulladt...“ A herceg megtört hangon szólt apródjához: „Csak menj megint oda, és írd fel újra, amit letöröltél...“

„Boldog mezősgnek“, „Campagna felice“-nek nevezik a Nápoly golfját környező gyönyörű vidéket, ahol a nap minden mosolyog, az ég minden derült, s dusan te nyész a narancs, citrom, barack és füge. És íme mégis kiírták ott: „Cavete posteri, vestra res agitur!“ „Óvakodjatok, utódok, mert ti is érdekelve vagytok!“ Az öreg Vezúv nem hiába pipázik ott... Egyszercsak Herculánum és Pompei sorsára juthattok.

d) Legyünk tehát okosak és komolyak. Függetlenítük szívünket minden hiú ábrándtól és keressük az igazi boldogságot, Isten.

„Mit gondolsz, ki a legboldogabb“ — kérdezi IX. Károly francia király Torquato Tasso költőt. Ez azt feleli: „A legboldogabb Isten.“ „No, igen! — folytatja IX. Károly — de az emberek közt?“ „Az, — volt a válasz — aki

Istenhez legjobban hasonlít.“ „És mi által hasonlít az ember leginkább Istenhez? — kérdei a király — hatalma és birodalma által?“ „Nem, — felel Tasso — hanem az erény által.“

Nevezetesen az Istennék odaadott élet — akár a zárdában, akár a világban folytassuk azt — a legegyenesebb út Istenhez, a boldogsághoz.

A protestáns Björson norvég író (1832—1910), hazánk nem nagy barátja — egyszer előkelő családból származó leányismerősével találkozott, aki betegápoló nővérnék csapott fel. Diszkréten megkérdei tőle: „Boldog ön?“ Vidám „Igen“ volt a felelet. „És ön, professzor úr?“ — kérdei tőle a leány. Erre az író arca elkomorodik: „Nem! — feleli. — Ó, mennyit adnék azért, ha oly boldog lehetnék, mint ön!“

Nem okosság azonban másoknak boldogságát irigynünk, mikor mi is, éspedig valamennyien boldogok lehetünk, mint a *mi Atyánk* az égben.

Szent Ágoston fejtegeti a Zsoltáros eme szép igéit: „Boldog a nép, amelynek az Úr az Istene.“ (143. zs. 15.)

„Olykor elmegyünk — úgymond — pompás földbirtokok mellett, amelyek dús jövedelemmel kecsegtetnek. Rendesen megkérdezzük ilyenkor: Kié ez a birtok? Megmondják. És mi erre így szoktunk szólani: Szerencsés ember! Pedig tisztára ostobaság így beszélni: boldog az az ember, akié ez a ház, akié ez a szolga, akié az a cselédség. El az effajta bolondságokkal. Ha akarod tudni, ki a boldog, ám halld: „*Boldog nép, amelynek az ÜT az Istene.*“ Ő Uram Istenem! Engedj hozzád jönni, engedj általad boldoggá lenni! Mi nem az arany, sem az ezüst, sem a birtokok által; nem az életnek ilyen földi, mulandó, semmitérő dolgai által akarunk boldogok lenni. Tégy minket boldogokká önmagad által. Mert az a nép boldog, amelynek az Úr az Istene. Miértis, amint ugyancsak Szent Ágoston mondja: „Fordítsa hátat a mulandónak s az örökkévalók felé fordítsa arccat!“ Vagyis ne ragaszkodjál s kösd boldogságodat anynyira hozzájuk, ne törtess rendetlenül utánuk.

Itt azonban nem szabad s nem lehet megmaradnunk a puszta elméletnél. „Ízleljetek meg és lássátok, mily édes az Úr! Boldog az az ember, aki benne remél.” (33. zs. 9.) Az önlegyőzés, az ima, az Úr Jézus Szíve tisztelete és az isteni Eucharisztia — főleg, ha rendszeres elmélkedéssel párosul — ízleltetik meg velünk a jó Isten édességét. Ezek segítenek az Úr igazi ízére. Mert mint Szent Vazul a fentidézett (33. zs.) zsoltárt fejegetve mondja: „A méznek igazi mineműségét nemigen lehet megértetni azzal, aki még mézet sohasem ízlelt. Csak az élvezet által szerez az ember arról fogalmat, igazi fogalom, Éppen így nem lehet a mennyei örömöök édes étkét sem csupa tanításból megismerni. Ehhez is személyes, tapasztalat kell. A természetfeletti igazságok magasztos tételeit behatóan kell fontolgatnunk, s így az Úr édes-ségét egyéni tapasztalatból megismernünk.”

Ó, bárcsak megízlelhetnők mi is azt, amiről Kempis Tamás annyi lélekismerettel ír: „Fiam, ha érzed, hogy az örök boldogság vágya onnan felülről a szívedbe ömlik és te szeretnél kiköltözöködni a test hajlékából, hogy az én fényességeimet a változásnak minden árnyéka nélkül szemlélhessed, tágítsd ki akkor szívedet és forró kívánsággal fogadd a szent sugalmakat.

Mondj hálás köszönetet a legfőbb Jóságnak, aki veled oly kegyesen bánik, kegyelmesen meglátogat, buzgón ébreszt, hatalmasan felemel, nehogy a magad terhétől nyomva a földiekbe merülj.

Mert ez a vágy az ég után nem a te gondolatodból ^{vagy} igyekezetedből származik, hanem csak a mennyei kegyelemből és az isteni Gondviselés irgalmából. Éspedig azért, hogy az erényekben és alázatosságban gyarapodj, a jövő küzdelmeire felkészülj, teljes szívedből hozzá ragaszkodjál és nekem buzgó igyekezettel szolgálni iparkodjál.” (Kempis III. 49, 1—3.)

A SZENTHÁROMSÁG

Vannak a földön mélységek, amelyekbe szédülés nélkül alig lehet belenézni, tengerszemek, amelyeknek fenekét hiába kutatják ...

Svájci monda tartja, hogy mikor egyiknek, az Egeitónak mélységét akarták megmérni, megdördültek körös-körül a hegyőriások és szellemeik tiltakoztak: Vissza, vissza! És a csónak, amelyből a mérőöt lebocsátották, inogni, süllyedni kezdett...

Ilyen mélységes, feneketlen titok a Szentháromság titka.

A Hiszekegy, amely egyetlen Istenről beszél, íme nyomban az „Atyát“ emlegeti, majd aztán Fiát, végül a Szentlelket. Mind a háromnak isteni munkákat tulajdonít. Ezzel tudomásunkra hozza s vallatja velünk, hogy Isten természetében, életében három személy osztozik, akik az istenség ölén valóságos társaságot, családot alkotnak.

Az emberi értelem megdöbbenvé veszi tudomásul. Hogyan? Egy Isten és három isteni Személy? Vájjon nem homályosítja-e ez be a keresztenység legfélitteebb kinicsét, az *egy-Isten-eszmét*? Schmaus a Szentháromságról szóló tant ósdi, használatból kiment, értékét vesztett családi bútor darabnak nevezi, amelyet már nem tudunk vallásos életünkben hová is tenni. A kereszteny hitrendszernek és életnek teljes félreismerése ez.

Szent Tamás azt állítja ugyan, hogy a Szentháromság titkát az ember saját erejéből sohasem ismerte volna meg. És ez tagadhatatlanul igaz is. De ha már egyszer tetszett Istennek, hogy azt kinyilatkoztassa és így az em-

beri értelem elé a hit fáklyája világít, eszünk oly könyen megbarátkozik vele, szépségét és tökéletes összhangját oly tisztán látja, hogy szinte csodálkozunk, hogy az emberi szellem, amelynek vívmányai valóban oly bámulatba ejtők, miért ne juthatna el a Szentháromság némi fogalmára.

Tény, hogy ez a titok, amely az első tekintetre az ész botránykövének látszik, annak valóságos szövétneke.

Először is ez a tan szabadította meg az emberi elmét attól a gyűlöletes választástól, hogy vagy több istent fogad el, ami képtelenség vagy egyet, de meddőt, terméketlent, aki végtelen erejével, szeretetével nem tud más eredményre jutni, mint hogy legfeljebb véges, hozzá alig méltó dolgokat teremt.

Másrészt a történelem igazolja, hogy minél jobban megközelítette az emberi elme a Szentháromságban való hitet, a helyett hogy elhomályosodott volna, csak annál tisztább, élesebb látású lett, annál inkább felemelkedett ahhoz az ideálhoz, amelyet Jézus így fejezett ki: „Lélekbén és igazságban imádni Istant.“ (Jn. 4, 23.)

Ellenfeleink

Vannak eretnekségek, amelyek Isten egységét anynyira hangsúlyozzák, hogy a háromság tagadására jutnak. Ilyenek a minket közelebbről érdeklő unitáriusok.

Más eretnekségek mégint a személyek háromságát az egység rovására emelik ki. Vannak, mint a keleti szakadárok, akik az isteni származások körül tévednek. Ismét mások — Günther, Rosmini és az ortodox protestánsok a Szentháromság titkát ésszel bizonyíthatónak gondolják. Ezekkel szemben a vatikáni szent zsinat hangoztatja, hogy a „kinyilatkoztatás valóságos hittitkokat tartalmaz“ (Denz. 1795) és ha van ilyen, úgy elsősorban a Szentháromság titka az.

Isten létezik. Ezt a hit és a józan ész egyaránt feltétlen bizonyossággal hirdeti. De ki ő? Hogyan hívják? Mond meg, ha tudod. (V. ö. Péld. 30, 4.) Isten, amikor megteremtette az embert, megmondotta annak nevét. De az ember sohasem találta volna ki az Istennek nevét. Kijelentette tehát ő maga: „Én vagyok az, Aki vagyok.“ (Exod. 3, 14.) És a zsidó nép évezredeken át térdelt Istennek szent neve előtt. Imádta és ebből merítette csalatkozhatatlan hitét, hogy az ő Istene egy, osztatlan, isteni lényeg. És bár Isten az ószövetségi kinyilatkoztatásban sejtette háromszemélyűségét, de azt soha világosan ki nem nyilatkoztatta. Miértis ezt a tant az ószövetségi szent iratokból maradéktalanul bizonyítani nem lehet. Isten ugyanis meg akarta óvni népét, amely a sokistenimádás felé amúgys is hajlott, nehogy a három szent Személyben három külön Istant lásson és imádjон.

A mind világosabban áttetsző homályt Jézus oszlatta el, aki isteni tekintélyével világosan és határozottan kihirdette: *egy Isten van, három személyben*. Mikor többek közt megalapítja a szent keresztségét, amely által a megigazulásnak kizárolagosan isteni művét eszközli, elrendeli, hogy azt a teljes Szentháromság nevében kell kiszolgáltatni: „Elmenvén tehát, tanítások minden népet, megkeresztelvén őket az Atyanak és Fiúnak és Szentléleknek nevében.“ (Mt. 28, 20.)

Ez tehát a katolikus hit. Tanítja:

a) Először, hogy Istenben egyetlen, végtelen, örök lényeg van, a világosságnak és tökéletességnak tengere. Tanítja továbbá:

b) hogy ebben az egyetlen lényegben három külön személy van. Mind a három öntudatos, ismeri önmagát és a másik két, tőle különböző személyt, akikkel az isteni végtelen lényeg ölén valóságos társaságot alkot. Tanítja végül

c) hogy bár a három személy végtelenül különbözik egymástól, de azért mégis mind a három egy és ugyanazon isteni természetnek egyenrangú, osztatlan birtokosa. Miértis a három személy csupán csak egy Isten.

Szent Athanáz mindezért olyan szabatosan fejtette ki, hogy az Egyház az ő megállapításait hivatalos hitvallásának fogadta el.

„A katolikus tan pedig abban áll, — hirdeti a Szent Athanáz-féle hitvallás — hogy a Háromságban egy Isten és az egy Istenben Háromságot tisztelünk. Sem a személyeket össze nem zavarva, sem a természetet meg nem osztva.

Mert más az Atya személye, más a Fiúé, más a Szentléleké.

De az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek egy az istensége, egyenlő a dicsősége, egyképen örök a felsége.

Amilyen az Atya, olyan a Fiú, olyan a Szentlélek.”

Aztán felsorolja a hitvallás egyenkint az isteni tulajdonságokat: a teremtetlenséget, mérhetetlenséget, mindenhatóságot, örökévalóságot, s azokat mind a három szent személynek külön-külön tulajdonítja, kiemeli, hogy azért mégis csak egyetlenegy s nem három teremtetlen, mérhetetlen, mindenható és örökévaló Isten van.

Majd aztán előadja az isteni származásokat.

Az Atya senkitől sem lett, sem nem teremtődött, sem nem született.

A Fiú egyedül az Atyától való, akitől született.

A Szentlélek az Atyától és Fiútól nem lett, nem teremtődött, sem nem született, hanem származott.

Tehát egy Atya van, és nem három Atya. Egy Fiú van és nem három Fiú, egy Szentlélek van és nem három Szentlélek. És ebben a Háromságban nincs előbb vagy-

utóbb, nincs nagyobb vagy kisebb, hanem mind a három Személy egyképen örökkévaló és egyenlő.

A hitvallás az idevonatkozó részt azzal a félre nem érthető, határozott kijelentéssel zárja: *Aki tehát üdvözülni akar, így gondolkozzék a Szentláromságról.*

Nincs itt egyetlen szó sem, amit a hitben való súlyos tévedés nélkül változtatni vagy kétségbevonni lehetne.

A katolikus hit kifejtése és magyarázata

Az előadott tan oly szabatos és mégis oly istenileg homályos. Nem mintha a világosság hiányoznék s az ember ellentmondásokat fedezne fel benne... Hanem egyszerűen be kell vallania, hogy értelmét felülmúlja. Ez isteni dolog.

Mikor az Úr Jézus ezt a tant kijelentette és az emberiségnak átadta, ez mondhatnám szemlesütve, alázatosan átvette azzal a meggyőződéssel: „Krisztus mondta, tehát igaz, és nincs tovább.”

De aztán lassan, kellő óvatossággal és tisztelettel felvetette szemét, és a tant iskoláiban bontogatni, fejtegetni és magyarázni kezdte. Ha megérteni s megértetni nem is tudta és nem is tudja soha, de a magyarázatban messze-messze eljutott. Oly messze, hogy amint mondottuk, szinte csodálatos, hogy a józan ész is magában eddig el nem juthatott.

A keresztény iskola abból indult ki, hogy minden teremtett lény természeténél fogva tevékeny. Éspedig minél tökéletesebb, annál tökéletesebb tevékenységet is fejt ki. A legmagasabb tevékenység pedig a teremtett dolgokban az, amikor önmagukhoz hasonló lényt hoznak létre.

És csak Istenben, a legtökéletesebb lényben ne volna ez meg? Tőle tagadnók meg ezt a tehetséget?

A mindenható művész ne tudna oly remekművet létesíteni, amelybe átöntse egész valóját, szellemét? Éppen azért, mert végtelenül tökéletes, legyen arra utalva, hogy csak magához méltatlan éneket hebegjen, amely tehetségén végtelenül alul marad? Ez lehetetlen-

ség! Következőleg azt kell hinnem, — ha nem is tudom, miként — hogy Isten termékenysége csak akkor nyugszik meg, ha tőle végiglenül tökéletes, egyenrangú lény származik. Isten azonban tiszta szellem. A legmagasabb szellemi tevékenység pedig a megismerés. Istenben is az. A legmagasztosabb, a legtökéletesebb pedig, amit Isten csak megismerhet, az Ő maga.

Látja tehát Isten önmagát, végtelen tökéletességét, szépségét, bölcseségét, hatalmát, jóságát. *Ismeri* magában a létnak feneketlen tengerét, amely túl bőségében kiáradni kész. Isten *gondolja* önmagát.

Vannak különféle gondolatok. Vannak halvászületett gondolatok, vannak aztán felszínes, futólagos, átlebbenő gondolatok.

Vannak végül gondolatok, amelyekbe az ember szinte beleleheli önmagát, kifejezi általuk egész bei-világát, így ha a múlt század derekán valakitől megkérdezték volna, kitől származik ez a gondolat: „Magyarország nem volt, hanem lesz!“, úgy vélem, mindenki megmondotta volna, hogy ez csak Széchenyi Istvántól származhatik. Hiszen ez maga a nagy Széchenyi István.

Pedig ezek mégis csak emberi gondolatok, mulandók, változékonyak, mint maga az ember. Egészen más Isten gondolata. Isten gondolata olyan, mint Ő maga: változatlan, örök, élő, termékeny, végtelenül tökéletes, mint az, aki gondolja. Isten ön-gondolata vele egyenrangú isteni személyisége.

Isten tehát öröktől fogva örök ké gondolja maga-magát, *kimondja* magát (Ige!) s aztán így szól ehhez az isteni gondolatához: „Fiam vagy te, a mai napon (Istennek az örökkévalósága állandóan ma) nemzettelek téged.“ (2. zs. 7.) És ez a gondolat, ez az „Ige“ viszont megnyilatkozik: „Fiad vagyok, szeretett Atyám, te szültél és szülsz engem.“

De honnan a harmadik személy? Próbáljuk meg, ha nem is felfogni, de megsejeni. Kinek volt valaha szép, nagy gondolata a nélkül, hogy szívét fel nem melegítette? Könyvet olvasok. Egyszerre, bizonyos pillanat-

ban fény villan fel bennem. Eszme, gondolat fogamzott meg, és ez szívemet dobogni készti. Ezt érzi valami-képen Isten is. Látja, szemléli Fiát, az Ő élő, kimondott gondolatát. Végtelenül gyönyörködik benne, lelkendezik érte. De a Fiú is hasonlót tapasztal, hasonlót érez. Ő is lelkendezik. Ez a két fellángolás, lelkendezés találkozik, s e kölcsönös ölelkezésből, a szeretetlángok összeolvasásából származik a Szentlélek. Mert Istenben a lelkendezés, fellángolás sem olyan, mint mibennünk. Nem múló, lelohadó, változó, hanem örök, változatlan, végte- lenül tökéletes, mint a két lelkendező. Tehát velük egyenrangú, isteni Személy. A Szentlélek tehát már neve által rámutat a származására. „Lélek“, „Lelkesülés“. De rámutat természetére, hivatására, szerepére is, amelyet az Istenség kebelében betölt: ez a szeretet. S ebből kifolyólag a világosság, örökm, boldogság és jóság.

íme a kereszteny lángelmék — leszállva a hit forrásaiba, a Szentírásba és a szent Hagyományba — így adják nekünk elő az isteni Személyek származását. Nem tartanak arra igényt, hogy velünk a dolgot megértessék, amire se ők, sem semmi teremtmény nem képes. Hogyan is értsük mi meg Istennek beléletét, amikor még a saját életünk is csupa rejtelj. Éppen a felfoghatatlanság egyik bizonyítéka, hogy a tan, az igazság isteni.

Nincs semmi ellentmondás

Egyben rávilágít ez a magyarázat arra is, mennyire alaptalan az a kifogás, mintha a Szentláromság tana ellentmondást tartalmazna. — „Három nem lehet egy, amint egy sem lehet három“, szokták felvetni. De ilyet nem is állított senki. A Szentláromságban ugyanis a lényeg egy, de a lényegben osztozkodó személy a három. Ennek az osztozkodásnak mikéntje az örök, fel-foghatlat titok.

Vannak ugyanis szellemes hasonlatok, amelyek a titkot egyik vagy másik oldaláról megvilágítják, a nélküli azonban, hogy a titkot érintenék s annak belső lénye-géről bármit is mondánának. Ilyen hasonlat pl.: Az egyet-

len napsugárban három szín rejlik: kék, sárga és piros, amelyet a prizma különválaszt. Vagy az ametiszt, három különböző oldalról tekintve, háromféle színt tüntet fel: a bíborszínt, amely az Atya fenségére, mindenhatóságára emlékeztet, az ibolyaszínt, amely a megtestesült Fiú alázatosságát juttatja eszünkbe, végül a rózsaszínt, amely mint a szeretet jelképe, a Szentelket jelenti, aki az isteni és felebaráti szeretetet önti szét szívünkben.

Szívünk bizonysága

Ha már természetes, józan észből merített érvet, magyarázatot keresünk, még leginkább segítségünkre siet a tulajdon *szívünk*.

Isten végtelenül tökéletes Lény, tehát maga a végtelen *szeretet*. Mert értelmes lényben szeretet nélkül nincs semmi szépség, sem boldogság, sem nagyság. Ámde ha Isten végtelen szeretet, akkor több személynek kell lennie, akik tudják a szeretetet felgerjeszteni, elfogadni, viszonozni. E nélkül a szeretet merő önzés.

Hiszen szeretni annyit tesz, mint magunkat adni, ki-lépni önmagunkból, másnak szentelni magunkat. Ha ezt tesszük s viszonzásra találunk, akkor vagyunk boldogok.

Képzeljük el most már Istent az örökkévalóság néma ölén, magánosan, egyedül. Tegyük fel, hogy csak egyetlen személy van. Hogyan képzeljük el akkor benne a szeretetet? Tehát akkor az egész örökkévalóságon át magát bámulja, magát szereti, magát önmagának szenteli, önmagát tömjénezi?! Ugyancsak szép foglalkozás! Vájjon méltó volna-e ez Istenhez? Erre csakugyan inkább a szívünk hivatott felelni, mint az értelmünk. Mi szegény kis teremtmények, hogy úgy mondjam, Istennek csak halvány kis kiadásai, utánzatai vagyunk. És mégis, nem szégyenlenők az ilyen meddő foglalkozást?

De nem így van az égben! Isten nincs ilyen sivár foglalkozásra kárhoztatva, hogy csak önmagát szeresse. „Mert hárman vannak, kik bizonyságot tesznek a mennyben: az Atya, az Ige, a Szentlélek, és ez a három egy.“

(I Jn. 5, 7.) Hárman vannak, egyet tesznek — íme az eszményi szeretet és boldogság.

A Fiú az Atya előtt, az Atyára nézve a végtelen, örök elragadhatás tárgya. Az Atya szemléli Fiát, s hogy szépségével beteljen, nem elég számára áz egész örökkévalóság. De hasonlóképen van a másik két személy is egymás iránt. Az elragadatott szeretet — mint minden szeretet — ajándékban nyilatkozik meg.

Az Atya tehát odaadja Fiának gondolatát, érzelmét, szépségét, életét, sőt lényegét. Benne van a Fiúban. Hasonlóképen a Fiú minden gondolatával, érzelmével, életével, sőt lényegével az Atyában. Mindketten ugyanígy a Szentlélekben, az pedig a másik két isteni Személyben. Ez a Szentháromság *belső élete*.

Midőn az Egyház ezt szemléli, nem tud egyebet mondani, mint bizonyos elbűvölt csodálattal liturgiájában fel-felsóhajtani: „O beata Trinitas!“ „Ô boldog Szentháromság!“ Valóban boldog. Mert mi híjával van a boldogságnak? Hiszen több és egy. Ez a szív örök ábrándja. Mert miképen szeressünk, ha többen nem vagyunk. De miképen szeressünk, ha egyek nem vagyunk?

Miért jelentette ki Isten?

Ámde miért is jelentette ki nekünk Isten a Szentháromság titkát, mikor ez számunkra amúgy is felfoghatatlan, s az is marad örökre? Mi haszna ebből? — A napba se tekinthetünk, mégis az számunkra a testi életnek forrása. — Isten kijelentette előtünk belső életét, a Szentháromság titkát, hogy ezáltal legjelesebb tehetségünknek, az értelemek hódolatát a hit által meghozzuk, és így tekinthető megdicsőítsük. De meg a szívünk számára is ez a kinyilatkoztatás mérhetetlen előnyöket jelent. Rugója ez a titok ugyanis a buzgó kereszteny életnek s életszentségnek.

Bajos volna jónak, szentnek lenni, ha az nem ígérne nekünk üdvöt, boldogságot. Boldogság pedig alig elképzelhető, ha Isten csak magános lény volna, és nem volna egymást végtelenül szerető Három. Ebbe a szent élet-

közössége hív meg minket is. Igen! Meghív, nem kis, futólagos látogatásra, hanem örököslégi együttmaradásra.

Társas élet! *Élet!* Ez az, amit mi leginkább értékelünk és legtöbbre becsülünk, legjobban kívánunk. Mindnyájan ösztönöszerűleg szeretünk élni. Pedig ez a földi élet mennyi bajjal kapcsolatos. Hát ha még ezektől valamennyitől valaki bennünket mentesítene!

Akarunk szeretni s kívánjuk, hogy szeressenek mindenket. Ezért oly vonzó előttünk az ideális *családi élet* is.

Nos, íme az isteni Háromban minden megvan. Csak élet, csak szeretet, éspedig végtelen élet, végtelen szerezet. minden zavar, minden hervadás nélküli élet és szeretet. Mily pompás is volna: minden élni, minden szeretni és szeretetet élvezni! És Isten íme erre hív meg mindenket a saját társaságába.

Itt a földön a boldogság családi körön kívül¹ — legyen az testi vagy lelki család — el sem képzelhető. A testi család boldogsága azonban csak néhány röpkévre terjed. Mögötte ott ólalkodik a válás réme, s előbb vagy utóbb bekopogtat és szétrombolja a földi boldogságot. Isten, mikor a saját társaságába hív, egyben el nem műlő, öröklégi boldogságot ígér.

Mindennek ára azonban az alázatos hit a Szent-háromságban és a buzgó keresztenyélet.

Foglaljuk össze az elmondottakat abban a képben, amelyet de Ravignan S. J. atya, a Notre Dame halhatatlan emlékű szónoka fest elénk.

Elvezet bennünket a XIII. század, de minden kereszteny század legnagyobb lángelméjének, az „Angyali Tudós“-nak, Aquinói Szent Tamásnak kicsi cellájába, önmagával meghasonlott, nyugtalan fiatalembert lép be hozzá, olyan, aminő ma számtalan van.

„Hogyan, — kérde a tudóst — te hiszesz a Szent-háromság titkában?“ „Hiszek, — feleli az — és ezért a hitemért odaadom az életemet.“ „EZ rajongás“ — veti vissza a látogató.

„Én egészen nyugodt és higgadt vagyok“ — viszontozza a szent egyházdoktor. „Felvilágosodott ész nem fogadhatja el, — folytatja az ifjú — hogy három az egy.“ „Eletemet imának és tanulásnak szenteltem, és az isteni és emberi tudományok feletti hosszas elmélkedéseim csak mindenki által elmelegítették bennem az imádandó Szentháromságban való hitet, mert Isten jelentette ki azt. Az Egyház egyébként nem azt tanítja, hogy három az egy, hanem igenis hirdeti a természetnek, a lényegnek egységét és a személyek háromságát. Az volna ellenmondás, ha a természetnek egységét és ugyanannak háromságát tanítaná“ — volt a válasz.

„Te, úgylátszik, a támasztható nehézségeket nem ismered?“ — szól újra az ifjú. „Sokkal inkább, mint te, — feleli Tamás — s mindenkorra válaszolok. De különben is a megismert isteni szó ellen nem lehet ellenvetést tenni.“

A fiatalembert nem hagyja abba. „Talán valamely titkos szemedély az, — kérdei — amely arra indít téged, hogy ezt a tant oly makacsul védjed?“

„Vájjon miféle szemedély uralkodnék az én szívemben? — válaszolja a tudós Szent. — Nagyravágás? Az egyházi és világi méltóságokról és kitüntetések ről önként mondottam le. A fösvénység? Hiszen Jézus Krisztus szeretetéből minden vagyonról lemondottam és önként szegénnyé lettem. A kéj? Angyal övezte fel ágyékomat, és azóta még csak kísértést sem tapasztaltam. Nem, nem! A szemedély nem ad hitet, hanem inkább kioltja azt.“

„Tehát őszintén beszélsz?“ — kérdei a fiatalembert.

„A legőszintébben“ — volt a válasz.

„Az érveket mellette és ellene megfontoltad, ellenmondásra nem akadtál, és kielégít, megnyugtat téged a hited?“ — szól erre a vitatkozó, aki szemlátomást kezd kifogni minden felvethető nehézségből.

Mire a kereszteny bölcst szent határozottsággal válaszol: „Igen, Istenet magát látom ebben a titokban értelmem és szívem előtt megnyilatkozni. Bizonyos tényekből tudom,

hogy Isten maga ezt a titkot kijelentette. Biztos szavának engedelmeskedve és szent kegyelme támogatásával bol-dogan ölelem keblemre ezt a szent titkot, amelynek igaz-ságáért Egyházamnak tévedéstől mentes tanítása sza-vatol.“

Kövessük ebben mi is a szent Egyháztanítót, s han-goztassuk a lelkes énekkel:

„Szentháromságnak életem s halálom,
Testemmel együtt lelkemet ajánlom!
O beata Trinitas! Ő boldog Szentháromság!“

(Bougaud után.)

TARTALOM

Előszó	— — — — —	— — — — —	— — —	3
BEVEZETÉS	— — — — —	— — — — —	— — —	5
Vallás és vallásosság	— —	— — — —	— — —	7
Az igazi vallás	— — — — —	— — — —	— — —	12
Az újkori irracionalizmus	— —	— — — —	— — —	14
Luther	— — — — —	— — — —	— — —	14
Kant	— — — — —	— — — —	— — —	14
Modernizmus	— — — — —	— — — —	— — —	15
Nemzeti szocializmus	— —	— — — —	— — —	16
A katolikus intellektualizmus	— — — — —	— — — —	— — —	18
A józan hit előzményei	— —	— — — —	— — —	18
A hit ténye	— — — — —	— — — —	— — —	21
Az intellektualizmus a katolikus erkölcsstanban	— —	— — — —	— — —	21
Vallás	— — — — —	— — — — —	— —	22
HISZEKEGY	— — — — —	— — — — —	— — —	23
Isten léte	— — — — —	— — — —	— — —	25
Isten megismerhető	— —	— — — —	— — —	27
Ellenfeleink	— — — — —	— — — —	— — —	28
Istenérv a teremtett világból	— — — — —	— — — —	— — —	29
A dolgok létezése	— — — — —	— — — —	— — —	30
Rend és célszerűség	— — — — —	— — — —	— — —	33
Istenérv az entrópiából	— —	— — — —	— — —	35
Az élet mint istenérv	— — — — —	— — — —	— — —	37
Egyéb istenérvek	— — — — —	— — — —	— — —	39
Egy Isten van!	— — — — —	— — — —	— — —	40
Ellenfeleink	— — — — —	— — — —	— — —	41
Bizonyítékok	— — — — —	— — — — —	— — —	42

Van élő Isteni	— — — — —	—	— — — — —	—	44
Hogyan él Isten?	— — —	—	— — — — —	—	45
Isten lényege	— — — —	—	— — — — —	—	47
Isten lényege tenger	— —	—	— — — — —	, —	48
A végtelenül Tökéletes	— —	—	— — — — —	—	51
Isten mérhetetlensége	— —	—	— — — — —	—	52
Istennek mindenütt jelenlévősége		—	— — — — —	—	54
Isten örökkévalósága	— —	—	— — — — —	—	56
Isten minden tudása	— — —	—	— — — — —	—	60
Következtetések,	— — —	—	— — — — —	—	63
Isten mindenhatósága	— —	—	— — — ^-----	—	67
Mi a mindenhatóság	— —	—	— — — — —	—	68
Bizonyítékok	— — — —	—	— — — — —	—	69
Teremtményekkel összehasonlítva		—	— — — — —	—	69
Következtetések	— — —	—	— — — — —	—	70
Csodálkozás	— — — —	—	— — — — —	—	70
A bűn súlya	— — — —	—	— — — — —	—	71
A kevélység esztelensége	—	—	— — — — —	—	71
A mindenhatónak csekély eszköz elég		—	— — — — —	—	73
Hódolj meg!	— — — —	—	— — — — —	—	73
Bizalom	— — — — —	—	— — — — —	—	75
A mindenhatóságnak nincsenek problémái		—	— — — — —	—	76
Isten végtelen bölcsesége	—	—	— — — — —	—	77
Mi tehát a bölcseség	— —	—	— — — — —	—	77
Az emberben	— — — —	—	— — — — —	—	78
Az emberen kívül	— — — —	—	— — — — —	—	80
Kegyelmi rend	— — — —	—	— — — — —	—	80
Világtörténet	— — — —	—	— — — — —	—	80
Következtetések	— — —	—	— — — — —	—	83
Isten végtelen szentsége	—	—	— — — — —	—	84
Isten maga a szentség	— —	—	— — — — —	—	84
A nem szent ember	— — —	—	— — — — —	—	86
A megszentelő Isten	— —	—	— — — — —	—	87
Gyakorlati következtetések	—	—	— — — — —	—	88
Isten végtelen igazságossága		—	— — — — —	—	90
Mit jelent az „igazságos“?	—	—	— — — — —	—	90
Van igazságos Isten	— —	—	— — — — —	—	91
Hogyan szolgáltat igazságot?		—	— — — — —	—	93
Gyakorlati következtetések	—	—	— — — — —	—	93

Isten végtelen irgalmassága —	— — — — —	96
Mi az az irgalom? — — — — —	— — — — —	97
Bizonyítékok — — — — —	— — — — —	97
Az isteni irgalom története — —	— — — — —	100
Következtetések — — — — —	— — — — —	101
Isten végtelen jósága — — —	— — — — —	104
Az isteni jóság tulajdonságai — — —	— — — — —	106
Következtetések — — — — —	— — — — —	109
Isten végtelen szépsége — —	— — — — —	112
Mi a szép? — — — — —	— — — — —	112
Isten szép — — — — —	— — — — —	114
Mi hogyan ismerjük meg az Isten szépségeit?	— — — — —	115
Következtetések — — — — —	— — — — —	118
Isten végtelen boldogsága — —	— — — — —	122
Élni — — — — —	— — — — —	123
Szeretet — — — — —	— — — — —	123
Gyönyör — — — — —	— — — — —	124
Ünnepi lakoma — — —	— — — — —	124
Következtetések — — —	— — — — —	125